

FORSVARET
Forsvarets høgskole

**Spesialoperasjoner i rammen av
stormaktsrivalisering**

Et potent virkemiddel?

Anders Låstad

Masteroppgave
Forsvarets høgskole
vår 2022

Forord

Denne studien ble gjennomført ved siden av jobb som operasjonsoffiser i Forsvarets spesialkommando (FSK). Dette har vært en slitsom, men særdeles interessant prosess. Studiens tema har utfordret egen bias og skapt refleksjon vedrørende avdelingens funksjon og fremtidige utvikling.

Jeg ønsker å rette en spesiell takk til min veileder Anders G Romarheim, leder for Senter for Internasjonal Sikkerhet ved Institutt for forsvarsstudier (IFS). Med sin kunnskap og erfaring har hans veiledning vært til stor hjelp. Dernest vil jeg takke Trine Roland og Hajk Makarjan for råd og støtte underveis. Retter også en takk til Anders på biblioteket for god hjelp og service.

Til slutt vil jeg takke min kone, Benedicte, for oppmuntrende ord og for at hun har sørget for at hjulene har gått rundt hjemme, mens jeg har vært på arbeid eller dypt inne i litteraturen.

Anders Låstad

Forsvarets Stabsskole 11. mai 2022.

Sammendrag

Spesialoperasjoner er forbundet med heroisk innsats, myter og mystikk. Formålet med denne studien er å bidra til økt forståelse og kunnskap omkring spesialoperasjoners nytte og funksjon, spesielt deres betydning i dagens sikkerhetspolitiske kontekst. Studien argumenterer for at spesialstyrker og -operasjoner kan opptre med stor nytte og relevans. Studiens problemstilling er; *Hvilken strategisk nytte kan spesialoperasjonene oppnå i rammen av dagens stormaktsrivalisering?* Studien besvares gjennom analyser av åpne, skriftlige kilder og tre empiriske eksempler fra perioden 1960-2011. Studien innledes med en aktualisering av temaet. Endringer i strategiske omgivelser, samt uklarhet rundt spesialoperasjoners verdi og funksjon, kan skape utfordringer for utvikling og bruk i møtet med nye sikkerhetspolitiske prioriteringer. Studien søker å synliggjøre spesialstyrkenes og -operasjonenes strategiske nytte og verdi, samt belyse deres handlingsrom og relevans i dagens stormaktsrivalisering.

Gjennom et bredt og representativt utvalg av litteratur, innrammes spesialstyrkers og spesialoperasjoners egenart og funksjon i et historisk perspektiv, derigjennom også deres strategiske verdi. Studien redegjør deretter for kjennetegn ved dagens strategiske omgivelser, hvor voksende stormaktsrivalisering utfordrer tradisjonell maktanvendelse, og påkaller behov for nyteknisk utvikling rundt både strategiutvikling og bruk av maktinstrumenter. Videre, ved hjelp av de empiriske eksemplene, drøftes handlingsrom, relevans og strategisk nytte av spesialoperasjoner i dagens sikkerhetspolitiske kontekst.

Funnene i studien indikerer at spesialstyrker og spesialoperasjoner tilsynelatende vil ha stor relevans og strategisk nytte i dagens stormaktsrivalisering. Det være seg i rammen av tradisjonell avskrekking og militærmakt, men spesielt som tilrettelegger for mer sømløs integrasjon og utnyttelse av øvrige maktinstrument. Den strategiske nytten oppnås gjennom å skape handlings- og beslutningsrom for nasjonal ledelse, hvor den nasjonale evnen til å konkurrere fremfor å eskalere synes avgjørende i dagens stormaktsrivalisering. Dette påkaller tilsynelatende en redefinering av spesialoperasjoners tiltenkte nytte i teorigrunnlaget, og understøtter den planlagte utviklingen som foregår i flere av dagens spesialstyrkemiljøer.

Abstract

Military Special Operations are associated with heroic effort, myths and mysticism. This study aims to add to the knowledge and understanding of special operations' utility and function in general, particularly highlighting the relevance of military special operations in today's security environment and context. After twenty years of challenging counter-terrorism and counter-insurgency operations, Western special operations forces (SOF) shift focus to more complex national defense operations across a broader inter-state competition continuum. The research question is, "Which strategic utility can special operations achieve in the context of the current great power competition?" The research question is addressed by analyzing written public sources and three empirical case studies from the 1960s to 2011. An introduction of the theme's relevance highlights how changes in the strategic environment, new national security priorities, and ambiguity surrounding the utility and function of special operations has led to challenges in the development and the use of special operations forces.

This thesis uses a wide range of relevant literature to frame a historical perspective of special operations' distinctive properties, functions, and strategic utility. After that, the paper accounts for the characteristics of the current strategic environment, in which a growing great power rivalry is challenging the nation-states traditional use of power. This development calls for new perspectives in national security strategy development and the application of national instruments of power. On this basis, the empirical case studies serve as a platform for discussing the areas of development, relevance, and strategic utility of special operations in today's national security context.

The research indicates that special operations and SOF have high relevance and strategic utility in today's great power competition. Special operations forces' utility extends to the traditional deterrence and use of military power, particularly as an enabler for integration and increased effect of the other national instruments of power. For SOF, the strategic utility is achieved by increased national decision-makers options; in particular, alternatives that can compete below and around the conflict threshold are imperative. These findings call for a redefinition of the theoretically defined effects generated by special operations and support the proposed development in several of today's special operations communities.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 PROBLEMSTILLING	2
1.2 AVGRENSNINGER OG OPPGAVENS STRUKTUR	2
2 Metode, rammeverk og kilder	4
2.1 STUDIE AV SPESIALOPERASJONER	5
2.2 FORSKNINGSMETODE OG -DESIGN	6
2.3 DATAINNSAMLING – EMPIRISKE EKSEMPLER/HISTORISKE OPERASJONER	8
3 Spesialstyrker og spesialoperasjoner	11
3.1 TEORIER OG DEFINISJONER INNEN SPESIALSTYRKER OG SPESIALOPERASJONER	11
3.2 SPESIALSTYRKENES/SPEIALOPERASJONENES NATUR, FUNKSJON OG OPPGAVE	17
3.3 OPPSUMMERING	27
4 Dagens stormaktsrivalisering	28
4.1 MAKTBALANSE OG STABILITET	29
4.2 GLOBALE TRENDER INNEN DAGENS STORMAKTSRIVALISERING	32
4.3 OPPSUMMERING	36
5 Operation Claret: Øst-Malaysia (1964-1966)	37
5.1 OPERASJONEN OG DENS EFFEKT	39
5.2 OPERASJON CLARET I RAMMEN AV DAGENS STORMAKTSRIVALISERING	45
6 Operation Prelim: Falklandsøyene (1982)	51
6.1 OPERASJONEN OG DENS EFFEKT	53
6.2 OPERASJON PRELIM I RAMMEN AV DAGENS STORMAKTSRIVALISERING	56
7 Operation Neptun Spear: Pakistan (2011)	60
7.1 OPERASJONEN OG DENS EFFEKT	61
7.2 OPERASJON NEPTUN SPEAR I RAMMEN AV DAGENS STORMAKTSRIVALISERING	66
8 Oppsummering og konklusjon	71
Litteraturliste	76

Figuroversikt

Figur 1. Searles modell (2017, s. 23).	17
Figur 2. Endringer i konvensjonelle operasjoners påvirkning av spesialoperasjoner (Searle, 2017, s. 27)	20
Figur 3. Sammenhengen mellom konvensjonelle operasjoner, spesialoperasjoner, internasjonale og nasjonale -aktører og -sektorer.	28
Figur 4. Strategiske omgivers påvirkning av operasjonsmiljøet og handlingsrommet for spesialoperasjoner.	36
Figur 5. Borneo med de indonesiske Kalimantan provinsene, Øst-Malaysia og Brunei (wikipedia)	38
Figur 6. Operasjon Claret, illustrert med Searles modell.	45
Figur 7. Kart over øya Pebbel og Falkland. Målområdet for operasjon Prelim og landgangsområdet for den konvensjonelle hovedstyrken markert (Grimeland og Veen, 2016, s. 91).	52
Figur 8. Operasjon Prelim, illustrert med Searles modell.	55
Figur 9. Operasjon Neptun Spear, illustrert med Searles modell.	66

1 Innledning

Dagens moderne spesialstyrker har sitt opphav fra perioden rundt andre verdenskrig (Celeski et al. 2011, s. 5). Her viste små spesialenheter, framkallet de konvensjonelle styrkene, utvidet handlingsrom for militær og politisk ledelse. Ved hjelp av innovasjon og tilpasningsevne ivaretok spesialstyrkene denne effekten gjennom det 20. århundre (Ibid). Spesialstyrkenes evne til å representere relevante handlingsalternativ ble ytterligere aktualisert i krigen mot terror på starten av det 21. århundret. Spesialstyrkene imøtekom da politiske utfordringer og ambisjoner i komplekse operasjonsmiljøer. Dette førte til reformasjon av spesialstyrkers og spesialoperasjoners posisjon og funksjon, og plasserte dem som en spydspiss innen militær maktanvendelse. (Watling, 2021, s. V; Robinson, 2013; Montgomery og Barrick, 2021).

I litteraturen er det en rekke beretninger om uortodokse og spektakulære spesialoperasjoner. Disse er ofte preget av mystikk, heroisk innsats og utfall med avgjørende effekt for både operasjonelt og strategisk nivå. Oppfattelsen av spesialoperasjoner som «*When the hour of crisis comes, remember that 40 selected men can shake the world*»¹ synes å utfordre allmenn forståelse av spesialstyrker og spesialoperasjoner. Hvilken effekt de tjener i rammen av maktanvendelse er noe den nylig avdøde professor Collin S Gray (2006, s. 252) viet oppmerksomhet til:

[]although there is an abundance of literature on the unconventional derring-do of SOF, discussion of their strategic value is all but nonexistent. That is a story much in need of telling, particularly since SOF assuredly will figure with increasing prominence in the strategic history of future warfare (Gray, 2006, s. 252).

Sitatet er på mange måter tankevekkende lesning. Hva er funksjonen og den strategiske nytten med spesialoperasjoner, og hvilken relevans kan de ha for kommende sikkerhetspolitiske utfordringer?

En ny sikkerhetspolitisk periode synes nå å være under oppseiling hvor Kinas og Russlands revisjonistiske utvikling utfordrer global maktbalanse. Utviklingen, i kombinasjon med andre globale trender, skaper tilsynelatende nye sikkerhetspolitiske rammebetingelser. Tradisjonell maktanvendelse blir utfordret, og stater må tenke nytt rundt disponering og bruk av maktmidler (Miller et al, 2021; Matlary og Johnson, 2021). Stormaktenes behov for å utvikle evne til langsiktig strategisk konkurranse og geopolitisk balansering har tilsynelatende igjen satt spesialstyrkene i en

¹ Yasotay, mongolsk krigsherre, omkr. 1200, gjengitt i Neillands (1998, s. 1)

posisjon hvor endringsvilje, adaptasjon og innovasjon er nødvendig for å ivareta politisk og militær relevans.

Denne studiens relevans er sammenfallende med spesialstyrkers og spesialoperasjoners fremtredende og relevante rolle i fremtidens sikkerhetspolitiske utfordringer. Særlig aktuelt er det å forske på spesialoperasjoner i rammen av dagens stormaktsrivalisering, der spesialoperasjoners strategiske verdi og nytte kan utgjøre en sentral funksjon. Samtidig er det like aktuelt å belyse hvilke handlingsrom spesialstyrker representerer for politisk og militær ledelse.

1.1 Problemstilling

Hensikten med denne oppgaven er å øke forståelsen for spesialoperasjoners nytte og verdi i dagens internasjonale system preget av stormaktsrivalisering. Den overordnede problemstillingen er: *Hvilken strategisk nytte kan spesialoperasjoner oppnå i rammen av dagens stormaktsrivalisering?*

Problemstillingen vil besvares gjennom tre forskningsspørsmål. Initielt belyses *hva spesialstyrker og spesialoperasjoner er?* Uten en tydelig forståelse for styrkene er det vanskelig å analysere eventuell strategisk nytte. Dernest diskuteres og redegjøres det for *hva kjennetegner dagens stormaktsrivalisering?* Stormaktsrivalisering er ikke et nytt fenomen. For at spesialstyrker og -operasjoner skal kunne settes i kontekst, er det derfor viktig å beskrive globale trender som påvirker dagens internasjonale system og strategiske omgivelser. Avslutningsvis undersøkes *hvilke handlingsrom for spesialoperasjoner oppstår i denne konteksten?* Studien vil her analysere handlingsrommet hvor spesialoperasjoner kan stå i en unik posisjon for å oppnå strategisk nytte på politisk strategisk nivå, samt hvilke implikasjoner dette kan medføre for spesialstyrkene.

1.2 Avgrensninger og oppgavens struktur

Oppgaven skal belyse den strategiske nytten av spesialoperasjoner med utgangspunkt i dagens stormaktsperspektiv. De fleste nasjoner besitter en rekke spesialstyrkeavdelinger. En liten nasjon

som Norge har eksempelvis tre avdelinger underlagt Forsvarets spesialstyrker². En avgrensning av oppgaven til en spesifikk spesialstyrke vurderes uhensiktsmessig. Årsaken er at enhver spesialstyrke er unik, blant annet i form av spesifikke oppgaver, organisering, historie og kultur. I tillegg formes spesialstyrker også i tråd med nasjonens villighet til å nytte dem. Her er det store forskjeller mellom revisjonistiske- og status-quo stater, stormakter og småstater.

Strategisk nytte henspiller til verdien spesialoperasjoner gir for beslutningstakernivået, mens strategisk effekt i større grad vil være en måling av hva spesialoperasjoner har oppnådd i et spesifikt tilfelle. Denne studien vil konsentreres rundt spesialoperasjonenes nytte og verdi.

Ambisjonen vil ikke være å sammenligne eller argumentere om spesialoperasjoner vil ha større eller mindre strategisk nytte i dagens samfunn, sammenlignet med tidligere epoker. Studien vil derimot belyse og diskutere strategisk nytte i et historisk perspektiv gjennom et utvalg av relevante empiriske eksempler. Gjennom eksemplene vil strategisk nytte kunne identifiseres. Eksemplene er hentet fra operasjoner som stormakter har gjennomført fra 1960-tallet og frem til nyere tid. Dette betyr at den strategiske nytten må ses i et nasjonalt stormaktsperspektiv og ikke i et koalisjons- eller småstatsperspektiv. Studien ansees likevel som overførbar til små og mellomstore stater da disse ofte har et bi- og/eller multinasjonalt avhengighetsforhold til stormakter.

Studien innledes med et metodekapittel der metodiske grep blir belyst og diskutert. Kapittelet vil også redegjøre for valgte empiriske eksempler. Dernest i kapittel 3, redegjøres det for sentrale definisjoner og teorier som omhandler spesialstyrkenes og spesialoperasjonenes unike formål og natur. Gjennom en diskusjon av representativ teori og definisjoner vil spesialstyrkenes og spesialoperasjonenes egenart og funksjon innrammes og belyses. Her vil en modell utviklet av Tom Searles (Searle, 2017, s. 23) bli presentert. Modellen er sentral for studien og vil bli nyttet i de påfølgende kapitlene. I kapittel 4 vil det bli redegjort for dagens stormaktsrivalisering og trender som kjennetegner den. Kapittel 2-4 vil således utgjøre oppgavens analytiske rammeverk.

Kapittel 5-7 utgjør studiens empiriske analyse hvor de historiske eksemplene danne grunnlaget for både ytterligere forståelse av sakskomplekset, samt analysene av spesialoperasjonenes nytte og relevans i rammen av dagens stormaktsrivalisering. Av de tre historiske eksemplene er operasjon Claret tillagt mer plass en operasjon Prelim og operasjon Neptun Spear. Årsaken er todelt. For det første, sammenlignet med Falklandskrigen og aksjonen mot bin-Laden i Abbottabad er Indonesia-

² Forsvarets spesialkommando, Marinejegerkommandoen og 339 Special Operations Air Squadron.

Malaysia konfrontasjonen på 1960-tallet mindre allmenn kjent. Den krever derfor en bredere redegjørelse. Den andre årsaken er at operasjon Claret, til forskjell fra Prelim og Neptun Spear, omhandler spesialoperasjoner i rammen av en kampanje vedvarende over flere år.

I kapittel 8 sammenfattes oppgavens funn og problemstillingens relevans. I tillegg heves blikket noe for å vurdere hva oppgavens funn kan bety for spesialstyrker og -operasjoner fremover.

2 Metode, rammeverk og kilder

Hensikten med studien er å frembringe kunnskap om spesialoperasjonenes strategiske nytte, samt hvilke handlingsrom og implikasjoner dagens stormaktsrivalisering kan ha for spesialoperasjoner og spesialstyrkene. Begrepet *dagens stormaktsrivalisering* brukes fremfor generell stormaktsrivalisering. Det gjøres for å spisse studien mot strategiske omgivelser og globale trender som preger utviklingen av dagens trusselbilde og maktbalanse. Dette betyr at oppgaven også ser fremover, med de metodologiske utfordringene det medbringer.

Endringer i de strategiske omgivelsene og fremveksten av en ny internasjonal maktbalanse vil forsterke behovet for kunnskap om hva spesialoperasjoner er, inkludert deres strategiske nytte. Linda Robinson (2013) hevder at den strategiske visjonen for spesialstyrkene ikke holder tritt med den økende bruken av styrken. Dermed kan spesialstyrker bli særlig sårbare for «*misuse*» eller suboptimal bruk (Gray, 1996, s. 164). Begrepet innebærer at spesialstyrker blir brukt til operasjoner som utfordrer, fremfor å utnytte, spesialstyrkenes rasjonale og egenart. Noe av årsaken til suboptimal anvendelse kan ha sammenheng med manglende kunnskap om kapabiliteten på politisk og militærstrategisk nivå. Dette er sentralt i argumentasjonen til Kiras (2006, s. 112) som hevder at: «*understanding how special operations contribute to improving strategic performance is the cognitive lynchpin in preventing their misuse*». Forskning som kan bidra til bedre forståelse rundt hva spesialoperasjoner er, og hvilken nytte og funksjon de representerer. Vil kunne imøtekomme og redusere faren for suboptimal bruk og feilslåtte spesialoperasjoner som kan medføre sikkerhetspolitiske utfordringer.

2.1 Studie av spesialoperasjoner

Studiens teoretiske grunnlag viser at en rekke forskere har forsøkt å fange essensen av spesialoperasjoner og spesialstyrker gjennom ulike teorier og definisjoner. Enkelte av disse er utviklet av personell fra innsiden av spesialstyrkene. Andre teorier er utviklet av utenforstående forskere med større eller mindre grad av aksess til miljøet. Med bakgrunn i dette er det flere utfordringer med det teoretiske grunnlaget og forskning på spesialstyrker og -operasjoner (Kiras, 2014).

Spesialoperasjoner og spesialstyrker er doktrinelt definert. Det kan likevel være vanskelig å fange essensen uten å gå til de bakenforliggende teoriene og debattene i feltet. I de senere år har det versert en stadig tilbakevendende debatt rundt behovet for spesifikk teori om spesialoperasjoner. Tilhengerne for utvikling av spesifikk og overordnet teori argumenterer for at dette vil bidra til forståelse av rollen og hensikten med spesialstyrker, forklare den strategiske nytten og øke spesialstyrkenes verdi (Celeski et al., 2011; Searle, 2017, s. vii). Det er likevel krefter i både spesialstyrkene og tilhørende forskningsmiljøer som er kritisk til utviklingen av distinkte teorier (Searle, 2017, s. vii). Bekymringen er at en formalisering av teorier kan tjene et institusjonelt mål, noe som vil utfordre den dype kritiske tenkningen som skal være et varemerke ved spesialoperasjoner (Ibid; Kiras 2014, s. 75).

Ifølge Kiras (2014, s. 77) er det flere svakheter ved allerede utviklede teorier. For det første er det en stor utfordring med tilgang til forskningsmateriale. Spesialoperasjoner gjennomført langt tilbake i tid er stort sett tilgjengelig og frigitt for forskning, det samme gjelder ikke operasjoner av nyere dato. Her er både tilgang til dokumentasjon, intervjuer og andre primærkilder utfordrende. Teoriutvikling med dybdespørsmål rundt vurderinger, antakelser, avgjørelser, handlingsrom og effekt er dessverre gjennomførbart kun på operasjoner av eldre dato. Disse operasjonene har ofte et ikonisk preg og kan være frigitt for å tjene en agenda. Utfordringen har medført kritikk fra flere forskningsmiljøer som tar til orde for større transparens og tilgang til materiale vedrørende spesialoperasjoner (Ibid). En balansering av behovet for skjerming og behovet for å innvie forskere i materialet er tilsynelatende utfordrende. Spesialstyrkemiljøene er avhengig av forskning i utvikling av forståelse for å oppnå bedre strategisk nytte. Samtidig kan denne involveringen også medføre hindringer i teoriutviklingen relatert til kvaliteten og kredibiliteten til forfattere og forskere som blir gitt aksess.

Kiras (2014, s. 80) peker her på eksklusivitet og mystikk rundt spesialstyrker som blir skapt på bakgrunn av blant annet seleksjon, utdanning og bruk av enhetene. Dette skaper et lukket miljø med egne normer, verdier, stammespråk, symboler og kultur der det er en distinkt forskjell på om en er innenfor kretsen eller ei. Gjennom dette skapes en barriere for utenforstående med tanke på aksess og aksept. Noen utenforstående vil ha større kredibilitet og på den måten lettere kunne få tilgang til miljøet. Eksempler på dette kan være Malin Stensønes (2012) og Tone Danielsen (2012). Personell med manglende kredibilitet eller forståelse for kultur, normer og verdier, vil i større grad kunne bli behandlet med mistanke og ignoranse. I tillegg, hvis utenforstående oppnår aksept og blir innvidd i fellesskapet, er det risiko for at en blir fanget eller påvirket på en slik måte at evnen til å observere på en objektiv måte blir utfordret. Det oppstår med andre ord en fare for at forskeren kan «*go native*» i møtet med miljøet som skal observeres.

Videre kan spesialstyrkemiljøene også være offer for ufordelaktig byråkratisering. Det medfører indre rivalisering, maktkamp for innflytelse, rettferdiggjøring av egen eksistens, kamp om økonomiske midler og økende kontrollspenn. Dette kan medføre en fare for institusjonell motivasjon for utvikling av teori som setter spesialoperasjoner i et best mulig lys, gjennom å demonstrere nytte, verdi, prestisje og påvirkning (Ibid, s. 85). En spesialstyrketeori kan veldig enkelt komplimentere ambisjonene til institusjonen og på den måten ende opp med å leve sitt eget politiske liv. Momentene Kiras påpeker er alle relevante med tanke på validitet og reliabilitet. Bevisste grep med tanke på metodevalg og datainnsamling blir derfor viktig for å minimere slike utfordringer.

2.2 Forskningsmetode og -design

Metoden som er valgt for å svare på problemstillingen er kvalitativ. Etablert teori innen spesialoperasjoner og små-N-studier vil nyttes, her representert med tre historiske spesialoperasjoner. Hensikten er å belyse spesialoperasjoner og spesialstyrker fra et teoretisk og empirisk perspektiv, og derigjennom drøfte nytten av spesialoperasjoner i rammen av dagens stormaktsrivalisering.

Enkelte grep er tatt for å søke å imøtekomme Kiras (2014) kritikk av studier som omhandler spesialstyrker og spesialoperasjoner. For det første nytter studien et bredt teoretisk grunnlag av

både primær- og sekundærkilder, samt også norske, NATO og amerikanske doktriner. Primærkilder som doktriner kan ofte gi en begrenset forståelse for det bakenforliggende. Et bredt utvalg av sekundærkilder er derfor valgt for å gi bredde og dybde i studien.

Kildenes nærhet til spesialstyrker og spesialoperasjoner som studeres er varierende. Det er likevel en gyllen regel at informasjon fra flere uavhengige kilder gir en utfyllende beskrivelse (Jacobsen, 2015, s. 231). Ervervelsen av sekundærkilder er gjennom henvisninger fra hovedverk til etablerte forskere innen tematikken, samt anbefalinger fra kollegaer ved Naval Postgraduate School; et anerkjent miljø innenfor denne tematikken, hvor blant annet John Arquilla (1982) er tilknyttet. En utfordring ved en slik fremgangsmåte er den såkalte snøballeffekten (Atkinson og Flint, 2004). For å imøtekomme dette har det blitt gjennomført grundige kildesøk for å favne bredde i sakskomplekset. Diversifisering av kilder både i teorigrunnet og de empiriske eksemplene vil bidra til å minimere utfordringer knyttet til studiens gyldighet og pålitelighet.

En annen utfordring er min egen nærhet til spesialstyrkemiljøet gjennom sterk tilknytning og lang fartstid som spesialsoldat. Dette kan på den ene siden skape en fare for uheldige undersøkelseeffekter med bakgrunn i subjektive oppfattelser og institusjonell motivasjon. I erkjennelse av dette, har det vært et mål å beholde objektivitet i forhold til datagrunnlag og analyse. Det skal ikke underslås at det er krevende. Jeg vil imidlertid hevde at egen kunnskap og erfaring også bidrar til dypere innsikt og forståelse av kildenes beskrivelse. I tillegg tar ikke studien for seg den spesifikke avdelingen jeg har tilknytning til, men ser på spesialstyrker og spesialoperasjoner fra et generelt perspektiv. Agendaen og formålet er ikke en institusjonell motivasjon for utvikling av teori (Kiras, 2014, s. 85). Formålet er å innramme teorien for å skape forståelse for spesialoperasjonenes nytte og funksjon, for deretter å diskutere dette i rammen av dagens stormaktsrivalisering.

Den tredje utfordringen omhandler det metodiske valget med bruk av empiriske eksempler. Dette kan som nevnt være utfordrende innen tematikken (Kiras, 2014, s. 77). Imidlertid kan det fra et myndighets- eller organisasjonsperspektiv være vanskelig å kontrollere informasjonen over tid grunnet for eksempel avgradering av hemmelig materiale, og et mer objektivt perspektiv vil vokse frem i takt med tidsmessig avstand. Det kan også oppstå tolkningsutfordringer med bakgrunn i forskeres vitenskapelige kompetanse og utgangspunkt. Slike utfordringer kan skape ulik grad av usikkerhet knyttet til analyser av empiriske eksempler (Gilje og Grimen, 1995). Dette innebærer at

diversifisering og tolking av kildene for de empiriske eksemplene blir viktig for å oppnå intern gyldighet (Jacobsen, 2015, s. 228).

Jacobsen (2015, s. 97-105) beskriver hvordan caser eller tilfellestudier kan nyttes for å utlede teorier eller avdekke kausale mekanismer og prosesser. I denne studien er det gjort et utvalg av tre caser. Hensikten med casene er ikke å utvikle teori eller å avdekke sammenhenger, men å belyse og få frem ulike forståelser av ett og samme fenomen gjennom å gå på tvers av flere caser. Dette kalles et fenomenologisk undersøkelsesdesign innenfor små-N-studier, og skiller seg fra et komparativt design der like variabler møysommelig analyseres på tvers av caser (Ibid, s. 107). I det følgende ser studien nærmere på de utvalgte casene.

2.3 Datainnsamling – empiriske eksempler/historiske operasjoner

De tre casene som er valgt ut for denne studien er operasjon Claret, operasjon Prelim og operasjon Neptun Spear.

Det første eksempelet er hentet fra Malaysia-Indonesia konfrontasjonen på 1960-tallet. Malaysia, med støtte av Storbritannia, var i uerklært krig med Indonesia. Indonesia derimot, var indirekte støttet av Sovjetunionen og Kina. Operasjon Claret, foregikk i perioden 1964-1966 på øya Borneo i grenseområdet mellom Indonesia og Øst-Malaysia. Operasjonen er et interessant eksempel som belyser flere av særegenhetene ved spesialoperasjoner.

Operasjon Claret er ikke en enkeltstående operasjon, men en serie av operasjoner med utstrakt bruk av indirekte metoder³. Dette er interessant med tanke på å diskutere den strategiske nytten av spesialoperasjoner, da mange av de frigitte eksemplene ofte er enkeltstående spesialoperasjoner

³ Forskjellen mellom metodene er primært spesialoperasjonenes direkte påvirkning med militærmakt på motstanderen, fremfor en indirekte tilnærming *by, with, and through* andre militære styrker eller sivile aktører (Celeski et al, 2011)..

med direkte tilnærming. I tillegg er det interessant i lys av dagens stormaktsrivalisering der det predikeres utstrakt bruk av indirekte metoder (Montgomery og Barrick, 2021, s 188).

Operasjonen foregikk i en periode hvor spesialstyrker ble reetablert etter andre verdenskrig (Tuck, 2016, s. 1002). Rasjonale for gjenopprettelse og bruk av spesialstyrkene er interessant, og peker på utviklingen av kjerneoppgaver som er beskrevet i dagens doktriner (AJP-3.5, 2019, s. 7-10). Det er derfor verdifullt å analysere operasjon Claret og se om datidens rasjonale for spesialoperasjoner også har relevans i dagens stormaktsrivalisering.

Det andre eksempelet er hentet fra Falklandskrigen i 1982, en tid da den kalde krigen var på sitt kaldeste. Eksempelet er valgt med bakgrunn i at det representerer et krigsscenario på okkupert territorium, dog særdeles begrenset i tid og rom. I forbindelse med den britiske langgangoperasjonen i San Carlos gjennomførte britiske spesialstyrker operasjon Prelim. Operasjonen synes å gi et godt bilde av spesialoperasjoner i en militær fellesoperativ kontekst.

Dette er av relevans både med tanke på dagens stormaktsrivalisering, der rivalisering og konfrontasjoner vedrørende øyer både i Nordområdet og Sørøst-Asia er aktuelle scenarioer. I tillegg predikeres behov for styrking av tradisjonell avskrekking i rammen av dagens stormaktsrivalisering, samt en bedre tilrettelegging for sømløs integrasjon og utnyttelse av resterende maktinstrumenter (Miller et al, 2021, s. 13). Med bakgrunn i dette er det relevant å nytte dette eksemplet til å analysere spesialstyrkenes og -operasjonenes relevans, handlingsrom og nytte i en militær fellesoperativ kontekst.

Det tredje eksempelet er hentet fra 2011, Abbottabad i Pakistan. Operasjon Neptun Spear, der amerikanske spesialstyrker pågrep og drepte al-Qaedas leder Osama bin Laden, kan på mange måter først og fremst synes å være en symboltung og ikonisk spesialoperasjon. Det er likevel ett spesielt forhold ved operasjonen som er interessant i forbindelse med denne studien, nemlig bruken av spesialoperasjoner i rammen av andre aktører.

Neptun Spear må ses i sammenheng med kontraterror og *High-risk and High-Profile Operations*, som utviklet seg på 1970-tallet. Den globale krigen mot terror kan ses som en forlengelse av denne typen operasjoner (Watling, 2021, s. 18). I denne sammenhengen blir spesialstyrker og spesialoperasjoner

ofte nyttet i rammen av andre sektorer og aktører. Det divergerer med tradisjonen om komplimentering av konvensjonell effekt i rammen av en militær kampanje (Kiras, 2006). I tilfellet operasjon Neptun Spear ble oppdraget tildelt og ledet av CIA til fordel for det amerikanske forsvaret. CIA hadde imidlertid behov for spesialstyrker for å gjennomføre operasjonen, og fikk disse underlagt (Searle, 2013).

Prediksjoner for dagens stormaktsrivalisering er en konkurransepreget konfrontasjon og konflikt under og rundt terskelen for krig, noe som utfordrer tradisjonell bruk av militærmakt. Flere hevder at spesialoperasjoner kan nyttes uavhengig av militærmakt, som et verktøy for å oppnå politiske målsetninger (Celeski et al, 2011, s. 14). Der operasjon Prelim søker å analysere spesialoperasjoner i rammen av en militær fellesoperativ kontekst. Søker operasjon Neptun Spear å analysere handlingsrommet, nytten og relevansen av spesialoperasjoner for å bedre tilrettelegge og samvirke med andre sektorer og aktører.

Med bakgrunn i disse tre empiriske eksemplene søker studien å belyse relevant bredde i spesialoperasjoner. Empirien er hentet fra forskjellige tidsperioder. De representerer operasjoner gjennomført av stormakter innenfor konfliktspekteret krise og krig. I tillegg belyser eksemplene operasjoner der både direkte- og indirekte metoder blir brukt. Det er interessant da flere forskere påpeker at dreining av spesialoperasjoner fra direkte- til indirekte metoder vil være nødvendig i møte med fremtidens operasjonsmiljøer (Robinson, 2013; Thomas og Dougherty, 2013, s. xvii; Montgomery og Barrick, 2021).

Videre representerer eksemplene operasjoner der politisk sensitivitet medfører behov for uortodokse kapabiliteter og aktivitet. Dette representerer noe av rasjonale for etableringen og utviklingen av moderne spesialstyrker (Watling, 2021, s. 5-6). Dersom dagens stormaktsrivalisering ikke tilrettelegger særlig for denne type aktivitet, vil det kunne ha direkte påvirkning på handlingsrommet og nytten av spesialoperasjoner. Til sist representerer empirien en bredde der spesialoperasjoner også nyttes i rammen av andre aktører enn militærmakten. Dette kan synes å være en trend som vil være viktig å analysere med tanke på utviklingen i dagens strategiske omgivelser. Hvor det predikeres behov for bedre tilrettelegging og evne til å konkurrere innenfor gapet som har oppstått i den tradisjonelle avskrekkingsstrategien (Montgomery og Barrick, 2021, s. 188; Miller et al, 2021; Jones, 2021).

3 Spesialstyrker og spesialoperasjoner

For å analysere mulighetsrommet for anvendelse og gjennomføring av spesialoperasjoner, i et internasjonalt system som er preget av konkurranse og rivalisering mellom stormakter, blir konkretisering og definering av spesialstyrker og -operasjoner viktig. Dette kapitlet vil redegjøre for definisjoner og teorier som omhandler spesialstyrker og spesialoperasjoner, med hensikt å konkretisere og belyse hva dette innebærer. Ambisjonsnivået er ikke å etablere ny teori, eller definere én teori som mest riktig. Imidlertid søker oppgaven å belyse og konkretisere gjennom en innramming av relevant og representativ teori. Å gjøre dette tilgjengelig på norsk kan ha en egenverdi i seg selv.

Kapitlet vil initielt presentere gjeldende doktrinnelle definisjoner, samt et bredt utvalg av teori som omhandler spesialstyrker og spesialoperasjoner. Videre vil disse bli innrammet gjennom en redegjørelse hvor fagmiljøets dissenser innen definisjonene diskuteres. En modell utviklet av Searle (2017, 23) vil nyttes i konkretiseringen av dette.

3.1 Teorier og definisjoner innen spesialstyrker og spesialoperasjoner

Hensikten med å utvikle teorier og definisjoner er å bidra til en allmenn forståelse og klargjøring av et begrepsinnhold eller sakskompleks. USA som en verdensledende militær supermakt er toneangivende på mye militær tenkning, herunder spesialstyrker og -operasjoner. Den amerikanske definisjonen på spesialoperasjoner er:

Special operations require unique modes of employment, tactics, techniques, procedures, and equipment. They are often conducted in hostile, denied, or politically and/or diplomatically sensitive environments, and are characterized by one or more of the following: time-sensitivity, clandestine or covert nature, low visibility, work with or through indigenous forces, greater requirements for regional orientation and cultural expertise, and a higher degree of risk (JP 3-05. 2014, s. ix).

NATO på sin side, som er avhengig av konsensus blant medlemmene, har valgt å definere spesialoperasjoner på følgende måte:

Special operations are military activities conducted by specially designated, organized, trained, and equipped forces using distinct techniques and modes of employment. These activities may be conducted across the full range of military operations, independently or with conventional forces. Politico-military considerations may require clandestine operations and the acceptance of a degree of political or military risk not associated with operations by conventional forces. Special operations create strategic or operational level effects or are executed where significant political risk exists⁴. (AJP-3.5 2019 s.1).

Videre i doktrinen beskrives de prinsipielle oppgavene for spesialoperasjoner. I NATOs doktrine for allierte spesialoperasjoner (AJP-3.5, 2019, s. 7-10) blir disse oppgavene delt inn i tre kategorier; *militær assistanse (MA)*, *spesiell rekognosering (SR)* og *offensive operasjoner (DA)*⁵. Videre presenterer doktrinen aktiviteter hvor spesialstyrkenes oppgaver blir praktisert i rammen av alliansen. Disse er; *opprørsbekjempelse (COIN)*, *kontraterror (CT)*, *motvirke sammensatte trusler (Countering hybrid threats)*, *forhindre spredning av masseødeleggelsesvåpen (WMD)* og *kjemiske, biologiske, radiologiske og kjernefysiske (CBRN) materialer, gisselredning og liaisonering mellom stridende parter*.

I den amerikanske doktrinen blir spesialoperasjonene delt inn i tolv kjerneoppgaver (JP 3-05, 2014, s. x). Disse kjerneoppgavene samsvarer i stor grad med NATOs prinsipielle oppgaver og aktiviteter for spesialstyrkene.

Definisjonen og de prinsipielle oppgavene forsøker til en viss grad å beskrive hva spesialoperasjoner og spesialstyrker er. Til tross for dette kan definisjonen fremstå som noe begrenset med tanke på å fange essensen og skape forståelse for styrkene. For å få et bedre grep på hva spesialoperasjoner og spesialstyrker er vil det være nødvendig å gå dypere og bredere inn i bakenforliggende forskning og debatt.

⁴ Den norske definisjonen som er beskrevet i Forsvarets fellesoperative doktrine (2019, s. 132) er en direkte oversettelse av NATOs definisjon.

⁵ Begrepene er oversatt fra NATOs doktrine. De engelske begrepene er: Direct Action (DA), Special Reconnaissance and Surveillance (SR&S), Military Assistance (MA)

Amerikaneren John Arquilla er en sentral forsker innen spesialstyrker og spesialoperasjoner. Gjennom sitt arbeid har han analysert en rekke historiske operasjoner fra antikkens tidsalder og frem til moderne tid. Arquilla definerer spesialoperasjoner som:

[...]that class of military (or paramilitary) actions that fall outside the realm of conventional warfare during their respective time periods (Arquilla, 1984, s. xvi).

Dette er en vid definisjon som har til hensikt å fange essensen ved spesialoperasjoner. Arquilla er opptatt av spesialoperasjoners unike karakter som innebærer mer enn at de blir gjennomført av spesielt utrustede, trente og organiserte styrker. Arquilla påpeker også litteraturens overdrevne og misforståtte fasinasjon av *great raids* og *coup de main*. Ifølge Arquilla er spesialoperasjoner irregulær krigføring utført primært av elitesoldater, noen ganger også av regulære styrker. At noen spesialoperasjoner blir gjennomført helt isolert og oppnår strategisk effekt, eksempelvis israelernes redningsoperasjon i Entebbe, er for Arquilla unntaket som bekrefter regelen. Spesialoperasjoner kan også være redningsoperasjoner, men primært er de irregulær krigføring som oppnår strategisk effekt i rammen av en kampanje, i tett integrasjon med konvensjonelle operasjoner (Arquilla, 1984, s. xxvii).

En annen definisjon fra samme tidsperiode ble utviklet på bakgrunn av et symposium med hensikt å diskutere spesialstyrkers rolle i amerikansk sikkerhets- og utenrikspolitikk. Maurice Tugwell og David Charters utarbeidet en definisjon med vekt på hvilke typer målsettinger spesialoperasjoner skulle rettes mot, samt tilknytningen til utenrikspolitikk:

[S]mall-scale, clandestine, covert or overt operations of an unorthodox and frequently high-risk nature, undertaken to achieve significant political and military objectives in support of foreign policy. Special operations are characterized by either simplicity or complexity, by subtlety and imagination, by the discriminate use of violence, and by oversight at the highest level. Military and non-military resources, including intelligence assets, may be used in concert (Tugwell & Charters, 1984, s. 35).

I tillegg til de utenrikspolitiske målsettingene sier denne definisjonen noe om spesialoperasjonenes natur som småskala, uortodokse operasjoner med høy kalkulert risiko.

Den britiske professoren Colin S. Gray (1996) anerkjenner og bygger videre på definisjonen til Tugwell og Charters. Gray er kritisk til den sterke forbindelsen til irregulær og ukonvensjonell krigføring som verserer i ulike diskusjoner. Det kan tilsynelatende fange karakteristikken ved spesialstyrker og spesialoperasjoner, til forskjell fra det *normale* innen konvensjonelle styrker. Likevel mener Gray det er en ufordelaktig fremstilling med tanke på å beskrive spesialoperasjoner og spesialstyrkenes effekt på tvers av hele konfliktspekteret (Ibid, s. 144). Videre er han opptatt av den politiske sensitiviteten

spesialoperasjoner innebærer, og at strategisk nytte avhenger av forestillingsevner og kompetanse på politisk og militærstrategisk nivå (Ibid, s. 149). Gray definerer spesialoperasjoner som:

The conduct of small-scale, high-risk/high-payoff, unorthodox operations that are outside the bounds of regular warfare. Depending critically upon surprise – to compensate for their modest number and firepower – special operations forces undertake missions that regular forces either cannot perform or cannot perform at acceptable costs. In addition to surprise, the success of special operations typically depends upon appropriately unconventional training and equipment. In peacetime those operations are likely to be conducted for purposes, and in conditions, of great political sensitivity (Ibid, s. 190).

Kiras (2006, s. 4) går i dybden av strategisk nytte og kompetanse på politisk og militærstrategisk nivå. Han hevder at spesialstyrker og spesialoperasjoner må forstås i konteksten av strategi, og definerer spesialoperasjoner som:

Unconventional actions against enemy vulnerabilities in a sustained campaign, undertaken by specially designated units, to enable conventional operations and/or resolve economically, politico-military problems at the operational or strategic level that are difficult or impossible to accomplish with conventional forces alone (Kiras, 2006, s. 5).

Denne forståelsen av spesialoperasjoner må ses i sammenheng med tiltenkt effekt.

Hvor effektiv oppnåelse av politiske målsettinger krever en tilstrekkelig orkestrering av militærmakten. I denne orkestreringen må spesialoperasjonene inkluderes, med hensikt i å forsterke konvensjonell evne (Ibid).

Med bakgrunn i en tilfellestudie av åtte offensive spesialoperasjoner utviklet McRaven (1996) en definisjon og teori som beskriver hvordan kvalitative mindre styrker kan oppnå suksess ovenfor en kvantitativ større styrke - som også drar fordel av å være i forsvar. McRaven hevder hans teori har stor forklaringsgrad når det gjelder utfallet i en krig der spesialoperasjoner blir anvendt (Kiras, 2006, s. 11). McRavens definisjon på spesialoperasjoner er:

A special operation is conducted by forces specially trained, equipped, and supported for a specific target whose destruction, elimination, or rescue (in the case of hostages), is a political or military imperative (McRaven, 1996, s. 2).

Ifølge McRavens studie er oppnåelsen av relativ overlegenhet nøkkelen til suksess. Med bakgrunn i dette identifiserte han seks grunnleggende prinsipper som må vektlegges i spesialoperasjoner; enkelhet, operasjonssikkerhet, repetisjon, overraskelse, hurtighet og hensikt. I kombinasjon med

moralske faktorer bidrar disse til å reduseres krigens friksjon, og relativ overlegenhet oppnås (Ibid, s. 11).

I amerikaneren Robert G. Spulaks Jr definisjon er personellens kvaliteter sentralt. Spulak argumenterer for at personellet i spesialstyrkene har unik evne til å overvinne friksjon balansert med potensiell risiko:

Special Operations are missions to accomplish strategic objectives where the use of conventional forces would create unacceptable risks due to Clausewitzian friction. Overcoming these risks requires special operations forces that directly address the ultimate sources of friction through qualities that are the result of the distribution of the attributes [Elite Warriors, Flexibility and Creativity] of SOF personnel (Spulak Jr, 2007, s. 1).

Spulak bygger sin teori på at personellet i spesialstyrkene selekteres fra de militære styrkene. Dette medfører høyere gjennomsnittsskår på personlige egenskaper som er hensiktsmessige i krig og konflikt. Med bakgrunn i dette utvikler spesialstyrkemiljøet i større grad enn konvensjonelle styrker evner til å overvinne krigens friksjon. Egenskapene Spulak spesielt peker på er *elitekrigere, fleksibilitet og kreativitet*. Ifølge Spulaks teori er det ikke oppdraget som definerer spesialoperasjoner, men personellet som gjennomfører dem (Searle, 2017, s. 46).

Med bakgrunn i Joint Special Operations University, SOF-Power Workshop, har det i den senere tid blitt utviklet flere forslag til en helhetlig teori. Dr. Richard Rubright publiserte i 2017 en teori for spesialoperasjoner. Denne teorien skal gi en helhetlig og tidløs beskrivelse av spesialoperasjoner som kan tjene som et overordnet rammeverk for andre teorier innen temaet. Rubrights definisjon er:

Special operations are extraordinary operations to achieve a specific effect (Rubright, 2017, s. 6).

Sentralt i Rubrights arbeid er skillet mellom spesialoperasjoner og spesialstyrker. I motsetning til blant annet Spulak hevder Rubright at det er operasjonens karakter som gjør den spesiell, ikke personellet som utfører den. Ifølge Rubright (2017, s. 25) er spesialstyrker bare eliter innen sin respektive gren.

Samtidig med Rubright publiserte Dr. Tom Searle teorien *outside the box*. I stedet for å definere hva spesialoperasjoner er, søker han å beskrive hva det ikke er. Searles definisjon er:

Military special operations are military operations outside the conventional operations box (Searle, 2017, s. 39).

Searles teori bygger på en forståelse av at begrepet *spesial* betyr annerledes. Dette innebærer at spesialoperasjoner er annerledes enn konvensjonelle operasjoner. I henhold til Searle er spesialstyrker ikke elitestyrker, men styrker som er trent, utrustet og organisert for å løse andre typer oppdrag enn konvensjonelle styrker.

Definisjonen peker på det dynamiske med spesialoperasjoner, der både spesial- og konvensjonelle operasjoner befinner seg innenfor rammene av militærmaktens oppgaver. Både konvensjonelle operasjoner og militærmaktens oppgaver, i relasjon til andre sektorer og aktører, endres over tid. Dette medfører at spesialstyrker og spesialoperasjoner må være dynamiske og tilhørende definisjoner vil være i endring. I tillegg mener Searle at spesialoperasjoner kan gjennomføres av konvensjonelle styrker (Ibid, s. 13).

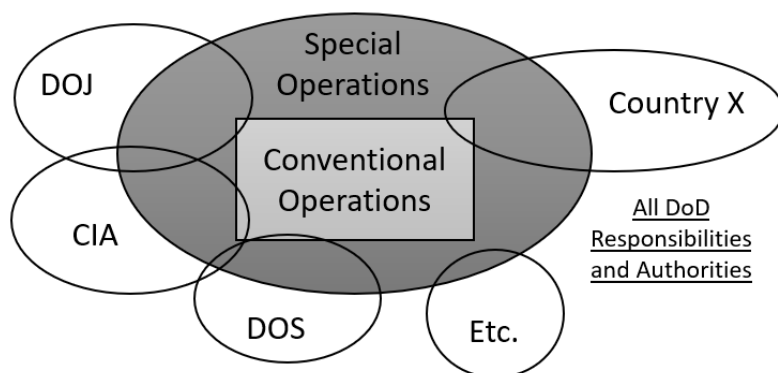
Flere andre forfattere har også bidratt med forskning og utvikling av definisjoner og teorier. Utvalget som er belyst er tiltenkt å illustrere variasjonen og bredden i forskningen. Det kan fremstå fra definisjonene en hvis dissens når det kommer til spesialstyrkenes og spesialoperasjonenes natur og funksjon. Rubright og Spulak kan synes å representere hvert sitt ytterpunkt på skalaen hva gjelder spesialstyrker og spesialoperasjoner. Der Rubright hevder at spesialoperasjoner er et unikt fenomen frakoblet og uavhengig av spesialstyrker, forsvarer Spulak det motsatte ytterpunktet; spesialoperasjoner kan ikke eksistere i fraværet av spesialstyrker. Andre forfattere, eksempelvis Searle, tar et mindre radikalt ståsted. Searle hevder at spesialoperasjoner er frittstående og uavhengig, men at spesialstyrker har en grunnleggende funksjon i spesialoperasjoner.

Videre er det også dissens innen spesialoperasjonenes funksjon med tanke på effekt. Her varierer skalaen fra Rubrights definisjon om en udefinert, men spesifikk effekt, til McRavens og Spulaks oppnåelse av strategiske målsettinger. Arquilla på sin side representerer et syn der spesialoperasjoner unntaksvis kan oppnå avgjørende strategisk målsetting. Effekten oppnås først og fremst i rammen av en kampanje koordinert med konvensjonelle operasjoner. Dette synet deles av Kiras som hevder at spesialoperasjoner oppnår strategisk nytte gjennom å forsterke den konvensjonelle effektiviteten i rammen av en militær kampanje.

I den videre forskningen vil studien, med utgangspunkt i Searles (2017, s. 23) modell, søke å innramme spesialstyrker og -operasjoner gjennom diskusjon. Hensikten er å gå i dybden av nyansene og ulikhetene med teorigrunnlaget som bakteppe.

3.2 Spesialstyrkenes/spesialoperasjonenes natur, funksjon og oppgave

Searles modell illustrerer spesialoperasjonenes plassering utenfor kategorien konvensjonelle operasjoner, men innenfor militærets oppgaver. Videre illustrerer modellen spesialoperasjonenes mulighet for overlappende oppgaver med andre sektorer og aktører. Dette er interessant med tanke på roller og handlingsrom som kan være unikt for spesialoperasjoner i en kontekstuell sammenheng. Dette vil studien komme tilbake til. Searles definisjon av spesialoperasjoner er negativ i den forstand at den ikke definerer hva spesialoperasjoner er. Han hevder at alt som ikke er militære konvensjonelle operasjoner, og innenfor militærmaktens oppgaver, er spesialoperasjoner. For bedre å forstå hva som befinner seg innenfor modellens skraverte område, vil en diskusjon av det øvrige teorigrunnlaget være nødvendig.

Figur 1. Searles modell (2017, s. 23).

Spesialstyrker og spesialoperasjoner har en historie som strekker seg lenger tilbake i tid enn hva som i dag forbindes med moderne spesialstyrker (Celeski et al, 2011, s. 5). Gjennom analyser av historiske operasjoner som klassifiseres som ukonvensjonelle, uortodokse og spektakulære, ble disse operasjonene tilsynelatende ofte gjennomført av håndplukkede eller frivillige soldater fra konvensjonelle styrker. Soldatene ble i forkant i liten grad selektert, trent, utrustet og organisert for

uortodokse operasjoner, og var tilsynelatende ad hoc løsninger på et eksisterende problem. Når operasjonen var gjennomført ble styrken oppløst og tilbakeført til sine respektive konvensjonelle avdelinger.

Den historiske ballasten kan synes å påvirke oppfattelsen av dagens spesialstyrker som en ansamling elitesoldater, samt at spesialoperasjoner er operasjoner som er for krevende for konvensjonelle styrker å gjennomføre. En av dissensene i teorigrunnlaget er spesialstyrkers og spesialoperasjoners natur. Hvorvidt er spesialstyrker elitestyrker, eller representerer de noe annet? Hva er sammenhengen mellom spesialoperasjoner og spesialstyrker? Er det bruken av spesialstyrker som definerer en spesialoperasjon, eller er spesialoperasjon noe unikt uavhengig av hvem som løser oppdraget?

Spesialstyrker og spesialoperasjoners natur kan således diskuteres ut fra definisjonen i The Oxford English Dictionary, hvor elite defineres som: *“A select part of a group that is superior to the rest in terms of ability or qualities”*. Spesial blir imidlertid definert som: *“better, greater or different from the usual”*.

I Spulaks (2007, s. 11) forskning er seleksjon av personellet til spesialstyrkene helt vesentlig. Ved å selektere allerede tjenestegjørende militært personell skapes det et miljø som skårer høyere på grunnleggende kvaliteter sammenlignet med resten av forsvaret. Dette betyr ikke at personellet i spesialstyrkene skårer høyere enn enkeltpersoner i forsvaret for øvrig, men at gapet innen spesialstyrkene er mindre og totalt sett høyere enn for andre avdelinger.

Gjennom de grunnleggende kvalitetene *elitekriger, fleksibilitet og kreativitet* hevder Spulak (2007, s. 20) at spesialstyrker er bedre i stand til å overvinne krigens friksjon. Dette oppnås gjennom seleksjon, trening og organisering av elitekrigere. Gjennom dette skapes små fleksible og kreative miljøer som takler stridens ikke-lineære forløp. Kreativ problemløsning og fleksibilitet, i kombinasjon med fysiske og psykiske egenskaper, gir forutsetninger for å påføre fienden friksjon på en måte konvensjonelle styrker ikke evner. Spulak (2007) hevder at gjennom grunnleggende kvaliteter, som i stor grad bygger på elite-egenskapene ved personellet, oppnår spesialstyrkene komparativt fortrinn ovenfor motstanderen. Ut fra definisjonen for elite og spesial, kan det imidlertid argumenteres for at spesialstyrkene er både elite og annerledes gjennom overlegen fleksibilitet og kreativitet.

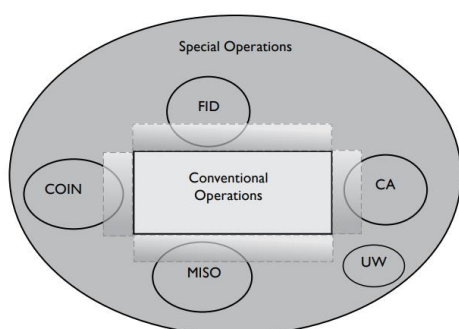
Searle (2017) på sin side argumenterer for at spesialstyrker og spesialoperasjoner er spesielle på bakgrunn av å være annerledes. -Annerledes i forhold til det som til enhver tid er normalt og regulært, nemlig konvensjonelle styrker og operasjoner. Sentralt i argumentasjonen er at en eliteorganisasjon er en organisasjon som gjør det samme som andre organisasjoner, men bedre. Spesialstyrker skal imidlertid løse andre oppgaver enn konvensjonelle, og blir dermed trent og organisert for dette formål. Dette innebærer at det ikke er eliteegenskaper som fremdyrkes, men spesielle egenskaper i den hensikt å komplementere det konvensjonelle i rammen av militærmakten.

I beskrivelsen av spesialoperasjoners komplimenterende evne blir begrepet uortodoks ofte benyttet. Begrepet nyttes ofte i forbindelse med spesialstyrkenes bruk av utradisjonelt materiell, teknologi og taktikk (Gray, 1996, s. 145). En slik beskrivelse er nødvendigvis ikke feil sammenlignet med konvensjonelle styrker. Gray hevder imidlertid at det først og fremst er innen oppdragets egenart, og ikke i metodene, det uortodokse befinner seg. Dette kan synes å understreke betydningen av at spesialoperasjoner må være uvanlige sammenlignet med den tids konvensjonelle operasjoner, hvis ikke vil de fremstå som ortodokse. Således vil det bety at spesialstyrker og spesialoperasjoner også må utgjøre ett mindretall innenfor militærmaktens kapabiliteter og operasjoner. Rent hypotetisk, hvis spesialstyrker og spesialoperasjoner blir en majoritet, vil de også representere det normale og ortodokse.

Når det kommer til sammenhengen mellom spesialstyrker og spesialoperasjoner verserer det også divergens i teorigrunnlaget. Spulak (2007) er tydelig på at det er bruken av spesialstyrker som definerer en spesialoperasjon. Rasjonale for standpunktet bygger på en argumentasjon der bruk av spesialstyrker for å løse oppgaver som konvensjonelle kan eller bør løse, er misbruk og suboptimal bruk av spesialstyrker. En slik oppfattelse synes å bli delt blant flere forskere, da spesialoperasjoner beskrives som utenfor spekteret av konvensjonelle operasjoner (Arquilla, 1984, s. xvi; Gray, 1996, s. 190; Kiras, 2006, s. 5; Searle, 2017, s. 39). Spulaks faste sammenkobling av spesialstyrker og spesialoperasjoner synes imidlertid ikke å deles av øvrige forskere. Både Gray (1996), Arquilla (1984), Kiras (2006) og Rubrigh (2017) hevder at spesialoperasjoner er noe unikt og besitter en egenart utover å bli gjennomført av spesialstyrker.

Searle (2017) deler også denne oppfattelsen. I og med at spesialoperasjoner er noe annet en konvensjonelle operasjoner hender det at konvensjonelle styrker løser spesialoperasjoner. Men, han

hevder at dette ikke innebærer at de konvensjonelle styrkene av den grunn blir spesialstyrker, nettopp fordi de ikke er trent, utrustet og organisert for det. Hvis en slik oppgave blir besluttet at i fremtiden skal tilfalle konvensjonelle styrker, må den tas inn i konvensjonell oppdragsportefølje. Hvis ikke, er det en spesialoperasjon som enten tilfaller eksisterende spesialstyrker, eller så må en konvensjonell enhet bli utrustet, trent og organisert for å ivareta oppgaven. De blir da per definisjon en spesialstyrke.

Figur 2. Endringer i konvensjonelle operasjoners påvirkning av spesialoperasjoner (Searle, 2017, s. 27)

Med figur 2 illustreres dynamikken av hvordan spesialoperasjoner og spesialstyrkenes egenskaper over tid vil endres i takt med konvensjonelle oppgaver (Searle, 2017; Arquilla, 1984). Et historisk eksempel er hvordan de konvensjonelle styrkene under krigen i Irak ble tildelt oppgaver som før var beskrevet som kjerneoppgaver for spesialstyrker i Joint Publication 3.05. Dette medførte endring av konvensjonelle oppgaver, men tilhørende korrigerende av hva som i dag blir definert som spesialoperasjoner (Searle, 2017, s. 25-28). Dette kan også synes å være tilfellet med det som beskrives i AJP-3.5 som tilleggsoppgaver eller oppgaver i rammen av alliansen. I henhold til denne tilnærmingen betyr det at oppgaver som tidligere ble definert som spesialoperasjoner i dag kan være en del av det konvensjonelle styrker utfører. Det betyr også at oppgaver konvensjonelle styrker gjør, eller tidligere har gjort, i fremtiden kan ende opp som spesialoperasjoner.

Å fange essensen av spesialstyrkers og spesialoperasjoners *natur* er utfordrende. Oppsummert peker diskusjonen imidlertid på tre sentrale faktorer. For det første viser diskusjonen at spesialstyrker ikke er eliter ovenfor konvensjonelle styrker, men representerer noe annet. Tilnærmingen er viktig med tanke på å forstå spesialstyrkenes natur. Det indikeres at gjennom seleksjon og stort fokus på utdanning i grunnleggende soldatferdigheter, moralske og etiske standarder, oppstår trekk av elite ved spesialstyrkene. For det andre viser diskusjonen at det er bruken av spesialstyrker som definerer

en spesialoperasjon. Det begrunnes med følgende; dersom spesialstyrker gjennomfører operasjoner som kunne ha vært utført av regulære styrker, tenderer dette til såkalt suboptimal bruk av spesialstyrkene. Empirien viser imidlertid noe dissens i forhold til en fast sammenkobling av spesialstyrker og -operasjoner. De fleste forskere er omforent om at det er noe unikt med spesialoperasjoner. Nettopp denne unikheten representerer den tredje hovedfaktoren i diskusjonen. Spesialoperasjoner har en egenart i seg selv utover at de blir gjennomført av spesialstyrker. Denne type operasjoner er dynamisk og endres over tid i forhold til konvensjonelle operasjoner. Dette innebærer at det uortodokse med spesialoperasjoner først og fremst befinner seg i å representere noe annet enn konvensjonelle operasjoner. Implisitt vil dette medføre et behov for at spesialstyrker også opptrer uortodoks med tanke på trening, utrustning og organisering sammenlignet med konvensjonelle styrker.

Med bakgrunn i denne forståelsen av spesialstyrkenes og -operasjoners natur kan det imidlertid synes uklart hva funksjonen med spesialoperasjoner er. Gir spesialoperasjoner spesifikk strategisk effekt eller er det ett av mange bidrag til strategisk måloppnåelse?

Spesialstyrkers og spesialoperasjoners funksjon kan fremstå divergerende i teorigrunnlaget. I Grays (1996, s. 147) beskrivelse av strategisk nytte hevder han at spesialoperasjoner må rettes, med hensikt, mot oppdrag av stor politisk sensitivitet, eller operasjoner som konvensjonelle styrker ikke er i stand til å gjennomføre. Implisitt i dette betyr det at spesialoperasjoner generelt sett involverer høy risiko med utsikter for å oppnå stor effekt.

Kiras er omforent med Gray når det kommer til spesialstyrkenes natur. -Spesielt utrustet, selektert, trent og organisert i små forband, med formål om å oppnå effekt som er vanskelig eller umulig med bruk av konvensjonelle styrker. Til tross for dette er Kiras kritisk til mye av teorien. I henhold til Kiras (2006, s. 4) er kunsten med strategi å orkestrere alle instrumentene innen militærmakt, inkluderer også spesialoperasjoner, på en tilstrekkelig måte for å oppnå politiske målsettinger så effektivt som mulig. For at spesialoperasjoner og spesialstyrker skal bli effektivt brukt, må de bedre forstås i kontekst av strategi. Definisjonen må ikke være for vid, slik som Arquillas og Searles, det vil gi for stort rom for tolkning. Det er også problematisk med definisjoner som søker å beskrive styrkene og operasjonene uten å gå i dybden av hvordan strategisk effekt oppnås, slik som Grays definisjon i «Explorations in Strategy» (Ibid, s. 11).

Spesialoperasjoner må defineres i henhold til tiltenkt effekt, og den tiltenkte effekten med spesialoperasjoner er å forsterke den konvensjonelle militære evnen (Ibid, s. 5). Dette blir gjennomført gjennom ukonvensjonelle handlinger rettet mot motstanderens sårbarheter, i tilfeller hvor det er vanskelig eller umulig å nytte konvensjonelle styrker alene. Helt sentralt i Kiras argumentasjon og definisjon er at spesialoperasjoner skjer i rammen av en vedvarende kampanje, der spesialstyrkene påvirker motstanderens evne og vilje i sammenheng med konvensjonelle styrker. På denne måten søker Kiras å imøtegå litteratur som fremstiller spesialoperasjoner som «*self contained acts of war*» eller «*independently decisive acts*», konstruert for å skape avgjørelse i en konflikt. Metodisk gir det ingen mening å fokusere på enkeltstående operasjoner begrenset i tid og rom. Forklaringsverdien med dette vil først og fremst være av taktisk verdi. Dette gir liten nytte for å forklare hvordan spesialoperasjoner, i relasjon med konvensjonelle militære og politiske handlinger, oppnår og vedlikeholder strategisk effekt over tid (Ibid, s. 2).

Med dette tar Kiras (2006, s. 12-13) et Clausewitzisk utgangspunkt der krig er bruken av organisert vold mellom to eller flere aktører med hensikt å tvinge ens vilje på motstanderen, og å oppnå politiske målsetninger. For å oppnå dette må motstanderens moral (vilje) og materiell (evne) påvirkes over tid. Utviklingen av teorier som tilbyr strategiske snarveier til seier, som såkalt paralyseteori, virker lite realistisk og kontraproduktivt i forståelsen av spesialstyrker og spesialoperasjoner. Et eksempel på dette kan være tungtvannsaksjonen i Vemork under andre verdenskrig. Aksjonen alene nektet ikke Hitler tilgang til atomvåpen, men det gjorde summen av mange taktiske operasjoner (Ibid, s. 1-2). Et annet eksempel er tyskernes aksjon mot fortet Eben Emael i 1940. McRaven (1995, s. 55-56) beskriver denne som «*one of the most decisive victories in the history of special operations*». Han unnlater imidlertid å gi noe oppmerksomhet til alle de andre spesialoperasjonene som tilrettela for aksjonen, samt den helhetlige tyske offensiven (Kiras, 2006, s. 9). Denne oppfattelsen av spesialoperasjoner resulterer stadig i misbruk av kapasiteten der politisk og militær ledelse lar ser friste av en tilsynelatende enkel, direkte og kosteffektiv løsning på kompliserte strategiske problem (Ibid, s. 3).

Det kan synes som denne bekymringen vedrørende strategisk nytte deles av flere forfattere. Gray (1996, s. 149) beskriver hvordan forestillingsevne og kompetanse på politisk og militærstrategisk nivå er helt essensielt for å oppnå effekt. Utviklingen og operasjonsmønsteret de siste tiårene kan ha skapt en forståelse, blant beslutningstakere spesielt, at spesialoperasjoner først og fremst er direkte aksjoner mot individer og grupper. Spesialstyrkene har imidlertid en anvendbarhet som strekker seg

over et mye større spekter. Definerings av denne anvendbarheten er ifølge Robinson (2013, s. vii) avgjørende for at politisk og militærstrategisk nivå skal tilrettelegge for utvikling og fremtidig strategisk nytte. Med tanke på strategisk nytte kan det likevel synes som kritikken mot manglende kompetanse og forestillingsevne for spesialoperasjoner og -styrkenes funksjon også kan rettes mot deres natur.

Dr. Jack Watling (2021, s. 5) argumenterer for at spesialstyrker må forstås gjennom de politiske utfordringene som ledet til opprettelsen av styrkene. Konvensjonelle styrker er store hierarkiske organisasjoner med stor grad av standardisering. I møtet med kompleksiteter som faller på utsiden av de tradisjonelle oppgavene oppstår ofte ressurskrevende behov som skaper byråkratiske og ineffektive løsninger. Historisk sett har dette ofte blitt løst med etablering av mindre enheter direkte underlagt høyere kommando for spesifikke oppgaver.

Dette medfører at enheten ikke nødvendigvis er spesiell med bakgrunn i unike kapasiteter, men mer på grunn av sin spesielle plassering i den militære strukturen. -Et taktisk instrument for ledere på operasjonelt og strategisk nivå. Når oppgaven er gjennomført har enheten blitt oppløst, eller opprettholdt sin status som en anvendelig og tilgjengelig kapasitet for oppdukkende oppgaver som konvensjonelle styrker ikke er egnet for. Dette krever imidlertid at spesialstyrkene er adaptive ved å finne nye roller ettersom sikkerhetspolitisk kontekst endres, og nettopp tilpasningsevne blir en egenskap som markedsføres av spesialstyrkene ovenfor beslutningstakerne.

Dette medfører at beskrivelsen «*jacks of all trades, master of none*» ofte brukes som beskrivelse for spesialstyrker (Simmons, 2004, s. 89). En slik tilnærming kan synes å gjøre noe med spesialstyrkenes natur som kan medføre at i dialogen mellom spesialstyrker og beslutningstakere, er det utfordrende å skape forståelse og utvikling for langsiktig strategisk effekt. Robinson (2013, s. 17-18) argumenterer derfor for at spesialstyrkene selv må ta større ansvar gjennom utviklingen av doktriner, utdanning og karriereløp slik at personell fra spesialstyrkene i større grad kan bekle roller på operasjonelt og strategisk nivå.

Ut fra dette kan det synes som den historiske ballasten fra tiden før etableringen av permanente spesialstyrker fortsatt preger forståelsen av styrkenes og operasjonenes funksjon. Et vedvarende fokus på enkeltstående operasjoner som fremstilles med avgjørende strategisk effekt, også i nyere tid, samt et institusjonelt behov for å markedsføre stor relevans og nytte, kan ytterligere forsterke

denne oppfattelsen. Det fremkommer imidlertid at nytten av spesialoperasjoner først og fremst ligger i å forsterke militærmaktens effektivitet. Med bakgrunn i spesialstyrkenes natur skapes muligheter for uortodokse operasjoner der utsiktene for å oppnå stor effekt med forholdsvis små ressurser er til stede. Implisitt i dette befinner det seg en høyere grad av risiko som må veies opp mot den totale måloppnåelsen. Det innebærer imidlertid at spesialoperasjoner, på samme måte som andre maktmidler, må nyttes i rammen av en overordnet strategi. Hvis ikke fremstår de kun som taktiske operasjoner der utsiktene for effekt først og fremst oppnås på taktisk nivå. Dette kan synes å ikke være unikt for spesialoperasjoner, men det fordrer en spesiell kompetanse og kjennskap på nivåene hvor strategi utvikles. Dette ansvaret hviler i stor grad også på spesialstyrkemiljøene (Robinson, 2013).

Opprettholdelse av fleksibilitet, tilpassingsevner og utvikling av egen rolle med hensikt å være relevant kan utfordre konkretisering og forståelse for strategisk nytte. Det er imidlertid en rekke operasjonelle og strategiske behov som gjennom historien har dannet grunnlaget for etableringen og utviklingen av spesialstyrker. Gjennom disse behovene er det blitt utviklet prinsipielle oppgaver. For ytterligere å forstå hva som befinner seg utenfor den konvensjonelle boksen i Searles modell, vil det være nødvendig å se nærmere på disse oppgavene og rasjonale for dem.

Spesialstyrkenes prinsipielle oppgaver er delt i tre kategorier, samt aktiviteter i rammen av alliansen. Den første kategorien er *militær assistanse*. Dette er en bred betegnelse for tiltak og aktiviteter med hensikt å støtte, tilrettelegge og påvirke vennligsinnede nasjoner, styrker og grupperinger. Tiltak og aktiviteter som gjennomføres strekker seg fra *trening, rådgivning, mentorering, utvikling av partnerskap og tilrettelegging* for bedre sivilt-militært samarbeid og samhandling (AJP-3.5, 2019, s. 7-8).

Opgaven militær assistanse hevdes å være utviklet med bakgrunn i behovet for å øve innflytelse gjennom å vekke motstand og opprør (Watling, 2021, s. 9-19). Innen enkelte konfliktområder kan det være særdeles vanskelig å oppnå aksess med bakgrunn i terreng, demografi, konfliktens natur, egne ressurser og politisk legitimitet. I slike tilfeller kan personell og grupperinger med naturlig aksess understøttes for å oppnå effekt. Gjennom spesialstyrkenes egenart og natur besittes noen fortrinn for å løse denne type oppgaver, fremfor konvensjonelle styrker. Her pekes det på utradisjonelle egenskaper som kulturell forståelse, språkkunnskaper og kontekstuell dømmekraft, samt psykisk robusthet. Dette er viktige forutsetninger for suksess når små enheter integreres tett med

grupperinger hvor det er generelt stor operasjonell sårbarhet og potensiell høy innsidetrussel. I tillegg medfører denne type oppgaver både politisk omdømme- og juridisk risiko i kraft av å tilrettelegge for motstand og opprør blant grupperinger som til tider opererer i gråsonen av internasjonale menneskerettigheter.

NATOs doktrine sier lite om å tilrettelegge for motstand og opprør gjennom irregulær og ukonvensjonell krigføring mot en statlig aktør. Den fokuserer derimot i større grad på støtte til en legitim stat. Det er imidlertid viktig å understreke at for mange stater er irregulær og ukonvensjonell krigføring en kapabilitet som vektlegges, slik som for blant annet amerikanske spesialstyrker (JP 3-05, 2014, s. II-2). En slik type aktivitet innbefatter en enda større politisk risiko da den utfordrer internasjonale lover og regler med tanke på staters suverenitet. Operasjonell og strategisk måloppnåelse, sett opp mot risiko, blir avgjørende. Evnen til utnyttelse av diskret og skjulte metoder vil være presserende.

Spesiell rekognosering omhandler innhenting og verifisering av informasjon med strategisk eller operasjonell betydning. Innhenting av informasjon skal kunne gjennomføres i områder som er fiendtlige, vanskelig tilgjengelig eller politisk sensitivt. Spesialstyrkenes evne til å operere skjult og autonomt, i små enheter, kan komplimentere andre innhentingsmetoder og bidra til å levere spesifikk, veldefinert og tidvis tidskritisk informasjon. Slike aktiviteter kan foregå skjult, fordekt eller åpent (AJP-3.5, 2019, s. 8-9).

Informasjon og situasjonsforståelse er vesentlig for å skape beslutningsrom for militær- og politisk ledelse. Spesiell rekognosering handler i grovt om å innhente bitene av informasjon som den generelle rekognosering ikke har adressert, og som har direkte innvirkning på suksesskriterier (Watling, 2021, s. 6-7). Dette betyr at spesiell rekognosering skal bidra til å redusere strategisk og operasjonell risiko, samt skape forutsetninger for suksess. Det å oppnå tilgang til denne typen informasjon vil ofte innebære krevende og utradisjonelle metoder som stiller store krav til dem som skal utføre oppgaven.

Offensive operasjoner omhandler presise operasjoner avgrenset i tid og rom. Formålet med operasjonene kan være å ta, ødelegge eller nøytralisere fiendtlige kapasiteter eller fasiliteter. Dette kan innebære angrep på kritiske mål som viktige kommunikasjonslinjer, målsystemer, samt personell og materiell av betydningsfull status. Eksempler på slike operasjoner er *raid*, *bakhold*, *overfall* og

ildoverfall. Disse operasjonene kan gjennomføres av spesialstyrker på egenhånd eller støttet av konvensjonelle styrker (AJP-3.5, 2019, s. 9-10). Utviklingen av denne type operasjoner har historisk sett vært ettertraktet i krigføring, der mindre mobile enheter oppnår tilgang til motstanderens sårbarheter på dyptet i operasjonsområdet. Slike operasjoner har isolert sett lite avgjørende effekt, noe som betyr at offensive operasjoner først og fremst har et potensiale for å tilrettelegge for å oppnå større konvensjonell effekt (Watling, 2021, s. 7-9). Dette kan også synes å være gjeldene for de andre kategoriene, og samsvarer med Kiras argumentasjon for spesialoperasjonenes funksjon.

Aktivitetene som beskrives at *skjer i rammen av alliansen* har i tidligere utgaver av doktrinen blitt beskrevet som *tilleggsoppgaver for spesialstyrkene*. De passer ikke naturlig inn i de tre nevnte kategoriene. Dette er oppgaver som gir en pekepinn på relevante utfordringer innenfor den sikkerhetspolitiske konteksten, og er således en indikasjon og et argument for at spesialoperasjoner er dynamiske og kan endres over tid.

Innen dagens doktrine er følgende aktiviteter belyst; *Opprørsbekjempelse* er en oppgave som spesialstyrker bidrar til. Det er en omfattende aktivitet der noen oppgaver faller naturlig for spesialstyrkene i kraft av deres iboende egenskaper. *Kontraterror* kan være en slik oppgave, men det kan også gjennomføres nasjonalt til støtte for justissektoren. *Motvirkning av sammensatte trusler* er en ny aktivitet i gjeldende doktrine. Dette innebærer støtte til en stat i oppbygging av motstandsdyktighet mot sammensatte trusler under terskelen for krig. *Forhindre spredning av masseødeleggelsesvåpen og kjemiske, biologiske, radiologiske og kjernefysiske materialer* er også en aktivitet av nyere dato. Aktiviteten krever spesielt trent og utrustet personell og tilfaller kun enkelte spesialstyrker. I tillegg er dette en aktivitet primært tilegnet de statene som selv er i besittelse av denne typen våpen og materiell. *Gisselredning* er oftest et nasjonalt ansvar. Mange, men ikke alle, spesialstyrker er trent og utrustet for slike oppdrag. *Liaisering mellom stridende parter* er en annen aktivitet som spesialstyrker kan løse. Slike behov kan oppstå dersom alliert sjef ønsker å kommunisere med partene i en konflikt uten å ha direkte tilgang til disse. Partene kan være militære eller paramilitære, sivile og statlige aktører (AJP-3.5, 2019, s. 10-12).

Beskrivelsen av de prinsipielle oppgavene og tilleggsaktivitetene gir en forståelse for hva spesialstyrker og -operasjoner innebærer. Watling (2021, s. 6) hevder at disse oppgavene manifesterer politiske drivkrefter som opp gjennom tiden har ført til utviklingen av spesialoperasjoner og spesialstyrker. Med bakgrunn i dette kan det indikeres at de prinsipielle

oppgavene manifesterer operasjonelle og strategiske behov som kan bidra til å forsterke den totale maktbruken. Dette fordrer imidlertid at aktiviteten må settes i en større strategisk kontekst, hvis ikke blir det en suboptimal bruk av en begrenset og sårbar ressurs.

3.3 Oppsummering

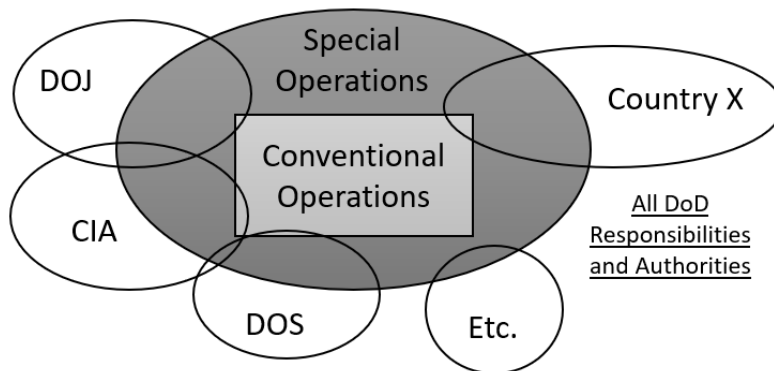
En vid persepsjon av spesialoperasjoner er å betrakte dem som tilnærmet alt det konvensjonelle operasjoner ikke er, i rammen av militærmaktens oppgavesett. Overordnet er spesialoperasjoner på linje med Searles definisjon, der spesialoperasjoner representerer noe *annet* enn konvensjonelle operasjoner, gitt sin tidsperiode (Arquilla, 1984, s. xvi).

Diskusjonen viser at spesialoperasjoner har en unik egenart og funksjon. Gjennom en egen seleksjon, trening, utrustning og organisering dedikeres spesialstyrkene til å ivareta denne funksjonen. Det medfører at spesialstyrkene først og fremst blir annerledes enn regulære styrker. Til tross for dette, så lenge spesialstyrkene er en del av militærmakten, vil det som et resultat av seleksjon og trening være trekk som bærer preg av elite. Spesialoperasjonenes unike egenart og funksjon innebærer at spesialstyrker ikke har en eksklusiv rett på begrepet spesialoperasjoner, men de har en dedikert rolle og forutsetning for å gjennomføre denne typen operasjoner.

Nytten av spesialoperasjoner er å øke den militære effektiviteten gjennom en serie av operasjoner i rammen av en militær kampanje (Kiras, 2006). De prinsipielle oppgavene gir en forståelse for tradisjonelle taktiske aktiviteter som spesialoperasjoner består av. Det kan hevdes at disse oppgavene er utviklet på bakgrunn av politiske og militærstrategiske behov, for å oppnå noe som konvensjonelle styrker ikke har mulighet eller forutsetninger for, sett i lys av akseptabel risiko og muligheten for suksess. Men, hvis nytten av spesialoperasjoner skal være noe mer enn det konvensjonelle styrker ikke kan eller bør gjennomføre, må spesialoperasjonene forstås og nyttes i en større strategisk kontekst. Ikke for å oppnå avgjørende effekt, men for å utnytte det fulle potensialet som befinner seg i uortodokse operasjoner og styrker.

Det kan synes som spesialoperasjoner og spesialstyrker også besitter en eksklusivitet og potensiale i kraft av å representere noe annet enn regulære styrker. Utnyttelse av dette potensialet innbefatter

sensitivitet og selektiv bruk der risiko må vektas opp mot høy avkastning i det totale bildet. Dette krever unike behov som nærhet, kompetanse, velutviklet gjensidig forståelse og tillitt mellom beslutningstakernivå og spesialstyrkene.

Figur 3. Sammenhengen mellom konvensjonelle operasjoner, spesialoperasjoner, internasjonale og nasjonale -aktører og -sektorer.

Gjennom denne innrammingen gis det en større forståelse for hva som befinner seg i, og funksjonen til, det skraverte området i Searles modell. For å kunne drøfte handlingsrommet og nytten av spesialoperasjoner i rammen av dagens stormaktsrivalisering må studien belyse hvilke muligheter og begrensninger som kan oppstå i en slik kontekst.

4 Dagens stormaktsrivalisering

Stormaktsrivalisering handler om at to eller flere stater har opparbeidet seg tilstrekkelig makt til å kunne konkurrere med hverandre. Konkurransen foregår vanligvis på et globalt nivå eller innen strategisk viktige områder (Folk og Forsvar, u.å).

Opp gjennom historien har internasjonal politikk vært preget av stormaktsrivalisering, intensitet i rivalisering og hvilke stater som har utgjort aktørene har variert. Sovjetunionens kollaps i 1991 markerte slutten på en slik tidsepoke og drev det internasjonale system inn i unipolaritet der global stormaktsrivalisering var fraværende. I dag kan det hevdes at verden er på full fart inn i en ny

tidsepoke, der endringer i maktbalanse og stormaktsrivalisering igjen vil være retningsgivende for internasjonal politikk (Stortingsproposisjon 14-S, s. 11).

Spesialstyrker og spesialoperasjoner kan nyttes i et internasjonalt system preget av stormaktsrivalisering. Prediksjon av spesialstyrker og fremtidige spesialoperasjoner er imidlertid en særdeles vanskelig oppgave. Til tross for dette er det likevel essensielt å forstå trekk ved dagens stormaktsrivalisering og de globale trendene som driver den. Det vil kunne bidra til å forstå strategiske utfordringer, samt gi mulighet til å analysere mulige handlingsrom hvor spesialstyrker og spesialoperasjoner kan komme til nytte.

I dette kapittelet vil studien først diskutere maktbalanse og stabilitet ved dagens internasjonale system. Deretter redegjøres det for noen av de mer betydningsfulle globale trendene innen dagens stormaktsrivalisering.

4.1 Maktbalanse og stabilitet

Det internasjonale samfunnet er i kontinuerlig utvikling og endring. De globale trendene i det internasjonale systemet påvirker staters handlingsrom for å bevare og å utøve makt. Fra et realismeperspektiv innen internasjonal relasjonsteori hevdes det at både individ-, stat- og systemnivået har forklaringskraft i analysen av den internasjonale maktbalansen.

Innenfor denne disiplinen hevder blant annet Kenneth N. Waltz (1959) at den internasjonale polariteten på systemnivået har stor forklaringsverdi, med tanke på staters handlingsrom og prediksjon av internasjonal stabilitet. For å kunne beskrive maktfordelingen i det internasjonale systemet definerer Waltz statens potensielle maktdistribusjon ut fra seks faktorer; *Størrelse på territorium og befolkning, kompetanse, militær styrke, politisk stabilitet, økonomi og ressurser*. Statens poengskår relativt ovenfor andre stater definerer polariteten i det internasjonale systemet som uni-, bi- eller multipolart.

Polariteten gir retningslinjer for maktbalansen og staters evner til påvirkning gjennom *balansering* med alliansedannelse eller *bandwagoning* (Walt 2015). Generelt sett hevdes det at muligheten for

balansering og *bandwagoning* er størst i et multipolart system som karakteriseres med tre eller flere stormakter. I et bipolar system er ytre balansering utfordrende, kompensering for dette kan medføre en indre balansering som skaper høyt spenningsnivå mellom supermaktene (Waltz, 1979).

Det oppsiktsvekkende med Waltzs strukturelle realismeteorier var prediksjonen om at det bipolare systemet under den kalde krigen var et stabilt system, tross høyt spenningsnivå (Posen, 2009, s. 349). Øystein Tunsjø (2018) bygger videre på Waltz teori og hevder at dagens internasjonale system er bipolar med USA og Kina som verdens to supermakter. Tunsjø argumenterer imidlertid for at dette bipolare systemet vil være mindre stabilt enn bipolariteten under den kalde krigen. Med bakgrunn i den geopolitiske utfordringen med å projisere makt over store havområder er sannsynligheten stor for rivalisering, konflikt og begrensede kriger mellom USA og Kina i Øst-Asia. Med dette utvider Tunsjø den strukturelle realismeteorier og tilfører geopolitikk til systemnivået.

Både strukturell- og Tunsjøs geostrukturelle realisme kan synes å ha forklaringsverdi med tanke på globale trender og handlingsrommet for staters maktutøvelse. NATOs ekspansjon fra å være en regional forsvarsallianse, til å bli en global aktør innen kollektiv sikkerhet på 1990- og 2000-tallet, kan hevdes å ikke bare var et resultat av politiske viljer og ambisjoner. Den var også et resultat av det politiske handlingsrommet som oppstod med det nye unipolare systemet. Det samme kan også hevdes om FNs mulighetsrom for involvering i lokale og regionale konflikter (Tunsjø, 2018). Det er imidlertid stor dissens innen forskningsmiljøer på hvilken retning det internasjonale systemet utvikles, og forklaringskraften slike teorier har for stormaktsrivalisering og global stabilitet.

På den ene siden kan det synes som måling av staters maktdistribusjon med bakgrunn i bruttoressurser gir en meget misvisende prediksjon (Beckley, 2018). Denne metoden tar ikke høyde for statens reelle utgifter. En slik utrekning viser at Kina passerte USA med tanke på maktdistribusjon for 5-10 år siden. Men, med utgangspunkt i nettoressurser fremkommer det at Kinas potensielle maktdistribusjon er så begrenset i forhold til USA, at det internasjonale systemet vil være unipolart både på kort og midlere sikt. Divergensen i prediksjonene understreker utfordringen med objektiv måling og kategorisering av staters potensielle maktdistribusjon og internasjonal maktbalanse.

På den andre siden rettes det også kritikk mot en for subjektiv tilnærming til måling av makt, der de betydningsfulle stormaktene måler relativ makt med utgangspunkt i stormaktenes internasjonale fokus og oppfattelse av verden. Eksempel på dette er den bipolare maktbalansen under den kalde

krigen, til tross for at Sovjetunionen ikke var i nærheten av USAs økonomiske kapasiteter. Sovjetunionen bevarte imidlertid sin posisjon som supermakt ved å rute store deler av sine økonomiske ressurser inn i militærmakt, noe som sannsynligvis var med på å drive økonomien inn i en nedadgående ikke-reversibel spiral (Posen, 2009, s. 348).

Til forskjell fra Tunsjø hevder Posen at det internasjonale systemet er på vei inn i multipolaritet. Videre er han også kritisk til prediksjoner rundt stabiliteten av det internasjonale systemet. Tradisjonelt har det blitt hevdet at multipolaritet innebærer en større sannsynlighet for stabilitet på grunn av muligheten for ytre balansering gjennom alliansedannelser. Prediksjonen av at bipolaritet er et mer stabilt system, tross høyt spenningsnivå mellom supermaktene, var en oppsiktsvekkende teori da den ble lansert. Svakheten ved slike prediksjoner er imidlertid den subjektive tolkningen av begrepet stabilitet, hvor begrepet kan defineres som fraværet av høyintensiv krigføring til fredfull sameksistens, eller noe midt imellom (Ibid, 348).

Uavhengig av avstanden mellom Kina og Russland versus avstanden mellom Kina og USA innen maktdistribusjon, kan det synes vanskelig å ikke inkludere Russland som en sentral aktør innen dagens internasjonale maktbalanse. Russlands revisjonistiske utvikling fra Georgia i 2007, annekteringen av Krim i 2014 og Ukrainakrisa i 2016 har medført en reorientering i NATO med utviklingen av Nordområdeinitiativet, revitalisering av planverk og et forsterket fokus på avskrekking. Krigen i Ukraina som utspiller seg i skrivende stund forsterker ytterligere argumentet om at Russland er en sentral internasjonal aktør.

Samtidig som dette pågår har Kinas utvikling og ambisjon om regionalt hegemoni utfordret maktbalansen og USAs posisjon som verden unipolare supermakten. Utviklingen medfører en konfliktfylt sameksistens der Kina og Russland utfordrer det liberale politiske systemet i Vesten som bygger på verdier som demokrati, rettsstatsprinsipper og menneskerettigheter. Kina og Russland forfekter i større grad tradisjonelle verdier i internasjonal politikk som bygger på statens suverenitet og stormaktenes rett til å sette internasjonal dagsorden (Folk og Forsvar, u.å).

Ut fra dette kan det synes å være vanskelig å oppnå konsensus med tanke på hvilken maktbalanse dagens internasjonale system er i retning av, samt prediksjon rundt stabiliteten av systemet. Det er imidlertid forholdsvis bred enighet om at en form for stormaktsrivalisering igjen setter dagsorden for

internasjonal politikk, samt at potensialet for konkurranse og konflikt er til stede i hele konfliktspekteret.

4.2 Globale trender innen dagens stormaktsrivalisering

En klar definisjon på konkurransepreget stormaktsrivalisering er vanskelig å oppdrive. Det kommer imidlertid forholdsvis klart frem at det handler om å utnytte og arrondere alle statens maktmidler. Primært på en slik måte at det tjener statens egne interesser, sekundært for å forstyrre eller begrense motstanderens muligheter for å oppnå egeninteresser. Sentrale elementer innenfor en slik konkurranse er utvikling av *Influence*, *Advantage* og *Leverage* for å ivareta eller oppnå statens egeninteresser (Miller et al, 2021, s. 2).

Utviklingen og implementeringen av *US National Security Strategy* (2017) kan synes å representere et veiskille innen amerikansk sikkerhets- og forsvarspolitik. Her reorienteres politikken mot stormaktsrivalisering, der Kinas og Russlands regionale og globale innflytelse hevdes å gå på bekostning av USAs handlefrihet og interesser. Videre pekes det på utfordringer med opprettholdelse av troverdig avskrekking i dag, sammenlignet med under den kalde krigen. Utfallet av dette gir utslag for amerikansk dominans hvor sårbarheter blir utfordret av målrettede angrep som rammer evnen til å beskytte og å utøve makt (Ibid).

Slike typer angrep har de senere årene vært gjenstand for stor debatt, begreper som *gråsoner*, *hybrid krigføring* og *sammensatte trusler* blir hyppig brukt. Johansen og Gråtrud (2018, s. 19-20) beskriver dette som en metodedimensjon aktører kan nytte i påvirkningen for å fremme egne interesser. Statens maktinstrument blir ofte beskrevet som DIME⁶, sammensetning og bruk av instrumentene skaper metoder for maktutøvelse. Innen studier av militær konflikt klassifiseres tradisjonelt aktører og deres metoder enten i kategorien for regulær krigføring mellom stater, eller irregulær krigføring mellom stater og ikke-statlige aktører. De senere årene har det imidlertid oppstått en gråsoner med et nytt kontinuum der stater anvender virkemidler som normalt er forbeholdt ikke-statlige aktører. De ikke-statlige aktører ender derimot opp med evner til å nytte virkemidler som tradisjonelt er

⁶ Diplomatic, Information, Military, Economic. Hentet fra Comprehensive Operations Planning Directive side 1-14.

forbeholdt stater. Disse hybride metodene er egnet til å skape uklarheter om aktørenes status, fortolkning av situasjonen, attribusjon av hendelser og om hvordan konkrete utfordringer kan møtes. Forståelse av hvordan dette påvirker operasjonsmiljøet, herunder strategiutvikling, politisk handlefrihet, beskyttelse av egne sårbarheter og ivaretagelse av innflytelse, vil være essensielt for å adressere denne utfordringen (Malerud et al, 2021).

For bedre å forstå den sikkerhetspolitiske kompleksiteten dagens stormaktsrivalisering representerer, er det spesielt kombinasjonen av tre globale trender som kan synes å peke seg ut. Det gjelder spredning av makt og aktører i kombinasjon med hurtig teknologiutvikling (Posen, 2009, s. 348-350; Watling, 2021, s. 23-29). I tillegg til dette er også Rupert Smiths (2005) argumentasjon om endrede forutsetninger for krigføring relevant.

På den ene siden kan spredning av makt og teknologiutvikling synes å utfordre stormaktenes dominans fra småstater og spesielt ikke-statlige aktører. Gjennom teknologiske fremskritt har transnasjonale samfunn oppstått, hvor individer og sosiale grupper deler verdier på tvers av geografiske hindringer. Disse informasjonsnettverkene er vanskelig for stater å kontrollere eller påvirke, og agendaene kan være skjulte eller diffuse. En global tilstedeværelse av slike nettverk medfører hurtig dokumentasjon og deling av informasjon hvor egne agendaer kan utfordre statens hensikter og skape en kamp om narrativet (Watling, 2021, s. 23). Videre skaper teknologiutviklingen muligheter for nettverk til å spre verdier og ideologier, rekruttere meningsfeller og innhenting av militær kompetanse som tidligere i større grad var forbeholdt statlige aktører (Posen, 2009, s. 348).

I tillegg til militær kompetanse synes det også å være en økende tilgang på potent militært materiell. Noe av årsaken kan pekes tilbake til Sovjetunionens kollaps, der det oppstod et marked for militært utstyr, i tillegg til at våpenindustrien fikk flere aktører. Videre har også teknologiutviklingen bidratt til utvikling av kostnadseffektiv produksjon av moderat sofistikert militærutstyr som utfordrer Vestens høyteknologiske fortrinn (Ibid). Utviklingen medfører at, tross en periode med stort fokus på ikke-statlige aktører gjennom krigen mot terror, så vil *Violent Extremist Organizations* utgjøre en sikkerhetspolitisk utfordring også i fremtiden (USSOCOM, 2020, s. 9).

På den andre siden kan også disse trendene synes å utfordre konkurransen mellom stormaktene. Teknologisk fremskritt har skapt en fordel i forsvar som i større grad enn tidligere utfordrer evnen til maktprojeksjon (Palazzo, 2017). I dag ser vi dette utspille seg med Kinas og Russlands utvikling av

Anti-Access, Area-Denial (A2AD), som har medført stor debatt og endringer innen militærmakten. Utvikling av *Multi Domain Operations* (MDO) hvor konvergering av effekt i fysiske og ikke-fysiske domener er et eksempel på dette (TRADOC, 2018). Dette henger sammen med den sentrale utfordringen der *penetrating layered of stand-off* blir avgjørende i opprettholdelsen av evne til maktprojeksjon (Watling, 2001, s. 47).

I tillegg er stormaktsrivalisering også en kamp om internasjonal innflytelse i områder hvor stormaktene har egeninteresser (Miller et al, 2021). De globale trendene skaper her en arena for mange aktører med divergerende agendaer og potensiale for maktutøvelse og konkurranse (Watling, 2021, s. 23-29). Økonomisk globalisering medfører en økende avhengighet av multinasjonale private og statseide selskaper (Ibid, s. 25). I tillegg medfører politisk internasjonalisering og splittelse til utvikling og bruk av militær privatisering, samt ikke-statlige aktører som opererer på tvers av landegrenser i områder med svak statlig kontroll (Ibid, s. 26-27). Utviklingen medfører at konkurransepreget stormaktsrivalisering også vil foregå i komplekse operasjonsmiljøer med tilstedeværelse av et utfordrende aktørgalleri. En slik utvikling krever en dypere og mer helhetlig forståelse av operasjonsmiljøet, der militærmakten må utvikles i en mer sofistisert retning hvor tverrsektorielt samarbeid og tilrettelegging for andre maktmidler blir nødvendig (Miller et al, 2021; Matlary og Johnson, 2021, s. 3)

Denne utviklingen kan ses i sammenheng med Rupert Smiths (Smith, 2005) paradigmer i krigføring. Smith argumenterer for en endring fra «*industrial war*» som ble utviklet av Napoleon, til dagens «*war amongst the people*». Endringen oppstod allerede i etterkant av andre verdenskrig med introduksjonen av atomvåpen, men ble ytterligere materialisert etter den kalde krigen. Kjernen innen industriell krigføring er en kanalisering av nasjonenes ressurser inn i militærmakten med hensikt å beseire motstanderen og erstatte den politiske orden.

«*War amongst the people*» er en beskrivelse av gerilja og irregulære krefter der befolkningen i større grad opptrer som mål, middel eller arena for krigføringen. Denne krigføringen foregår ikke på slagmarken, men blant befolkningen. Den er i større grad ideologisk, tidløs og der målsetninger er sammensatte og utfordrende å adressere. Krigføringen utfordrer tradisjonell bruk av militærmakt, den må adresseres mer helhetlig. Militærmakt har her en mer begrenset rolle enn i industriell krigføring, og fungerer i større grad som en tilrettelegger for andre aktører og maktmidler (Ibid).

Bakgrunnen for teorien var erfaringer fra konfliktene som oppstod i kjølvannet av den kalde krigens slutt, samt krigen mot terror på 2000-tallet. Sentralt innen disse konfliktene er de ikke-statlige aktørene, og hvordan det internasjonale samfunnet, som er bygget på en statstankegang, kommer til kort i møtet med de ikke-statlige virkemidlene. Smith predikerer at fremtidens operasjoner vil foregå utenfor eget territorium, de vil være multinasjonale, med lang varighet og med tett koordinasjon mellom militære og andre statlige og ikke-statlige aktører. Det har imidlertid oppstått en stor dreining i det internasjonale systemet fra 2005, da Smith utviklet teorien, og frem til i dag. Med en ny stormaktsrivalisering er det betimelig å stille spørsmålet om paradigmet med «*war amongst the people*» er over og «*industrial war*» vil komme tilbake?

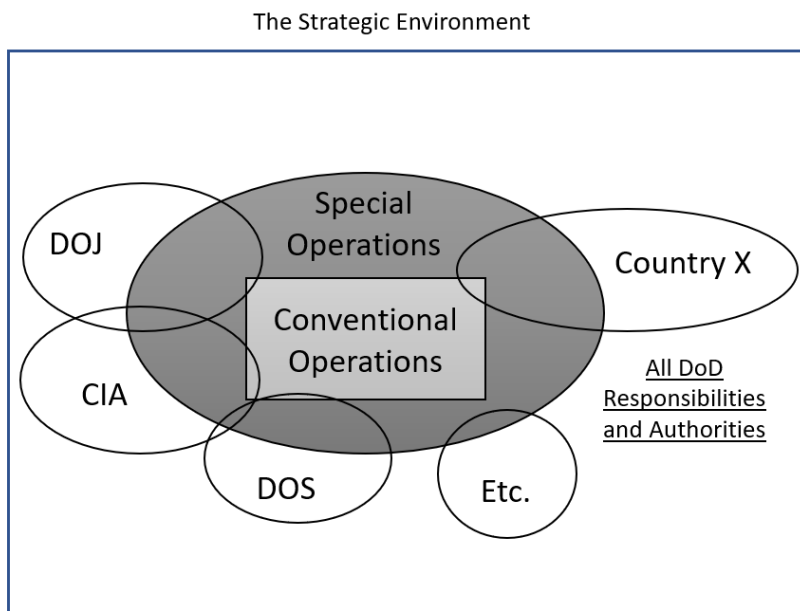
Svaret på dette kan synes å være at tross stormaktsrivalisering med introduksjon av statlige aktører som Kina og Russland, vil virkemiddelbruken og metodedimensjonen fortsatt være preget av «*war amongst the people*». For det første oppstod ikke dette paradigme i kjølvannet av den kalde krig, men ved utviklingen og introduksjonen av atomvåpen som strategisk avskrekking mellom stormaktene. Konfliktene på 1990-tallet medførte i større grad en erkjennelse av utfordringen med å adressere denne type konflikter, noe som i mindre grad var aktuelt å gjøre under den kalde krig. For det andre kan det synes som utfordringene med å adressere denne konfliktformen er blitt revitalisert og tatt til inntekt av de statlige aktørene. Eksempler på dette er Kinas konsept for «lokal krig under informerte betingelser», og Russlands bruk av sammensatte trusler for å utvide handlingsrommet og eskaleringsstigen under terskelen for krig. Denne metodedimensjonen er medvirkende på å utvikle en ny type konkurransedrevet stormaktsrivalisering sammenlignet med tidligere (Watling, 2021, s. 30).

Potensialet for storskala krig innen dagens stormaktsrivalisering kan synes å være begrenset. Bakgrunnen for dette er at en krig mellom to av de tre partene, eksempelvis i nordområdet eller i Sør-Kinahavet, automatisk vil gagne den tredje parten (Ibid). I tillegg medfører fraværet av en klar ideologisk og systematisk konfrontasjon at stormaktsrivalisering vil utspilles gjennom en internasjonal kamp om innflytelse, ressurstillgang, forsyningskjeder og fordelaktige internasjonale territorielle interesser. Dette vil medføre en økende bruk av militære og sikkerhetsmessige midler for å oppnå økonomiske og politiske forbindelser, samt et sterkt insentiv for stormaktene å binde eller forstyrre konkurrentenes aktiviteter. En sømløs integrasjon av statens maktinstrumenter vil være en viktig forutsetning hvor militærmakten må fylle to roller. Den ene rollen vil være avskrekking med

hensikt å beskytte statens interesser, den andre tilrettelegging for bedre utnyttelse av resterende maktinstrument (Miller et al, 2021, s. 13).

4.3 Oppsummering

Spesialstyrker og spesialoperasjoner eksisterer ikke i et vakuum, og påvirkes av endringer i de strategiske omgivelsene. Dette kan illustreres ved å innramme Searles (2017, s. 23) modell.

Figur 4. Strategiske omgivelsers påvirkning av operasjonsmiljøet og handlingsrommet for spesialoperasjoner.

Internasjonal stabilitet og maktbalansen er vanskelig å predikere. Trendene peker på en stormaktsrivalisering der en vid og sammensatt metodebruk utfordrer tradisjonelle virkemidler og maktprojeksjon. Stormaktsrivaliseringen antas å bli konkurransepreget og konfliktfull under og rundt terskelen for krig. Forventet teknologiutvikling og samfunnsmessige forhold predikeres å tilrettelegge for komplekse operasjonsmiljøer, bestående av potente statlige og ikke-statlige aktører. Dette skaper både et nytt handlingsrom for stormaktene hvor utvidet metodebruk og sammensatte trusler kan utnyttes, samt sårbarhet med tanke på beskyttelse av egeninteresser og dominans. Potensialet for storskala krig kan synes redusert, men begrenset krigføring over territorielle områder hvor stormaktene har egeninteresser kan ikke utelukkes.

Utvikling av *influence*, *advantage* og *leverage*, i den hensikt å beskytte og å oppnå *interests*, er hjørnesteinene innen den konkurransedrevne stormaktsrivaliseringen (Miller et al, 2021, s. 3). En sømløs integrasjon av statens maktinstrumenter vil være en viktig forutsetning i konkurranse med stormaktene. Militærmakten må her fylle to roller. Den ene rollen vil være avskrekking med hensikt å beskytte statens interesser. Den andre vil være å tilrettelegge for bedre utnyttelse av resterende maktinstrument, som diplomati, informasjon og økonomi (Ibid s. 13).

Denne endringen i de strategiske omgivelsene kan synes å være signifikant til sammenligning med de siste tre tiårene. Spesialstyrker og spesialoperasjoner har i denne perioden hatt en formidabel vekst, både med tanke på ressurssetting, utvikling og bruk (Thomas og Dougherty, 2013, s. x; Robinson, 2013; Watling, 2021). Spørsmålet da er hvilke handlingsrom og nytte spesialoperasjoner vil kunne ha innenfor dagens strategiske omgivelser, og hvilke implikasjoner dette vil kunne medføre for spesialstyrkene? Teorigrunnlaget for spesialoperasjoner viser at nytten er å tilrettelegge og øke effektiviteten av militærmakten, i rammen av en helhetlig strategi. Med bakgrunn i redegjørelsen av dagens strategiske omgivelser vil det da være interessant å analysere muligheten for dette både i rammen av militærmakten, samt i rammen av statens maktinstrument. Hvilke mulighetsrom ligger her og hvilke konsekvenser vil dette kunne ha for spesialstyrkene? En forutsetning som også må analyseres er at nytten og relevansen av de prinsipielle oppgavene også er til stede i rammen av dagens stormaktsrivalisering.

I det følgende vil studien søke å analysere dette med utgangspunkt i de empiriske eksemplene.

5 Operation Claret: Øst-Malaysia (1964-1966)

Opprettelsen av Malaysia, med sammenslåingen av Malaya, Singapore og de britiske koloniene Nord-Borneo og Sarawak, medførte en uerklært krig kjent som "Indonesia-Malaysia konfrontasjonen". I forkant av britens initiativ om opprettelse av Malaysia hadde Indonesia oppnådd et politisk kompromiss ovenfor Nederland vedrørende Vest-Ny-Guinea. Indirekte støtte og våpenhjelp fra Sovjetunionen bidro til det politiske kompromisset og styrking av indonesisk regional makt. Initiativet om sammenslåing og opprettelse av Malaysia, et steg i britenes revurdering av egen

styrkeforpliktelse i det fjerne Østen, utfordret indonesias president Sukarnos visjon om etablering av Maphilindo. -En union bestående av Malaysia, Filipinene og Indonesia, ledet av president Sukarno (Dickens, 1983, s. 39; Conboy, 2003, s. 92).

Figur 5. Borneo med de indonesiske Kalimanta provinsene, Øst-Malaysia og Brunei (wikipedia)

Britisk styrkeoppbygging startet allerede i 1962 med Brunei-opprøret, hvor influerte eller pro-indonesiske grupperinger gjorde opprør mot styresmaktene. Britiske kommandosoldater og Gurkha-soldater kom styresmaktene i Brunei til unnsetning. Etter dette beholdt britene tilstedeværelse i Øst-Malaysia gjennom rotasjon av stående styrker (Dickens, 1983, s. 40). Indonesia-Malaysia konfrontasjonen startet med infiltrasjonsoperasjoner gjennomført av lokalt rekrutterte indonesere fra Kalimanta-området som grenser til Øst-Malaysia på øya Borneo. Hensikten med operasjonene var å vekke og å forsterke motstand mot etableringen av den malaysiske føderasjon, spesielt blant grupperinger som hadde vært aktive i Brunei-opprøret. Samtidig gjennomførte indonesiske styrker luft- og sjøbårne operasjoner over Malakkastredet og inn på den Malaysiske halvøy (Conboy, 2003, s. 161).

I det maritime domenet ble en flåte på opp mot 80 fartøy fra Storbritannia, Australia, New Zealand og Malaysia satt inn for å patruljere havområdene og for å hindre indonesisk påvirkning (Grey, 1998,

s. 55). Etableringen av sjøkontroll i Sundastredet med blant annet *HMS Victorious* og trusler om forebyggende angrep mot Indonesia, skapte en spent situasjon i regionen. Tross den spente situasjon virket det mot slutten av 1964 som om konflikten hadde funnet en skjør, men fredelig løsning (Edwards, 1992, s. 319).

På Borneo oppstod det i samme tidsrom imidlertid en oppblomstring i konflikten. Måloppnåelsen med infiltrasjonsoperasjonene gjennomført av de frivillige styrkene var begrenset. Dette medførte en beslutning om å forsterke operasjonene med regulære indonesiske styrker. Britisk etterretning rapporterte fra midten av desember 1964 en oppbygging av indonesisk infiltrasjon. Det anslås at Indonesia på dette tidspunktet hadde en styrke på mellom 15000-30000 soldater langs grensen for å gjennomføre infiltrasjonsoperasjoner inn i Øst-Malaysia (Mackie, 1974, s. 215). Som et resultat av dette godkjente og iverksatte Storbritannia operasjon Claret. Claret var kodeordet for en serie av hemmelige grensekryssende operasjoner inn på Indonesisk territorium.

5.1 Operasjonen og dens effekt

Operasjon Claret pågikk fra medio 1964 til medio -66. Operasjonen hadde godkjenning både fra britiske og malaysiske styresmakter. Den ble ledet av *Director of Broneo Operations* (DOBOPS), generalmajor Walter Walker. Hensikten var tilrivelse av initiativ gjennom å hindre og forstyrre indonesisk styrkeoppbygging og infiltrasjonsoperasjoner fra grenseområdet Kalimantan og inn i Øst-Malaysia. Samtidig måtte hensikten veies opp mot faren for eskalering av konflikten gjennom indonesisk «tap av ansikt» eller beviser for brudd på indonesiske suverenitet. Dette medførte behov for høyt graderingsnivå, operasjonssikkerhet og klare retningslinjer. Fornektbarhet under en politisk linje om aggressivt forsvar ble ytterst viktig (Pocock, 1973. Pugsley, 2003, s. 255).

Spesialstyrken 22nd Special Air Service (22SAS) ble opprettet av sir David Stirling under andre verdenskrig i Nord-Afrika. Under krigen, både i Nord-Afrika og senere på det europeiske kontinentet, viste 22SAS stor verdi gjennom operasjoner som støttet opp under den britiske og allierte kampanjen (Macintyre, 2016). Men, som så mange andre spesialstyrker under andre verdenskrig ble også denne enheten oppløst da krigen var over. Med bakgrunn i den malaysiske krisen i 1948, der den nasjonale frigjøringshæren startet opprør for å oppnå uavhengighet fra det britiske kolonistyre, ble 22SAS

retablert. Reetableringen dro ut i tid, og under oppseilingen til Indonesia-Malaysia konfrontasjonen i 1963 var 22SAS en forholdsvis begrenset og ukjent ressurs (Tuck, 2016, s. 1003).

Generalmajor Walker hadde initielt ikke tiltenkt 22SAS noen rolle innen den britiske kampanjen. Men, daværende sjef for 22SAS, oberstløytnant Woodhouse, klarte ved hjelp av diplomatiske evner og lobbyvirksomhet å synliggjøre behovet (Ibid, s. 1002; Dickens, 1987, s. 41). Overordnet var Walkers målsetning å «*dominate the jungle*». Utfordringen her var begrenset antall styrker som skulle kontrollere et enormt operasjonsområde. Fraværet av infrastruktur, kommunikasjonslinjer og myndighetspersoner medførte begrenset situasjonsforståelse og tilstrekkelig allokering av styrker. I tillegg var operasjonsområdet bebodd av urbefolkning og minoritetsgrupper med stor bevegelsesfrihet i grenseområdet. Disse befolkningsgruppene var sårbar for indonesisk påvirkning og det var knyttet usikkerhet rundt deres lojalitet. For å nå målsetningen om å dominere jungelen var informasjonsinnhenting og etterretning helt essensielt, samt å kartlegge og vinne støtte blant de ulike befolkningsgruppene (Dickens, 1987, s. 42).

Takket være Woodhouse ble 22SAS etter hvert nytt til dette formålet. Med bakgrunn i operasjonene i Malaysia hadde 22SAS ervervet seg både språk og kulturforståelse. Dette var avgjørende i kartlegging av befolkningsgruppenes lojalitet, oppnåelse av lokal støtte samt aktiv rekruttering av personell med aksess og evne til å rapportere fra indonesisk side av grensen. 22SAS var også godt utdannet og oppsatt med sambandsutstyr. Dette gav fortrinn med tanke på rekognosering i grenseområdet hvor manglende infrastruktur medførte stor forsinkelse i rapporteringen (Tuck, 2016, s. 1003). Oppgavene til 22SAS inkluderte rapportering av fiendtlig infiltrasjon, forstyrrende angrep, vinne støtte og samle etterretningsinformasjon fra lokalbefolkningen gjennom aktiv rekruttering. Videre etablerte de helikopterlandingsplasser i grenseområdet som muliggjorde hurtige forflytninger av konvensjonelle styrker, samt innsamling av topografisk informasjon (Ibid, 2016, s 1004).

I henhold til teorigrunnet skal spesialoperasjoner representere noe annet enn konvensjonelle operasjoner (Searle, 2017). Innledningsvis var ikke dette tilfelle i denne operasjonen. Årsaken til at 22SAS ble bruk til rekognosering i grenseområdet og informasjonsinnhenting ovenfor befolkningsgruppene, var mangelen på tilgjengelige styrker (Tuck, 2016, s. 1003). Men, med bakgrunn i spesialstyrkenes natur, kan det synes som om 22SAS hadde noen unike fortrinn innen oppdragsløsningen. Evnen til å operere i små patruljeforband av tre til fire mann, kulturforståelse,

språkkunnskaper og radiosamband, gav større geografiske dekningsgrad samt forbedret aksess til befolkningsgruppene.

Dette kan synes å peke tilbake på teorigrunnlaget for spesialstyrkenes natur og unike egenart der seleksjon, en spesiell trening, organisering og utrustning skaper noen forutsetninger som er annerledes enn for konvensjonelle styrker. Implisitt i dette ligger også individets karakter. Fysisk og psykisk utholdenhet for operasjonsmønster i små forband, og evnen til å leve tett på lokalbefolkningen og trusselen det innebærer, er avgjørende for måloppnåelsen innen slike typer operasjoner (Watling, 2021, s. 12-13).

Oppstarten av kampanjen bar tilsynelatende preg av spesialoperasjoner, der informasjonsinnhenting gjennom organiske og ikke-organiske ressurser bidro til bedre situasjonsforståelse på beslutningstakernivå, og en mer effektiv utnyttelse av de konvensjonelle operasjonene (Tuck, 2016, s. 1003). Likevel viser dette også hvor sårbare spesialstyrker og spesialoperasjoner er for en suboptimalisering, der taktisk- fremfor operasjonell og strategisk nytte kan oppstå i mangel på kunnskap og forståelse for spesialstyrkene på beslutningstakernivået (Robinson, 2013: Gray, 1996, s.164: Kiras, 2006, s. 112). Forløpet til operasjon Claret kan synes å ha lidd under en slik manglende forståelse, men det kan synes som om kompetansenivået, gjensidig forståelse og tillit utviklet seg og tilrettela for bedre utnyttelse senere i kampanjen.

Den indonesiske styrkeoppbygningen langs grensen i 1964 medførte behov for en mer offensiv tilnærming. Det ble besluttet å gjennomføre grensekryssende operasjoner, under kodeord Claret, for å komme de indonesiske infiltrasjonsoperasjonene på forskudd. Initielt ble det gitt godkjenning til operasjonsradius på ca 3 km inn på indonesisk territorium, radiusen ble imidlertid raskt utvidet til ca 10 km (Smith, 1999, s. 41). Den politiske sensitiviteten dette innebar medførte at operasjon Claret måtte overholde strenge krav beskrevet som *Golden Rules* (Pocock, 1973, s. 196-197). Kravene innebar at alle operasjoner måtte godkjennes av DOBOPS. Kun spesielt trente og testede tropper skulle nyttes. Inntreden på indonesisk territorium skulle begrenses til det absolutt nødvendige, angrep skulle kun gjennomføres for å hindre fiendens offensive operasjoner, det skulle aldri gjennomføres gjengjeldelse for egne tap og sivile skulle aldri risikeres.

Videre skulle operasjonene planlegges og øves i minimum to uker, det stiltes strenge krav til graderingsnivå, dekningsplaner, kodeord og operasjonssikkerhet. Soldatene som skulle gjennomføre

operasjonene måtte underskrive taushetserklæring. Ingen detaljer skulle diskuteres over samband og ingen identifikasjonsmerking eller materiell som kunne peke tilbake mot Storbritannia skulle etterlates i Kalimantan. Operasjonene måtte også kunne gjennomføres uten luftstøtte og ingen soldater skulle fanges levende eller død på indonesisk territorium.

Da godkjenning av operasjon Claret ble gitt hadde 22SAS opparbeidet stor kompetanse på å operere i jungelen. I tillegg hadde de kjennskap til terrenget og befolkningen i grenseområdet. Dette satte 22SAS i en unik posisjon for grensekryssende operasjoner med hensikt å rekognosere, rapportere og forstyrre indonesisk styrkeoppbygging og infiltrasjonsoperasjoner. Basert på 22SAS' egne rapporter ble det i perioden Q3 1964 til Q1 1966 gjennomført 116 grensekryssende operasjoner, hvorav ca 100 rekognoserings-operasjoner. Resterende ble betegnet som bakholdsangrep (Tuck, 2016, s. 1005).

Rekognoseringsoperasjonene hadde til hensikt å bekrefte eller avkrefte tilstedeværelsen av indonesiske treningsleirer i grenseområdet, samt indonesiske infiltrasjonsruter i forbindelse med angrep inn i Øst-Malaysia. Disse operasjonene ble iverksatt på bakgrunn av informasjon gitt av lokalbefolkning i området, rapportering fra rekrutterte lokale kilder (grensespeidere) og gjennom avhør av tilfangetatte motstandere. Informasjon måtte verifiseres. Gitt omstendighetene var det ikke andre løsninger enn å sende egne spesialstyrker inn i området for å få bekreftelse på om rapporteringen var pålitelig (Ibid).

Ved identifisering av indonesiske oppmarsjområder og rekognosering av infiltrasjonsruter og krysningspunkt langs grensen, kunne 22SAS rapportere når og hvor indoneserne ville gjennomføre infiltrasjonsoperasjoner. På den måten kunne DOBOPS allokere konvensjonelle styrker for målrettet innsats på egen side av grensen. Samtidig kunne spesialstyrkene nyttes offensivt ved å etablere bakhold og minefeller langs rutene som ble nyttet på indonesisk side, i den hensikt å redusere og forstyrre indonesiske styrker under infiltrasjon eller retrett (Ibid, s. 1006).

Med bakgrunn i en maktovertakelse internt i Indonesia mellom sittende president Sukarno og påtroppende president Suharto avtok konflikten med Malaysia. Operasjon Claret ble avsluttet juli 1966 og fredsavtalen mellom Indonesia og Malaysia ble ratifisert 11. august samme år. I tillegg til 22SAS deltok også Special Air Service styrker fra Australia og New Zealand i operasjon Claret. Den politiske sensitiviteten med operasjon Claret medførte statlig hemmelighold helt frem til 1974 i Storbritannia, og 1996 i Australia (Coates, 2006, s. 333).

Ut fra beskrivelsen av operasjon Claret, kan det synes som operasjonen samsvarer godt med teorigrunnlaget til spesialstyrker og spesialoperasjoner. Særegenhetene som kom til nytte under forløpet til operasjon Claret synes å komme enda mer til sin rett da den politiske sensitiviteten og risikoen økte. Med bakgrunn i dette, og kravene beskrevet i *Golden Rules*, kan det synes som operasjonene i større grad representerte noe annet enn regulære operasjoner. I tillegg viser empirien hvordan de prinsipielle oppgavene, og primært indirekte metoder, bidrog til større militær effektivitet. Det hevdes at operasjonen hadde stor suksess med tanke på tilrivelse og opprettholdelse av konfliktens initiativ. Gjennom stadig påføring av tap ble de indonesiske styrkene holdt på defensiven på egen side av grensen (Pugsley, 2003, s. 255).

Den strategiske nytten kan imidlertid diskuteres. MacKenzie (2011, s. 127-130) hevder på sin side at 22SAS ble utsatt for suboptimalisering, der fokuset på taktisk måloppnåelse kom i veien for operasjonell- og strategisk effekt. Etter hans syn kunne operasjonene 22SAS gjennomførte vært erstattet med konvensjonelle infanteristyrker. Tuck (2016) deler synet på manglende operasjonell- og strategisk effekt, men er uenig hva gjelder suboptimalisering.

Tuck (2016, s. 1014) hevder at de strategiske målsetningene på politisk nivå medførte begrenset utnyttelse og effekt av spesialoperasjonene. Den britiske strategien var å unngå internasjonal fordømmelse, eskalering av konflikten, samt unngå styrking og oppslutning rundt Sukarnos politiske vilje innad i Indonesia. Storbritannia måtte også hensynta den langsiktige anglo-indonesiske relasjonen. Han hevder dermed at den begrensede operasjonelle- og strategiske effekten ikke har sammenheng med suboptimalisering. Tuck mener imidlertid at den britiske strategien begrenset muligheten for å bruke militærmakt, herunder spesialstyrkene, i en mer avgjørende funksjon. Argumentet dette bygger på er at underveis i konflikten foreslo 22SAS og Walker mer offensiv og dristig bruk av spesialstyrken. Forslaget, som kunne skape mer avgjørende effekt, ble imidlertid avslått av britiske myndigheter.

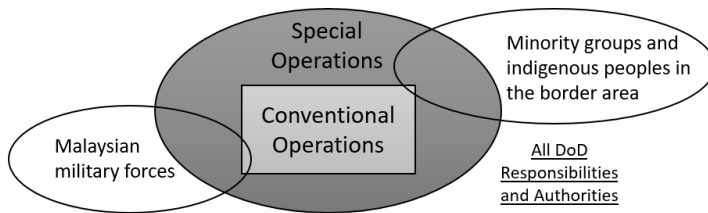
Med bakgrunn i teorigrunnlaget for spesialoperasjonenes funksjon og nytte er dette interessante synspunkter. Tucks synspunkt kan forstås fra et militærfaglig perspektiv, der det var rom for å oppnå mer effekt av spesialoperasjonene. Strategisk nytte oppnås imidlertid gjennom en orkestrering av militærmakten, inkludert spesialoperasjoner, i den hensikt å oppnå politiske målsetninger så effektivt som mulig (Kiras, 2006, s. 4). En forutsetning for dette er en utviklet strategi med klare politiske

målsetninger, hvor spesialoperasjoner tilrettelegger for økt militær effektivitet i rammen av politiske føringer. I Indonesia-Malaysia konfrontasjonen fremkom det mange politiske faktorer som måtte hensyntas, og overordnet kan det synes som utviklingen av maktbruken i konflikten illustrerer en balansering av politisk målsetninger og risiko.

I tillegg synliggjør kampanjen spesialoperasjonenes tilretteleggende funksjon, fremfor avgjørende effekt som Tuck argumenterer for. Et slik synspunkt kan ses i sammenheng med den senere tids utvikling, blant annet krigen mot terror. Den har medført en transformasjon av spesialoperasjonene fra en tilrettelegger av konvensjonell effekt, til i større grad å representere *main effort* og avgjørende effekt (Thomas og Dougherty, 2013, s. xvii). I henhold til Kiras (2006) samsvarer ikke dette med teorigrunnlaget og er en misoppfattelse eller ønsketenkning av spesialoperasjonenes strategiske nytte.

Kritikken rundt suboptimal bruk er relevant og belyser et dilemma. Det kan argumenteres for operasjonen 22SAS gjennomførte i forkant av operasjon Claret i stor grad bar preg av det vi i dag vil kalle opprørsbekjempelse. Innen denne aktiviteten har spesialstyrker og spesialoperasjoner en rolle i kraft av spesialstyrkenes unike egenskaper (AJP-3.5, 2019, s. 10). Empirien synliggjør fortrinnet og nytten med 22SAS også i denne fasen av konflikten. Det kan imidlertid synes som nytten av spesialoperasjonene og hvordan de representerer noe annet kommer tydeligere frem under operasjon Claret, der politisk sensitivitet og behovet for fornektbar og skjult aktivitet var mer presserende. MacKenzines (2011, s. 127-130) kritikk er imidlertid en aktualisering av dilemmaet hvor skillet mellom konvensjonelle og spesialoperasjoner til tider kan være en utfordrende gråsoner.

Med bakgrunn i det empiriske grunnlaget kan det argumenteres for at operasjon Claret var en «*small-scale, high-risk/high-payoff, unorthodox operations that are outside the bounds of regular warfare*» (Gray, 1996, s. 190). 22SAS gjennomførte ukonvensjonelle taktiske handlinger, mot fiendens sårbarheter, innenfor en vedvarende kampanje. Hensikten var å tilrettelegge for konvensjonelle operasjoner, i rammen av politisk-militære utfordringer på et operasjonelt- eller strategisk nivå. Denne beskrivelsen samsvarer i stor grad med Kiras (2006, s. 5) teorigrunnlag om spesialoperasjonenes natur og funksjon.

Figur 6. Operasjon Claret, illustrert med Searles modell.

Figur 6 søker å illustrere særegenhetene med operasjon Claret som denne diskusjonen har frembrakt. Diskusjonen belyser flere momenter som samsvarer med teorien rundt spesialoperasjoner og spesialstyrker. I dette tilfellet innbefatter det skraverte området som representerer spesialoperasjoner alle de prinsipielle oppgavene, men med særlig fokus på spesiell rekognosering. Indirekte metode, der motstanderen blir påvirket, *by, with, and through* andre militære styrker og sivile aktører ble også nyttet. Først og fremst gjennom minoritetsgrupper og urbefolkning som hadde unik aksess i grenseområdet, samt gjennom konvensjonelle britiske- og malaysiske styrker.

Oppdragene 22SAS løste kan hevdes å ligge tett opp til konvensjonelle operasjoner, imidlertid fremkommer nytten av spesialstyrkenes egenart og uortodokse sammensetning. Videre kan det synes som den politiske sensitiviteten og risikoen skapte et delta hvor det oppstår et gap mellom konvensjonelle operasjoner og de oppgavene som ligger innenfor militærmaktens ansvarsområde. Dette deltaet skapte tilsynelatende et større handlingsrom og behov for spesialoperasjonene.

5.2 Operasjon Claret i rammen av dagens stormaktsrivalisering

Diskusjonen av operasjon Claret belyser noen momenter som er relevant å løfte i rammen av dagens stormaktsrivalisering. Blant annet handlingsrommet og relevansen av de prinsipielle oppgavene og indirekte metode, samt nytte og implikasjoner dette kan medføre for spesialstyrker og spesialoperasjoner i dagens stormaktsrivalisering.

De prinsipielle oppgavene har utviklet seg over en lang tidsperiode og rasjonale bak dem har blitt debattert i forbindelse med endrede operasjonsmiljøer. Det hevdes imidlertid at disse oppgavene manifesterer politiske drivkrefter som gjennom tiden har ført til utviklingen og tildeling av denne typen oppgaver til spesialstyrkene. Helt sentralt innenfor denne tematikken, og innenfor alle de prinsipielle oppgavene, er behovet for fordekt, skjult og diskret aktivitet⁷ (Watling, 2021, s. 6). Indikasjonen på at den politiske sensitiviteten og risikoen skapte et ytterligere handlingsrom for spesialoperasjoner under operasjon Claret, danner et utgangspunkt for denne drøftingen. Hvor den politiske sensitiviteten og behovet for skjulte- og fornektbare operasjoner i dagens stormaktsrivalisering, kan indikere relevans og handlingsrom for spesialoperasjoner i denne konteksten.

Skjulte operasjoner omfatter operasjoner som, hvis de sannsynlig kan knyttes til en stat, vil skade statens operasjonelle interesser. En eventuell avsløring av operasjonen vil kunne avdekke kilder til informasjon, kjennskap til informasjonsgrunnlag en stat besitter, kapasiteter, kapabiliteter og operasjonsmønster. Når slik informasjon blir avdekket kan det hindre liknede operasjoner i fremtiden. Gjennomføring av skjulte operasjoner er resurskrevende og forbundet med taktisk-, operasjonell- og strategisk risiko. Det er imidlertid viktig å understreke at skjulte operasjoner ikke trenger å være fornektbare. Avsløringer i etterkant av operasjonen kan være en del av en styrt villedende strategi, eller ønsket strategisk kommunikasjon i forbindelse med avskrekking (Carson og Yarhi-Milon, 2017).

Fornektbare operasjoner derimot, omhandler aktivitet som ikke skal kunne spores tilbake til staten. Dette betyr at fornektbare operasjoner må gjennomføres på en slik måte at det i etterkant ikke eksisterer noen form for bevis eller indisier. Grovt sett kan det hevdes at skjulte operasjoner er innenfor grensen av internasjonale normer og regler, men at avsløringene av dem kan medføre tilbakeslag for en stats strategiske interesser og operasjonelle effekt. Fornektbare operasjoner derimot befinner seg på utsiden av internasjonale normer og regler. Intensjonen med fornektbare

⁷ I Norge brukes begrepene fordekt, skjult og diskret (FFOD, 2019, s. 131). Innenfor amerikanske doktriner brukes begrepene Covert- og Clandestine operations, definisjonene er som følge:

-Covert operation. An operation that is so planned and executed as to conceal the identity of or permit plausible denial by the sponsor (JP3-05, 2014, s. GL-7).

-Clandestine operation. An operation sponsored or conducted by governmental departments or agencies in such a way as to assure secrecy or concealment (JP3-05, 2014, s. GL-6).

operasjoner er ikke å bryte normer og regler, men er mer en annerkjennelse av konsekvensene eventuelle brudd på internasjonale normer og regler representerer (Watling, 2021, s. 16).

En presis prediksjon vedrørende behovet for fornektbar, skjult og diskret aktivitet i rammen av dagens stormaktsrivalisering er vanskelig. På den ene siden kan det hevdes at stormaktsrivaliseringen representerer en så høy politisk sensitivitet at potensiell måloppnåelse ikke vil veie opp for risikoen. På den andre siden kan det imidlertid synes som det er flere faktorer som taler for denne typen aktivitet.

For det første har det historisk sett vært utstrakt bruk av fornektbare, og kanskje spesielt skjulte spesialoperasjoner i tidligere epoker preget av stormaktsrivalisering. Operasjon Claret som foregikk under den kalde krigen er et eksempel på dette, det samme gjelder 22SAS' operasjon Dhib i Sør-Yemen i forbindelse med operasjon Storm på midten av 1970-tallet (Hughes, 2009, s. 294-295). Israelerne bruk av Sayeret Matkal er også eksempel på utstrakt fornektbar- og skjult aktivitet gjennomført av spesialstyrker (Bergman, 2018).

Felles for mange av disse operasjonene kan argumenteres for å være statens ønske og behov for å ivareta egeninteresser på et regionalt- eller internasjonalt nivå. Samtidig søkes eskalering med internasjonal oppmerksomhet og stormaktsinvolvering å unngås. Ved både operasjon Claret og Dhib kan det hevdes at den strategiske nytten ble begrenset med bakgrunn i nettopp politisk frykt for å eskalere konflikten. Storbritannia valgte en begrenset og lavprofil tilnærming. «*This was principally due to the fact that the UK could not afford – politically, economically or strategically – to undertake a major military commitment in Oman[]*» (Hughes, 2009, s. 300).

Bruken av skjulte og fornektbare spesialoperasjoner, som et statlig virkemiddel for påvirkning, ivaretagelse og utvikling av sikkerhetspolitiske egeninteresser kan dermed synes å ha en historisk forankring. Dette inkluderer også de siste tre tiår der det internasjonale systemet har vært preget av unipolaritet. Det kan imidlertid synes som atypisk for sistnevnte periode, spesielt fra et vestlig ståsted, at de strategiske omgivelsene muliggjorde utstrakt bruk av diskrete spesialoperasjoner fremfor fornektbare- og skjulte operasjoner (Watling, 2021, s. 32). På et generelt grunnlag kan dette indikere at introduksjonen av en ny stormaktsrivalisering reintroduserer behovet for fornektbare og spesielt skjulte spesialoperasjoner.

Videre kan det argumenteres for at dagens stormaktsrivalisering tilrettelegger, til og med fordrer, mer utstrakt bruk av denne typen operasjoner. I henhold til teorigrunnet karakteriseres dagens stormaktsrivalisering som en konkurranse der påvirkning, utvikling av mulighetsrom og fortrinn konstant arronderes for å beskytte og utvikle egeninteresser. Denne konkurransen søkes å bli utkjempet under terskelen for krig, noe som medfører at internasjonale spilleregler, demokratiske prosesser og verdier utfordres (Miller et al, 2021).

Med bakgrunn i dette kan det synes som skjult og fornektbar evne vil være en statlig nødvendighet innenfor dagens stormaktsrivalisering. På den ene siden vil nettopp denne typen aktivitet kunne skape handlingsrom og fortrinn som kan beskytte og utvikle statlige egeninteresser. I tillegg er fornektbare operasjoner et verktøy som kan nyttes for å operere på kanten av internasjonale spilleregler når det kreves (Watling, 2021, s. 16). På den andre siden må dette vektas opp mot den strategiske risikoen. Vil den strategiske nytten rettferdiggjøre de potensielle kostnadene?

Det kan synes som svaret på dette spørsmålet fort blir om staten har råd til å avstå fra denne utviklingen. Den nye metodedimensjonen og bruken av sammensatte trusler utfordrer ytterligere den tradisjonelle binære forståelsen av krig og fred. En stormaktsrivalisering hvor konfrontasjonen i hovedsak foregår under og rundt terskelen for krig, vil kreve mer enn utviklingen av tradisjonell avskrekking (Miller et al, 2021, s. 10-11).

I dagens stormaktsrivalisering vil utvikling av ukonvensjonell avskrekking og ukonvensjonell motstand være vel så viktig som tradisjonell konvensjonell avskrekking (Jones, 2021). Dette betyr at eksempelvis USA på den ene siden må utvikle kapabilitet innen irregulær/ukonvensjonell krigføring for i større grad oppnå avskrekking ovenfor statlige og ikke-statlige motstanderne. På den andre siden må USA også utvikle motstandsdyktighet i egen stat og i interesseområder for å redusere potensiell sårbarhet ovenfor sammensatte trusler. Med bakgrunn i en slik tankegang kan det synes som uavhengig av den politiske appetitten for å utføre fornektbare og skjulte spesialoperasjoner, vil behovet for å besitte denne typen kapabilitet være nødvendig innenfor dagens stormaktsrivalisering.

Til tross for et tilsynelatende behov for fornektbar og skjult aktivitet, betyr ikke det nødvendigvis et behov for spesialoperasjoner. Hvis denne aktiviteten kan oppnås uten bruk av spesialstyrkenes

prinsipielle oppgaver, vil det indikere et redusert behov og begrenset handlingsrom. Behovet og nytten av spesiell rekognosering blir utfordret med bakgrunn i dagens teknologiutvikling. Informasjonstilgang til aktuelle operasjonsområder virker nå tilsynelatende utømmelig med bakgrunn i teknologiske fremskritt og bortimot global sensordekning (Watling, 2021, s. 23). Innenfor utvikling av *Multi-Domain Operations* og *Decision-Centric Warfare* pekes det ofte på at informasjonstilgang ikke er utfordringen. Utfordringene beror derimot i stor grad på aggregering og analysing av informasjonen for å gi presis og ikke minst rettidig beslutningsstøtte (Clark, Patt & Walton, 2021, s. 6; Freedberg, 2021). Med bakgrunn i dette er det relevant å stille spørsmål med behovet og nytten av spesiell rekognosering, som kan fremstå som en treg og møysommelig sensor som innbefatter fysisk tilstedeværelse og den risikoen det medfører.

Til tross for at teknologiutvikling kan synes å erstatte behovet for spesiell rekognosering, er det faktorer som tilsynelatende taler mot dette. For det første innbefatter stormaktsrivalisering en økende ivaretagelse av egeninteresser og fortrinn. Dette vil innebære at planlegging hvor identifisering og tilrettelegging for oppnåelse av suksesskriterier vil være helt sentralt for å veie opp for politisk risiko (Miller et al, 2021). Rasjonale med spesiell rekognosering er nettopp å redusere risiko gjennom å svare på, eller verifisere, beslutningstakernes kritiske informasjonsbehov (AJP-3.5, 2019, s. 8-9). Tross den teknologiske utviklingen har det ved flere anledninger blitt stilt krav til slik verifisering for å oppnå politisk godkjenning av sensitive operasjoner (Watling, 2021, s. 6). Ergo er det trolig at når den politiske sensitiviteten øker, noe som dagens stormaktsrivalisering kjennetegnes ved, så vil behovet for verifisering med eget personell på bakken forsterkes.

For det andre kan det synes som stormaktsrivaliseringen tilrettelegger for en større strategisk nytte av spesiell rekognosering. Påvirkning og oppnåelse av innflytelse kan synes å resultere i større deltakelse på den internasjonale arenaen (Ibid, s. 30). Eksempel på dette kan være Russlands engasjement i Syria. Med bakgrunn i amerikanernes tilstedeværelse i Irak og den dynamiske situasjonen IS skapte på tvers av landegrensene, oppstod et operasjonsmiljø der flere stormakter var representert. Innenfor et slikt operasjonsmiljø er det antatt stor interesse for også å innhente informasjon om hverandre. Spesialstyrkenes funksjon innebærer aksess til slike operasjonsmiljøer, som dermed innebærer en naturlig nærhet til konkurrerende stormakter som kan utnyttes med tanke på informasjonsinnhenting.

Interessen ovenfor konkurrerende stormakter, samt ivaretagelse av egeninteresser og utøvelse av innflytelse, kan også synes å skape et spesielt handlingsrom for oppgaver innen militær assistanse. For det først peker teorigrunnlaget på et behov for utvikling av ukonvensjonell avskrekking og ukonvensjonell motstand (Jones, 2021). Tradisjonelt har denne oppgaven blitt utviklet med bakgrunn i behovet for å vekke motstand og opprør i konfliktområder der tilgang er vanskelig å oppnå. Dette kan være på bakgrunn av vanskelig terreng, demografi, konfliktens natur, egne ressurser og politisk legitimitet (Watling, 2021, s. 9).

Militær assistanse var tidligere en kjerneoppgave forbeholdt spesialstyrkene. Dette har endret seg i løpet av de siste to tiårene og blitt en oppgave konvensjonelle styrker også løser (Searle, 2017, s. 25-28). Dette kan ha en sammenheng med fraværet av en stormaktsrivalisering, men også med Smiths (2005) paradigmeskifte innen krigføring. Det kan indikere at reintroduksjonen av stormaktsrivalisering vil påvirke prioritering av ressurser, politisk legitimitet og sensitivitet. Dette kan igjen aktualisere og øke handlingsrommet for spesialoperasjoner innen denne kategorien. Det gjelder spesielt for partneroperasjoner under samtykke fra en suveren stat, med hensikt å bygge motstandsdyktighet ovenfor konvensjonelle- og sammensatte trusler⁸(AJP, 2019, s. 11; Jones, 2021). Utviklingen i Ukraina vil være relevant å følge den neste tiden med tanke på nettopp denne tematikken.

For det andre kan det synes som viktigheten av militær assistanse også har sammenheng med behovet for informasjonsinnhenting og situasjonsforståelse. Som nevnt over kan det synes som spesiell rekognosering og spesialstyrkenes naturlige nærhet i operasjonsområder gir viktig og unik aksess. I områder hvor tilstedeværelse er politisk sensitivt, vil militær assistanse kunne bidra til både situasjonsforståelse og etterretning av strategisk verdi med tanke på oppnåelse av konkurransefortrinn. Ervervelsen av den russiske Krasukha-4 jammeren fra Kiev kan være et eksempel på dette. Jammeren kan avsløre hemmelighetene innen russisk elektronisk krigføring. Med jammeren nå i amerikanske hender må Russland anta at hemmelighetene er avslørt, noe som vil få store konsekvenser for Russlands videre utvikling av elektronisk krigføringsprogram (Atherton, 2022).

Til forskjell fra spesiell rekognosering og militær assistanse, kan det synes som den prinsipielle oppgaven direkte aksjoner kan ha mindre relevans innen dagens stormaktsrivalisering. Dette fordi

⁸ MC 653, SOF Employment Concept in Countering Hybrid Threats.

konfrontasjonen søkes å forbli under terskelen for krig (Miller et al, 2021). Kapabiliteten har imidlertid en funksjon både innen militær assistanse, som en del av militær avskrekking, og som et virkemiddel i tilfelle terskelen brytes og væpnet konflikt oppstår. Til tross for dette kan det synes som den største nytten av spesialoperasjoner, og hvor handlingsrommet kan være størst, er innenfor de andre kategoriene. Dette underbygger prediksjonen om at relevansen og nytten av spesialoperasjoner i rammen av dagens stormaktsrivalisering først og fremst vil være gjennom indirekte tilnærming og metoder (Robinson, 2013; Thomas og Dougherty, 2013, s. xvii). Videre viser analysen at behovet for en reintroduksjon av fornektbar og skjulte spesialoperasjoner kan ha aktualisert seg i kjølvannet av dagens stormaktsrivalisering.

6 Operation Prelim: Falklandsøyene (1982)

Suvereniteten over Falklandsøyene har historisk sett vært omstridt, både Frankrike, Spania og Storbritannia har vært involvert. Etter en periode med argentinsk kontroll returnerte britene i 1833 med hensikt å sikre britisk suverenitet. For argentinske styresmakter ble suverenitet og territoriale krav en verkebyll som ble fremstilt ved signeringen av FN-pakten i 1945. Resultatet ble et krav fra Storbritannia om lokal folkeavstemming. Befolkningen på Falkland, som i hovedsak var av britisk avstamning, stemte for at øyene skulle forbli under britisk territorium.

I april 1982 iverksatte Argentina operasjon Rosario. Denne operasjonen hadde til hensikt å fjerne britenes kontroll over Falkland og reintegrere øyene med Argentina. Operasjon Rosario var en suksess fra argentinsk side, med begrensede egne tap (Mackay og Cooksey, 2007, s. 9). Den britiske responsen var kontant og styresmaktene iverksatte operasjon Corporate, under ledelse av admiral Sandy Woodward. Hensikten med operasjonen var å reetablere britisk suverenitet over Falklandsøyene. Styrken som ble satt opp var en *Maritime Task Force* bestående av land-, sjø- og luftstyrker. I tillegg var spesialstyrker fra alle grenene representert (Grimeland og Veen, 2016, s. 69).

Den overordnede planen var å gjennomføre en landsetting på Falkland, for deretter å bekjempe de argentinske styrkene. Forventningene var at argentinerne ville gjennomføre oppholdende strid, for deretter å holde hovedstaden Stanley. Britiske maritime spesialstyrker, *Special Boat Service* (SBS), ble i tidlig fase av operasjonen gitt i oppdrag å gjennomføre spesiell rekognosering mot aktuelle

landgangsområder. Etter kort tid ble avgjørelsen tatt om at San Carlos på vestsiden av Østre Falkland var det best egnede området for en landgangsoperasjon; operasjon Sutton (Ibid).

Få dager før iverksettelsen av operasjon Sutton oppdaget britiske luftstyrker en flystripe på øya Pebbel. Oppdagelsen representerte en potensiell trussel mot operasjon Sutton. Flystripene på Falkland var for små til å kunne betjene argentinske jagerfly av typen Skyhawks og Mirages. Disse flyene var derfor stasjonert på fastlandet. Uten mulighet for luftbåren tanking medførte den geografiske avstanden at disse flyene utgjorde en mindre trussel for de britiske styrkene. Argentina hadde på dette tidspunktet imidlertid utviklet et mindre jagerfly, Pucara. Flyet var designet for å gjennomføre bakkeangrep og til å operere fra små værutsatte flystriper, som dem på Falkland. Stasjoneringen av Pucara på Pebbel utgjorde derfor en alvorlig trussel for den planlagte landgangsoperasjonen i San Carlos (Delves, 2018, s. 131).

Figur 7. Kart over øya Pebbel og Falkland. Målområdet for operasjon Prelim og landgangsområdet for den konvensjonelle hovedstyrken markert (Grimeland og Veen, 2016, s. 91).

SBS var på dette tidspunktet allerede deployert til diverse lokasjoner på hovedøya, hvor de bemannet observasjonsposter og gjennomførte rekognosering. 22SAS var imidlertid tilgjengelig og ble gitt i oppdrag å bekjempe lufttrusselen lokalisert på Pebbel. Målsetningen var å tilrettelegge for landgangsoperasjonen i San Carlos. Operasjonen fikk navnet Prelim og ble det største raidet britiske spesialstyrker hadde gjennomført siden 1956 (Grimeland og Veen, 2016, s. 71).

6.1 Operasjonen og dens effekt

Den 11. mai gjennomførte 22SAS en helikopterinnsetning av to firemanns patruljer til Vest Falkland. Disse patruljene skulle ta seg til Pebbel ved hjelp av kajaker i den hensikt å etablere observasjon mot målområdet. Etter en strabasiøs infiltrasjon grunnet svært dårlige værforhold klarte patruljene å etablere observasjon på målområdet den 13. mai. De rapporterte da om tilstedeværelse av 11 argentinske Pucara, samt vakrutiner og forsvarsstillinger tilknyttet flybasen (Mackay og Cooksey, 2007, s. 62-63).

Om bord på HMS *Hermes* ble en angrepsstyrke bestående av 42 mann forberedt på helikopterinnsetning. Styrken inkluderte en konvensjonell marineoffiser med lokalkunnskap til området, samt en offiser med utdanning på å lede skipsartilleri. Videre var styrken organisert i fire grupper; én angrepsgruppe, ett ledelseelement, én dekningsgruppe og én reservegruppe. Planen var å udetektert sette inn angrepsstyrken med helikopter til et avtalt sted hvor *link up* med rekognoseringspatruljene skulle gjennomføres. Deretter en fremføring til fots til forhåndsuttatte stillinger. Operasjonen ville bli initiert med beskytning av skipsartilleri på planlagte mål, i ly av dette skulle angrepsgjengen trekke gjennom målområdet og sabotere Pucara flyene. Uttrekning skulle foregå til fots under dekke av skipsartilleri til avtalt uthentingspunkt, og deretter videre med helikoptre (Ibid, s. 64-65).

Natt til 15. mai ble operasjonen iverksatt. Angrepsstyrken ble satt inn med Sea King helikopter fra HMS *Hermes*. Samtidig forestod HMS *Broadsword* anti-luft og anti-ubåt beskyttelse, mens HMS *Glamorgan* gikk i posisjon nord av Pebbel for å kunne levere ild i målområdet. Utfordrende værforholdene medførte at HMS *Hermes* måtte seile inn i argentinsk luftrom, men ble ikke oppdaget eller beskyttet (Grimeland og Veen, 2016, s. 73).

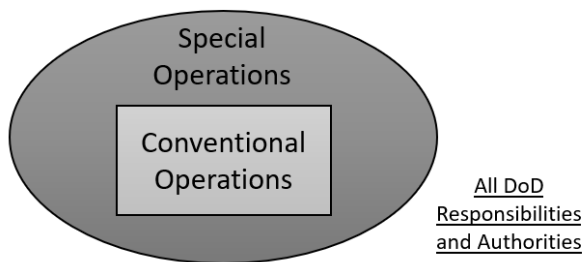
Angrepsstyrken ble suksessfullt satt inn, *link up* med rekognoseringspatruljene ble gjennomført og styrken gikk i posisjon i henhold til planlagt organisering. HMS *Glamorgan* initierte angrepet, på kommando fra ledelseelementet, ved å beskytte mål på høydedragene. Samtidig ble det skutt lys fra bombekasterne i dekningsgruppen. Under dekke av denne beskytningen gikk angrepsgruppen systematisk til verks og plasserte sprengladninger på Pucara flyene som var stasjonert i målområdet

(Ibid, s. 74). Sabotasjen var nøye planlagt. Sprengladninger ble plassert på samme vitale del på samtlige fly for å umuliggjøre lokal argentinsk reparasjon av flyene. Den argentinske forsvarsstyrken gav lite motstand ovenfor angrepsstyrken, kun to operatører fra 22SAS ble påført mindre skader (Mackay og Cooksey, 2007, s. 81-82). Angrepsstyrken trakk ut i henhold til plan via reorganiseringspunkter under dekke av skipsartilleri fra HMS *Glamorgan*, og ble vellykket hentet og returnert til HMS *Hermes* ved hjelp av Sea King helikoptre (Ibid, s. 84).

Det kan synes som empirien i stor grad samsvarer med teorigrunnlaget. Både McRavens (1996, s. 11) seks grunnleggende prinsipper for å oppnå relativ overlegenhet og Spulaks (2007, s. 1) attributter synes å være til stede, både i planlegging og gjennomføring av operasjonen. Videre viser empirien nytten av de prinsipielle oppgavene. Spesiell rekognosering i kombinasjon med direkte aksjon mot operasjonelt viktige mål, som igjen tilrettelegger for større effekt og handlingsrom for den konvensjonelle militærmakten (Watling, 2021, s. 9). Dette begrunnes med at operasjonen må ses i sammenheng med den konvensjonelle landgangsoperasjonen og de militærstrategiske- og operasjonelle målsetningene den representerte. Eliminering av lufttrusselen, spesifikt fra Pebbel, kan synes å ha hatt stor tilretteleggende effekt for operasjon Sutton og videre britisk offensiv på Falkland.

Imidlertid, som teorigrunnlaget påpeker, må den tilretteleggende effekten ses i sammenheng med de andre spesialoperasjonene som også ble gjennomført i forbindelse med operasjon Sutton (Kiras, 2006). Utover den tilretteleggende effekten for den konvensjonelle militærmakten, demonstrerte operasjonen også en evne for direkte aksjoner ovenfor argentinske installasjoner på Falkland (Grimeland og Veen, 2016, s. 74). Dette illustrerer både en materiell og moralsk effekt av spesialoperasjoner. Dette er ikke unikt for spesialoperasjoner, men det synes som gjennom bruken av spesialoperasjoner oppnås spesielt stor moralsk påvirkning, med forholdsvis begrensede midler (Ibid s. 80). Dette er et relevant moment for videre analyse av spesialoperasjonenes nytte og funksjon.

Til tross for en tilretteleggende funksjon for oppnåelse av operasjon Suttons suksesskriterier, er det også andre faktorer som spiller inn for at operasjon Prelim skal karakteriseres som en spesialoperasjon i henhold til teorigrunnlaget. Operasjonen må representere noe som ville være vanskelig eller umulig å oppnå med konvensjonelle styrker, og som krevde spesialoperasjonenes og spesialstyrkenes unike egenart og natur (Arquilla, 1984, s. xvi; Gray, 1996, s.190; Kiras, 2006, s. 5). Dersom disse kriteriene ikke var tilstede, ville operasjonen bert preg av suboptimal bruk av 22SAS.

Figur 8. Operasjon Prelim, illustrert med Searles modell.

Med bakgrunn i figur 8 kan det stilles spørsmål om hvorfor operasjon Prelim var på utsiden av hva konvensjonelle operasjoner kunne oppnå. Svaret på dette kan synes å ligge i både den operasjonelle risikoen og tilgjengeligheten til målet. Et mislykket angrep mot flybasen på Pebbel kunne sannsynligvis innebære et tilbakeslag og økt risiko for britenes planer om å gjeninnnta kontroll over Falkland. For det første kunne det røpet britenes plan om landsetting i San Carlos, og dermed gitt argentinere mulighet for allokering og kraftsamling av styrker. For det andre ville det også røpet britenes sårbarhet ovenfor lufttrusselen som Pucara flyene innebar, samt deres begrensede evne til å håndtere problemet. På dette tidspunktet var Argentina i besittelse av 60 Pucara, hvorav majoriteten fortsatt var lokalisert på fastlandet (Burden et al. 1986, s. 95-97).

En konvensjonell operasjon kunne med bakgrunn i dette tilsynelatende representere en uakseptabel risiko, sammenlignet med en spesialoperasjon. Videre kan det også pekes på målets tilgjengelighet. Empirien beskriver hvordan spesialstyrkenes særegenheter var viktige premisser for måloppnåelsen. Et eksempel på dette er hvordan 22SAS benyttet forholdsvis ukonvensjonelle metoder for å sette inn styrker i et område kontrollert av motstanderen. På bakgrunn av dette kan det synes at operasjon Prelim var en operasjon konvensjonelle styrker hverken *burde* eller *kunne* gjøre. I tillegg kan det også synes som Prelim økte handlingsalternativene til militær ledelse, noe som også samsvarer med teorigrunnlaget for spesialoperasjonenes nytte og funksjon.

6.2 Operasjon Prelim i rammen av dagens stormaktsrivalisering

Diskusjonen av operasjon Prelim belyser noen momenter som er relevant å løfte i rammen av dagens stormaktsrivalisering. Med bakgrunn i teorigrunnlaget hvor det predikeres behov for styrking av tradisjonell avskrekking, samt tilrettelegging for bedre utnyttelse av resterende maktinstrument. Vil det være relevant å drøfte handlingsrommet og nytten av spesialoperasjoner i en militær fellesoperativ ramme, i dagens stormaktsrivalisering.

Operasjon Prelim var en spesialoperasjon i rammen av Falklandskrigen. Maktmidlene som ble nyttet under Falklandskrigen representerer krig mellom to stater, dog en begrenset krig i tid og rom. I henhold til teorigrunnlaget er sannsynligheten for væpnet konflikt i dagens stormaktsrivalisering omdiskutert og forbundet med usikkerhet (Posen, 2009, s. 348). Det kan synes som dagens strategiske omgivelser ikke taler for en storskala krig mellom stormaktene, men heller en internasjonal kamp som utspilles gjennom innflytelse, ressurstilgang, forsyningskjeder og internasjonale territorielle interesser som gir fortrinn (Watling, 2021, s. 30). Til tross for dette predikeres det som tilsynelatende sannsynlig at begrenset krigføring vil kunne finne sted over internasjonale territorielle interesser som gir fortrinn, eller ved at en konkurransesituasjon spinner ut av kontroll og medfører utilsiktet eskalering (Tunsjø, 2018).

Tilsynelatende oppstod Falklandskrigen på bakgrunn av et historisk territorielt krav, fremfor en sikkerhetspolitisk disponering for å oppnå fortrinn. Til tross for dette kan det allikevel synes som relevant med tanke på dagens stormaktsrivalisering. Partene i Falklandskrigen anstrengte seg for å holde konflikten lokal, i frykt for eskalering og tap av eskaleringskontroll (Watling, 2021, s. 32). Frykt for eskalering og opprettholdelse av eskaleringskontroll kan synes å også være essensielt innenfor dagens stormaktsrivalisering. Søken etter sikkerhetsgarantier gjennom allianser synes viktig for å bygge terskel og ivareta egen sikkerhet. Dette er imidlertid ikke en garanti for at konflikt og begrenset krig ikke vil kunne oppstå, i forbindelse med omdiskuterte territorielle områder som er av sikkerhetspolitisk karakter.

Innen slike begrensede konflikter kan det argumenteres for at nytten av spesialoperasjoner er uforandret, der både handlingsrommet og relevansen av spesialstyrkenes kjerneoppgaver er til stede. Watling (2021, s. 33) hevder dette når han argumenterer for behovet av spesiell

rekognosering og direkte aksjoner mot A2AD mål, i den hensikt å tilrettelegge for konvensjonelle styrker å komme innenfor rekkevidde av egne mål. En slik påstand må imidlertid ses opp mot teorigrunnlaget, og her kan det synes å være noen faktorer som vil innvirke på handlingsrommet og nytten av spesialoperasjoner i en fellesoperativ kontekst.

For det første skal spesialoperasjoner representere noe annet enn konvensjonelle operasjoner, og vil over tid derfor endres i takt med konvensjonell utvikling (Searle, 2017, s. 25-28). Fokuset på en *peer on peer* motstander og utfordringene som A2AD representerer, kan synes å være av aller høyeste prioritet for konvensjonelle styrker. Et eksempel på dette kan være amerikanernes formidable revitalisering og omstrukturering av US Marine Corps og doktrinelle endringer innen den amerikanske hæren (USMC, 2020; TRADOC, 2018). Utviklingen er ikke unik for stormaktene. Den gjenspeiles i hele NATO, Norge inkludert (Hæren, 2021). En slik utvikling kan medføre endringer innenfor det som defineres som konvensjonelle operasjoner, og dermed påvirke hva spesialoperasjoner vil innebære i en slik kontekst.

For det andre må også premisset om spesialoperasjoner innenfor en militær kampanje belyses. Mye av empirien i teorigrunnlaget som brukes vedrørende dette er hentet fra perioden andre verdenskrig og tidligere. Empirien viser hvordan tallrike spesialoperasjoner som raid mot fiendens sårbarheter på dypet bidro til moralsk og materiell utmattelse, og forsterket effektivitet av den konvensjonelle militærmakten. Imidlertid representerer denne empirien hvordan spesialoperasjoner ble nyttet og gav effekt i rammen av militærmakten, i en periode preget av industriell krigføring. Endringer i de strategiske omgivelsene med blant annet utviklingen av nukleær avskrekking hevdes å ha skapt et nytt paradigme innen maktutøvelse og krigføring. De endrede forutsetningene taler for at militærmakt i større grad må nyttes i kombinasjon med, og som tilrettelegger for andre maktmidler (Smith, 2005). Denne utviklingen kan skape endrede rammebetingelser for bruk av spesialoperasjoner i en militær fellesoperativ kontekst, hvor utsiktene for storskala krig er begrenset.

I en konkurransepreget stormaktsrivalisering under terskelen for krig, der faren for begrensede militære konfrontasjoner predikeres som mest sannsynlig, er det nærliggende å tro at uønsket eskalering og eskaleringskontroll er av stor politisk interesse. Indonesia-Malaysia konfrontasjonen viser hvordan frykt for eskalering av konflikten og uønsket internasjonal oppmerksomhet, tilsynelatende begrenset handlingsrommet for spesialoperasjoner. Til tross for politisk risikovillighet og grensekryssende operasjoner var det likevel restriktiv bruk av spesialoperasjoner (Tuck, 2016). I

Falklandskrigen utgjorde den argentinske luftkapasiteten stasjonert på fastlandet en håndterbar trussel for de britiske styrkene. Hvis rekkevidden ikke hadde utgjort en begrensning, kan det stilles spørsmål ved om rekognosering og målbekjempelse på argentinsk fastland ville vært aktuelt? En slik handling ville tilsynelatende være av stor politisk sensitivitet og utfordrende med tanke på ivaretagelse av eskaleringskontroll i konflikten.

På den ene siden kan dette tilsynelatende tale for et begrenset handlingsrom og nytte av spesialoperasjoner i en fellesoperativ rolle, i rammen av dagens stormaktsrivalisering. Politisk sensitivitet, eskaleringskontroll og geografisk begrensede operasjonsområder kan redusere nytten av spesialoperasjoner slik dem er beskrevet i henhold til teorigrunnlaget. På den andre siden kan det synes som tross disse begrensningene, så vil spesialoperasjoner kunne ha relevans i en slik ramme.

Dette med bakgrunn i at spesialoperasjoner tilsynelatende har en unik evne til moralsk nedbrytende effekt på motstanderens besluttsomhet (Kiras, 2006, s. 80). Det som skiller spesialoperasjoner fra konvensjonelle er den psykologiske utmattelsen som oppnås ovenfor motstanderen, med forholdsvis få ressurser sammenlignet med konvensjonelle operasjoner. Dette oppnås ved å påvirke mål og skape frykt hos motstanderen med tanke på egne sårbarheter, gjennom en uforutsigbar opptreden (Ibid). Operasjon Prelim kan hevdes å oppnå nettopp dette. Ved hjelp av uortodokse egenskaper og metoder ble motstanderen rammet både materielt og moralsk, ved bruk av forholdsvis få ressurser. Det samme kan tilsynelatende hevdes om operasjon Claret.

Med bakgrunn i dette kan det synes som spesialoperasjoner har relevans også i fellesoperativ kontekst i dagens stormaktsrivalisering, så lenge spesialoperasjonene nyttes på en slik måte at materiell og spesialet moralsk effekt oppnås ovenfor motstanderen. En tilsynelatende tiltakende utfordring i oppnåelsen av dette, kan imidlertid synes å være argumenter for at spesialoperasjoner skal opptre med avgjørende effekt i rammen av militære fellesoperasjoner. Det hevdes at både vestlige og russiske krigføringskonsept legger tung vekt på spesialoperasjoner. Der lokalisering, fiksering og påvirkning av A2AD komponenter, dypt bak fiendens linjer, er essensielt for å tilrettelegge og skape forutsetninger for konvensjonelle operasjoner (Watling, 2021, s. 33). Sett i lys av spesialstyrkenes funksjon, og utviklingen innenfor konvensjonelle operasjoner, kan dette diskuteres.

På den ene siden samsvarer dette med bruken og nytten av spesialoperasjoner, slik den eksempelvis er beskrevet med opprettelsen av 22SAS under andre verdenskrig. Rasjonale her var å påvirke og forstyrre tysk militærmakt på dypet i Nord-Afrika (Macintyre, 2016). På den andre siden må det påpekes at målene 22SAS ble brukt mot ikke var av signifikant eller avgjørende karakter for de konvensjonelle operasjonene. Målene bestod av logistiske knutepunkt og luftkapasiteter som flystriper og fly. Resultatet var et bidrag til forsterket konvensjonell effektivitet, gjennom påføring av materielle skader og moralsk utmattelse over tid.

Når bruken av spesialoperasjoner debatteres i dagens fellesoperative kontekst, synes den å bære preg av en oppfattelse der spesialoperasjonene skal levere avgjørende effekt mot strategiske utfordringer. En påvirkning av A2AD systemer dypt bak fiendens linjer, i den hensikt å muliggjøre for konvensjonelle styrker å komme innenfor rekkevidde av sine mål, kan synes å bære preg av en slik tankegang, og ikke samsvare med spesialoperasjonenes funksjon i henhold til teorigrunnlaget. Imidlertid kan dette synes å være en tilbakevendende utfordring i debatten rundt spesialoperasjoner: *As the history of special operations demonstrates, there is an unfortunate tendency to look to special operations to stave off decisive defeat in times of desperation* (Kiras, 2006, s. 80).

Dagens A2AD systemer er bygd opp lagvis med stor rekkevidde og redundans, dette skaper et bortimot globalt ingenmannsland som utfordrer maktprojeksjon (Palazzo, 2017). Manglende strategisk dybde i en eventuell begrenset konflikt medfører at A2AD trusselen vil være til stede. Denne erkjennelsen synes å komme til uttrykk blant konvensjonelle styrker, hvor det er stort fokus på utvikling av kapabilitet for å operere innenfor et *contested environment*, altså på tross av A2AD trusselen (USMC, 2020). Dette er faktorer som vil kunne spille inn på spesialoperasjonenes nytte og handlingsrom i en militær fellesoperativ kontekst, der en storskala krig er lite sannsynlig.

På tross av dette kan det synes å være to faktorer som taler for stor nytte av spesialoperasjoner i en slik kontekst. For det første, med bakgrunn i spesialstyrkenes fleksibilitet og kreativitet, har de ved hjelp av uortodokse metoder vist stor evne til uforutsigbar opptreden og styrkeprojeksjon. Operasjon Prelim, Vemork aksjonen og angrepet på Eben Emael er eksempler på dette (McRaven, 1996). I rammen av dagens strategiske omgivelser, der bortimot et globalt ingenmannsland for maktprojeksjon beskrives, kan det synes som kreativ og uortodokse metoder for styrkeprojeksjon vil være verdifullt og ettertraktet.

For det andre har spesialoperasjoner, der indirekte tilnærming nyttes, store muligheter for å tilrettelegge, gjennom beslutningsstøtte, i områder med begrenset tilgjengelighet. På denne måten komplimenteres indirekte og direkte effekt, «*conventional and unconventional forces fight under unified direction to realize fully their complementary potential*» (Montgomery og Barrick, 2021, s 184). I en konkurransepreget stormaktsrivalisering hevdes kombinasjonen av indirekte og direkte tilnærming å være essensielt (Ibid).

Med bakgrunn i dette kan det synes å være stor relevans, nytte og handlingsrom for spesialoperasjoner i rammen av dagens stormaktsrivalisering. Både som en del av militær avskrekking og som en tilrettelegger for økt effekt i rammen av en militær fellesoperasjon. Imidlertid indikerer drøftingen et behov for implementering av nye trender innen spesialstyrkene og spesialoperasjonene. Fokus på direkte aksjoner med avgjørende effekt, og en figurering som *main effort* i en fellesoperativ kontekst, tilhører tilsynelatende den tilbakelagte epoken med krigen mot terror. Kompetansen, både i spesialstyrkemiljøene og blant militær- og politisk ledelse, blir tilsynelatende viktig for oppnåelsen av strategisk nytte gjennom tilrettelegging og forsterkning av konvensjonell evne i dagens stormaktsrivalisering.

7 Operation Neptun Spear: Pakistan (2011)

If we have Osama bin Laden in our sights and the Pakistani government is unable, or unwilling, to take them out, then I think that we will have to act and take them out. We will kill bin Laden. We will crush Al Qaeda. (US Senator Barack Obama, Belmont University, 2008)⁹

Natt til 2. mai 2011 ble operasjon Neptun Spear gjennomført mot Osama bin Ladens oppholdssted i Abbottabad, Pakistan. Operasjonen ble utført av US Naval Special Warfare Development Group (DEVGRU), sammen med 160th Special Operations Aviation Regiment (160th SOAR) og CIA. Med dette ble en nesten ti års lang jakt på en av grunnleggerne og lederen av terrornettverket al-Qaeda avsluttet.

Sovjetunionens tilbaketrekning fra Afghanistan på slutten av 1980-tallet tilrettela for etableringen av al-Qaeda og ekspansjon av den jihadistiske kampen også utenfor Afghanistans landegrenser. Utover

⁹ Sitatet er hentet fra Marouf, 2012, s. 1803.

1990-tallet vokste organisasjonen regionalt og gjennom samarbeid med Hezbollah og Iran startet en global krig mot USA. En rekke terrorangrep med hensikt å ramme USA og deres interesser, ble planlagt og iverksatt av al-Qaeda utover 1990-tallet (Panzeri jr, 2014, s. 19-20). Disse terrorangrepene kulminerte med angrepet på World Trade Center og Pentagon 11. september 2001.

Daværende president George W. Bush uttalte følgende til offentligheten i dagene etter 9/11 angrepet. «*The most important thing is for us to find Osama bin Laden... It is our number one priority and we will not rest until we find him*». USA iverksatte snart Operation Enduring Freedom som i mars 2002 gjennomførte en omfattende aksjon mot al-Qaedas oppholdssted i Tora Bora som var siste sikre lokasjon av bin Laden (Ibid s. 27). Bin Laden unnslopp imidlertid fra den allierte operasjonen. I det påfølgende tiåret foregikk det en intensiv og ressurskrevende jakt for å lokalisere og aksjonere mot USAs *number one priority target*.

7.1 Operasjonen og dens effekt

Bin Laden hadde tatt omfattende forhåndsregler i den hensikt å holde seg skjult etter flukten fra Tora Bora. CIA klarte likevel til slutt å identifisere en av bin Ladens betrodde kurerer. Ved overvåkning av denne personen ble CIA i august 2010 ledet til en compound i utkanten av Abbottabad (Bowden, 2012, s. 122). Til tross for dette hersket det fortsatt usikkerhet vedrørende identiteten på personellet i compound'en. I de påfølgende månedene ble det gjennomført omfattende arbeid for å bekrefte bin Ladens tilstedeværelse.

Parallelt med dette arbeidet pågikk planarbeid og utvikling av handlingsalternativer. CIA informerte daværende sjef for Joint Special Operations Command (JSOC), viseadmiral McRaven, om situasjonen, og det ble besluttet å etablere en felles plangruppe. Tre handlingsalternativer ble presentert. Alternativ én var presisjonsbombing fra stor høyde med B-2 bombefly. Alternativ to var bruk av langtrekkende kryssermissil. Alternativ tre en direkte aksjon med bruk av spesialstyrker (Panzeri jr, 2014, s. 48).

Det hvite hus' appetitt på en direkte aksjon med spesialstyrker var begrenset. Det hevdes at President Obamas nærmeste rådgivere ved flere anledninger frarådet han å nytte et slikt alternativ

(Ibid, s. 49). Flere faktorer talte imidlertid i disfavør av handlemåte en og to. For det første var det ikke bekreftet at bin Laden var i compound'en. Et eventuelt luftangrep mot tilholdsstedet ville kunne medføre vanskeligheter i ervervelse av håndfaste bevis, noe som vil kunne medføre usikkerhet og tvil rundt måloppnåelsen av operasjonen.

For det andre kunne ikke CIA utelukke at det eksisterte bomberom under compound'en. Et luftangrep som kunne garantere for effekt ville derfor bli av en slik størrelse at de sivile følgeskadene var uakseptable. Dette må også ses i sammenheng med den tredje faktoren; Abbottabads plassering i Pakistan. På dette tidspunktet var det fra pakistansk hold aksept for amerikanske droneangrep i stammeområdet langs grensen til Afghanistan. Et luftangrep i utkanten av Abbottabad ville derimot representere et angrep dypt inne på pakistansk territorium. Det hersket usikkerhet ved responsen på et slikt angrep både fra pakistanske og internasjonale myndigheter (Ibid).

Den politiske sensitiviteten og risikoen ved denne operasjonen kan synes å ha noen fellestrekk med operasjon Claret. Til tross for samarbeid og åpne diplomatiske kanaler mellom USA og Pakistan, vil en slik grensekryssende operasjon uten samtykke kunne anses som et brudd på pakistansk suverenitet (Hodgin, 2014). Planen måtte derfor søke å redusere sjansen for situasjoner der uønsket eskalering og «tap av ansikt» kunne medføre en forringelse for eksisterende og fremtidig diplomatisk samarbeid.

Planen som ble utviklet søkte å imøtekomme disse utfordringene der en omfattende og ressurskrevende luftpakke skulle sørge for fordekt innsetting, hurtighet og stor fleksibilitet. Selve aksjonsfasen ble av McRaven beskrevet som et *straightforward raid*, luftplanen var imidlertid omfattende (Panzeri jr, 2014, s. 57-60). Den ble konstruert rundt bruk av de nye MH-X stealth helikoptrene, som skulle sørge for fordekt innsetting og uttrekking av angrepsstyrken. Videre ble det planlagt med en hurtig reaksjonsstyrke, og en ytterligere oppfølgingsstyrke oppsatt på Chinooks. Et AWACS¹⁰ fly skulle overvåke luftrommet, med evne til å detektere og påvirke pakistanske radarsystemer, kommunikasjon og luftforsvarssystemer. Videre var det designert et utall droner som fra pakistansk luftrom ville kunne støtte med missilangrep mot mål på bakken, samt live-feed video og fungere som kommunikasjonsrelé. I tillegg skulle et utall andre luftressurser, herunder F/A-18 jagerfly og Apache kamphelikopter, være *on call* i afghansk luftrom nær grensa til Pakistan.

¹⁰ Airborne Warning and Control System

Dette synes å illustrere et faktum som er viktig i forståelsen av spesialoperasjonenes egenart og funksjon. Ved å dra en parallell til operasjon Prelim, men også andre kjente operasjoner som Claret, 22SAS operasjoner i Nord-Afrika, kompani Linje i Vemork, kan det fremkomme at kompleksiteten og den unike evnen til spesialstyrkene ligger i metoder for styrkeprosjeksjon. Nemlig evnen til å oppnå aksess på en uforutsigbar måte ovenfor vanskelige tilgjengelige mål. Ved hjelp av kreativ og innovativ planlegging og trening på dette skapes forutsetningene for å lykkes i målfasen. Gjennom dette oppnås materiell og spesielt moralsk effekt ovenfor motstanderen (Kiras, 2006, s. 80). I tilfellet Neptun Spear kan det synes som 160th SOARs rolle var helt sentral for godkjenningen av planen og måloppnåelse i gjennomføringen.

I kraft av å være sjef for JSOC stresset McRaven plangruppen i å utvikle planen med bakgrunn i hans seks prinsipper for spesialoperasjoner. Det var først i slutten av mars 2011 at DEVGRU ble innviet i planen (Owen, 2012, s. 153; Hodgins, 2014, s. 15). På dette tidspunktet var det blitt konstruert en fullskala modell av compound'en ved senteret for Defense Testing Activity i Harvey Point. Her gjennomførte angrepsstyrken repeterende aksjoner de påfølgende ukene. I tillegg ble det gjennomført trening i stor høyde i Nevada, dette for å teste hvordan høyden påvirket de nye MH-X stealth helikoptrene (Panzeri jr, 2014, s. 50). Dette viser hvordan operasjonssikkerhet, samt repeterende og realistisk trening på oppdraget ble vektlagt. I tillegg ble prinsippene rundt enkelhet, overraskelse, hurtighet og hensikt vektlagt. Kun de nødvendige aktørene ble involvert, der korte beslutningslinjer og robust kommando og kontroll var essensielt (Ibid).

25. april 2011 ble styrken som skulle gjennomføre operasjon Neptun Spear fremført til Afghanistan. På dette tidspunktet rapporterte daværende sjef for CIA, Leon Panetta, om sterke indiser på at bin Laden var til stede i compound'en. Konfidensen ble anslått å ligge mellom 60-80%. Bevisene var vurdert sterke nok til å ta risikoen forbundet med en direkte aksjon. Etter omfattende rådslagning i det hvite hus, ble det på morgenen 29. april gitt grønt lys for iverksettelse av operasjon Neptun Spear (Ibid, s. 52).

På kvelden 1. mai startet infiltrasjonen inn i pakistansk luftrom. Stealth-helikoptrene med angrepsstyrken tok seg til målområdet uten å bli detektert av pakistanske radarsystemer. Den hurtige reaksjonsstyrken og oppfølgingsstyrken tok seg også inn på pakistansk territorium. For å sikre tilstrekkelig nærhet og kort responstid etablerte de seg på bakken ca 30 km unna målområdet. I

tillegg var de en viktig brikke for å sikre etterforsyning av drivstoff slik at angrepsstyrken skulle nå hurtig tilbake til afghansk luftrom etter endt aksjon (Ibid, s. 70-76).

På bakken i Abbottabad sørget CIA for et strømkutt i den hensikt å ramme pakistansk kommunikasjon under aksjonen. Til tross for en kontrollert krasjlanding av det ene stealth-helikopteret under innsetting på målet, gikk selve målfasen etter planen. Osama bin Laden ble drept i en skuddveksling, liket ble ved hjelp av DNA-analyse identifisert på målet. Videre ble materiell av etterretningsmessig verdi som telefoner og datamaskiner tatt med fra tilholdsstedet (Owen, 2012). Med bakgrunn i en gjennomarbeidet og øvet plan kan det synes som uforutsette hendelser raskt ble håndtert og ikke fikk store innvirkninger på utførelsen. Den hurtige reaksjonsstyrken ble nyttet til uttrekning da det ene stealth-helikopteret måtte forlates. Dette medførte at opprettholdelse av tempo ble ivaretatt under hele operasjonen.

Dette kan synes som en særdeles viktig suksessfaktor. Til tross for at CIA kuttet strømmen i området, ble pakistanske myndigheter nemlig gjort oppmerksom på en militæraksjon med bruk av uidentifiserte luftressurser i Abbottabad. Sjefen for det pakistanske luftforsvaret gav ordre om å skyte ned fremmede fly og helikopter over eller i nærheten av området (Panzeri jr, 2014, s. 97). USA var kjent med ordren, ved hjelp av overvåkingssystemer fulgte de situasjonen, og var klar til å handle. Dette ble imidlertid ikke nødvendig da operasjonen holdt en stram tidsplan og aksjonsstyrken om kort tid ville nå afghansk luftrom.

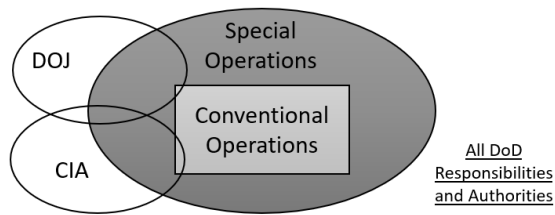
Med bakgrunn i dette synes operasjon Neptun Spear å samsvare godt med teorigrunnet for spesialoperasjoner. Empirien synliggjør hvordan spesialstyrker er et fleksibelt virkemiddel når mer regulære løsninger som for eksempel et luftangrep ikke er hensiktsmessig. Den politiske sensitiviteten kan synes, også i dette eksempelet, å være en faktor for at spesialoperasjoner blir et relevant alternativ. Det uortodokse med spesialoperasjoner kan hevdes å være en medvirkende faktor for nettopp dette, der empirien synliggjør behovet for stor grad av operasjonssikkerhet, korte kommandolinjer og høy grad av tillitt. Dette støttes av Gray (1996, s. 145) som sier at til tross for spesialstyrker forbindes med utnyttelse av utradisjonelt materiell, teknologi og taktikk, er det først og fremst i oppdragets egenart og ikke i metodene, det uortodokse befinner seg

Dette medbringer det faktum om spesialoperasjoner at tross DEVGRUs og 160th SOARs forbindelse med utradisjonelt materiell, taktikk og metoder, var operasjon Neptun Spear først og fremst en

spesialoperasjon med bakgrunn i sin egenart. I dette tilfellet de omkringliggende faktorene og operasjonens nødvendighet. Det hevdes at uavhengig om Pakistan var uvillig eller ikke i stand til å håndtere bin Ladens tilstedeværelse på Pakistansk territorium, burde USA ideelt sett håndtert situasjonen gjennom diplomatiske kanaler (Hodgin, 2014, s. 15). En slik håndtering innebar risikoen for at bin Laden kunne blitt advart. Imidlertid viser Neptun Spear hvordan en spesialoperasjon, der spesialstyrker i samvirke med CIA, kunne presentere et relevant alternativ for politisk beslutningstakernivå (Ibid; Searle, 2017, s. 23).

Den strategiske nytten av operasjonen kan likevel diskuteres opp mot teorigrunnlaget. På den ene siden medførte ikke likvideringen av bin Laden til en endelig seier over al-Qaeda, ei heller internasjonal terrorisme. Om dette var et resultat av at bin-Laden på tidspunktet opptrådte mer som en symbolsk skikkelse i eksil, uten sterk involvering og makt, er gjenstand for diskusjon (Panzeri jr, 2014, s. 111). På den andre siden hevdes det at operasjonen bidrog til å sette et punktum for den amerikanskledede krigen mot terror (Romarheim, 2015, s. 282). Ikke på bakgrunn av effekten som ble oppnådd med operasjonene, men heller på grunn av endringer i de strategiske omgivelsene som oppblomstringen av ISIL, samt Kinas og Russlands økende innflytelse på den etablerte maktbalansen. Disse endringene medførte omprioriteringer i sikkerhetspolitikken (Ibid, s. 295-296).

En forventning om at likvideringen av bin-Laden skulle medføre avgjørelse i krigen mot terror, kan synes å underbygge kritikken Kiras (2006, s. 12-13) gir av urealistiske forventninger til avgjørende strategisk effekt, og tiltro til paralyse strategier. En forventning om dette samsvarer ikke med teorigrunnlaget. Likevel kan det synes som operasjonen hadde strategisk nytte gjennom å bringe en rettferdighet til det amerikanske folket for terrorangrepet 11. september 2001. Gjennom retorikken fra politisk hold kan det synes som symbolverdien av å oppnå dette var av stor viktighet og betydning.

Figur 9. Operasjon Neptun Spear, illustrert med Searles modell.

Figur 9 søker å illustrere hvordan spesialoperasjoner i dette tilfellet kan være et relevant virkemiddel, også i samvirke med andre aktører. Det var CIA som var tildelt oppdraget, likevel kan det synes at DEVGRU og 160th SOAR var essensielle ressurser for måloppnåelsen. Selve operasjonen representerer mye det samme som operasjon Prelim, der ukonvensjonell bruk tilrettelegger for aksess ovenfor vanskelig tilgjengelige mål, og bidrar til oppnåelse av målsetninger av operasjonell eller strategisk karakter. Dette underbygger også relevansen av spesialoperasjoner i en militær fellesoperativ kontekst. Usikkerhetsmomentene operasjonen måtte søke å imøtekomme representerer sentrale utfordringer i tilfelle av væpnet konfrontasjon i dagens stormaktsrivalisering. Dette gjelder *contested environment* og *penetrating layered of stand-off*, dog i mindre skala og i et forholdsvis *permissive* miljø. En videreføring og tilpassing innen slik bruk kan tilrettelegge for økt konvensjonell effekt i dagens stormaktsrivalisering. Neptun Spear kan imidlertid også illustrere et mer utradisjonelt handlingsrom for spesialoperasjoner, der de nyttes i rammen av andre aktører.

7.2 Operasjon Neptun Spear i rammen av dagens stormaktsrivalisering

Operasjon Neptun Spear er et eksempel på spesialoperasjoner i samvirke med andre aktører. En drøfting av handlingsrommet og relevansen av dette, i rammen av dagens stormaktsrivalisering, kan gi en indikasjon på spesialoperasjonenes rolle som tilrettelegger for bedre utnyttelse av resterende maktinstrument.

Som teorigrunnlaget påpeker, er de sentrale faktorene i en konkurransedrevet stormaktsrivalisering oppnåelse og ivaretagelse av nasjonale interesser. Dette oppnås gjennom *Influence*, *Advantages* og

Leverage, hvor sømløs integrasjon av statens maktinstrument er essensielt (Miller et al, 2021, s. 13; Matlary og Johanson, 2021). I denne konteksten hevdes det at spesialstyrker og spesialoperasjoner har et unikt utgangspunkt for å tilrettelegge og forsterke effekten av andre aktører (Montgomery og Barrick, 2021, s 188).

Searles (2017) teori og modell illustrerer spesialoperasjonenes tilretteleggende funksjon og forsterkning av konvensjonell effekt i rammen av militærmakten. Drøftingen av operasjon Claret og Prelim underbygger dette og viser handlingsrom og relevans i rammen av dagens stormaktsrivalisering. Imidlertid viser modellen også hvordan spesialoperasjoner samvirker med aktører i grenselandet mellom statlige sektorer. Disse sektorene kan representere noen av de resterende maktinstrumentene som diplomati, informasjon og økonomi. Operasjon Neptun Spear er et eksempel på dette, dog i en annen kontekst (Ibid, s. 23).

Der Neptun Spear representerer spesialoperasjonenes fokus på direkte aksjoner i epoken med krigen mot terror, predikeres det et behov for mer indirekte tilnærming gjennom uortodokse operasjoner i en konkurransedrevet stormaktsrivalisering (Montgomery og Barrick, 2021). Indirekte aktiviteter må kombineres med direkte aktiviteter for å oppnå en sammensatt tilnærming. Dette fremkommer i operasjon Claret, hvor spesialoperasjoner komplimenterer og forsterker konvensjonelle operasjoner.

Dagens stormaktsrivalisering er preget av både statlige- og ikke-statlige aktører som nytter metoder som skaper asymmetri og utfordrer vestlig dominans (Ibid, s. 184). Til tross for at slik metodebruk typisk er assosiert med svakere stater og aktører, tas det til orde for at Vesten må utvikle en egen asymmetrisk strategi (Ibid). Denne strategien kan ses i sammenheng med etableringen av ukonvensjonell avskrekking og ukonvensjonell motstand (Jones, 2021). Innenfor dette er identifisering av motstanderens svakheter og indirekte påvirkning av stater og befolkningsgrupper sentralt.

Gjennom historien har spesialstyrker blitt nyttet til nettopp slik aktivitet. Det kan imidlertid synes som dette i stor grad har vært for å tilrettelegge for militære maktmidler. I dagens kontekst argumenteres det for at spesialoperasjoner i større grad også bør nyttes for å tilrettelegge, eller samvirke også med ikke-militære aktører (Montgomery og Barrick, 2021). For det første må indirekte aktiviteter komplimenteres av direkte aktiviteter. I en strategi der alle statens maktmidler må nyttes, kan de direkte aktivitetene være representert av ikke-militære maktmidler (Ibid). Et eksempel på

dette kan være hvordan Russland utsettes for en rekke vestlige ikke-militære maktmidler i forbindelse med krigen i Ukraina.

For det andre kan uortodokse operasjoner skape handlingsalternativer i tilfelle et *fait accompli*. Her vil spesialoperasjoner kunne nyttes både preventivt og som en respons på motstanderens handlinger. Disse operasjonen må skje i samvirke med ikke-militære aktører, og vil måtte håndteres med sensitivitet. Videre må slike operasjoner også inkorporeres med strategisk signalering, partner- og sikkerhetssamarbeid, humanitær bistand og andre sivile anliggende (Ibid).

Det kan synes som denne oppfattelsen om spesialoperasjoner i rammen av dagens stormaktsrivalisering deles av flere, samt spesialstyrkemiljøene selv. Johansen og Gråtrud (2018, s. 57-58) hevder at et nytt paradigme innen spesialstyrkene vil fremtvinge seg der fokuset for spesialoperasjoner vil være rettet mot forsvar av nasjonen og som et verktøy for utenrikspolitikk. Dette kan synes å samsvare med argumentasjonen for avskrekking i rammen av militærmakten og tilrettelegger for bedre utnyttelse av resterende maktinstrument (Miller et al, 2021).

I veikart som er utviklet for spesialstyrker kan det synes som denne trenden er gjeldende. USSOCOMs¹¹ (2020, s. 16) operasjonskonsept for 2030 vektlegger utviklingen av *Hyper-Enabled Team*. Spesialstyrkene skal søkes tilføre større nytte gjennom å operere i forkant av kriser, avskrekke og forstyrre hybride og irregulære trusler, og gjennom dette redusere behovet for storskala deployering av militærmakt. Ved tilrettelegging og samvirke i integrerte kampanjer vil nasjonal ledelse oppnå beslutningsrom og alternativer for å beskytte amerikanske sikkerhetsinteresser globalt (Montgomery et al, 2021).

US Army SOF (2020, s. 4-5) vektlegger blant annet *indigenous approach* og *understanding and influence* i deres operasjonskonsept for 2035. Denne tendensen finnes også i utviklingen av nederlandske spesialstyrker, der et konsept *early forward present* skal gi beslutningsrom og tilrettelegging for handlingsalternativer. Dette foregår både skjult, diskret og åpent, i samvirke med relevante aktører (Wijk et al. 2021).

¹¹ United States Special Operations Command

Det kan synes som relevansen og viktigheten av tilrettelegging og samvirke med andre aktører er stor i rammen av dagens stormaktsrivalisering. Gjennom slik aktivitet fylles gapet som har oppstått i avskrekkingstrategien, og det skapes forutsetninger for å konkurrere fremfor å eskalere (Montgomery og Barrick, 2021). Likevel kan det hevdes at relevans for spesialoperasjoner i en slik rolle ikke er tilstrekkelig hvis handlingsrommet er begrenset.

På den ene siden kan handlingsrommet defineres ut fra spesialstyrkenes evne til å gjennomføre slike operasjoner. Det hevdes at spesialstyrkene siden terrorangrepet 9/11 har optimalisert sine operasjoner for å oppnå suksess ovenfor voldelige ekstremistiske organisasjoner. Optimaliseringen har gått på bekostning av både evnen til fullspekter spesialstyrkekapabiliteter, samt preget spesialstyrkenes kultur. Skal spesialstyrkene kunne nyttes i konkurransen mellom stormaktene må det skje både kulturelle og kapabilitetsmessige endringer (Finn et al, 2021, s. 135).

Med bakgrunn i teorigrunnet og empirien kan det synes som spesialstyrkene har gode forutsetninger for nettopp dette. De historiske casene viser hvordan spesialstyrkene og spesialoperasjonene har tilpasset seg, og vist nytte, i et bredt spekter av operasjonsmiljø. En endring i de strategiske miljøet og nye sikkerhetspolitiske utfordringer vil kreve en omstilling og tilpassing, noe som blant annet de amerikanske og nederlandske operasjonskonseptene er vitne på.

På den andre siden kan handlingsrommet synes å defineres ut fra den politiske viljen og kompetansen. Bruken av spesialoperasjoner skaper erfaringer som former tankegangen, også på beslutningstakernivå. At spesialoperasjoner har fremstått som anvendelige og suksessfulle ovenfor voldelige ekstremistorganisasjoner, kan medføre en avholdenhet fra å gjøre endringer i prioriteringer, finansiering og bruken av dem (Ibid). En slik avholdenhet fra politisk nivå, i kombinasjon med spesialstyrkenes institusjonelle motivasjon for å demonstrere nytte, verdi og prestisje, kan være problematisk. Fra et spesialstyrkeperspektiv kan det fort ende opp med en komplimentering av egne ambisjoner. Samtidig er suboptimal bruk overhengende (Kiras, 2014, s. 85). Således betyr dette at utviklingen av spesialstyrkene må skje i tett dialog med beslutningsnivået, hvor kompetanse og gjensidig tillit blir viktig.

Hensikten med en tilrettelegging og samvirke med andre aktører er å forsterke effekten av ikke-militære maktmidler. Gjennom dette skal nasjonens egeninteresser beskyttes eller oppnå fortrinn uten å eskalere til væpnet konflikt. Dette kan oppnås ved spesialoperasjoner som tilrettelegger for

aktørene, eller gjennom operasjoner som gjøres på vegne av aktøren. Gjennom dette utvides aktørens handlingsrom. Dette krevet imidlertid særskilt myndighet, politisk vilje og utvikling av gjensidig tillit ovenfor andre aktører (Montgomery et al. 2021, s. 125).

Utviklingen med høyprofilerte kontraterror- og gisselredningsaksjoner som operasjon Neptun Spear kan ses i forlengelsen av, har medført erfaring med bruk av spesialoperasjoner under særskilt myndighet (Watling, 2021, s. 18). Denne utviklingen som har pågått siden 1970-tallet, viser at demonstrering av nytte og etablering av tillitt i slike rammer kan være tidkrevende. I forbindelse med Neptun Spear syntes det å være stor skepsis internt i CIA for å nytte opsjonen med spesialstyrker (Owen, 2012, s. 183). Erfaringene under krigen mot terror og med operasjon Neptun Spear synes imidlertid å ha medført både en politisk vilje, samt tilrettelegging og utvikling av et tettere samarbeid mellom etterretningstjenester og vestlige spesialstyrker (Watling, 2021, s. 37; Marouf, 2012).

Denne utviklingen er interessant, da nasjoner hvor spesialstyrkene er organisert som en del av, eller tett tilknyttet, sikkerhets- og etterretningstjenestene synes å besitte stor kapabilitet for å utøve innflytelse. Eksempler på dette er Russland, der spesialenheter er underlagt sikkerhets- og etterretningstjenesten, og Israel der det synes å være et tett samarbeid mellom Mossad og Sayeret Matkal. Disse statene har historisk sett operert særdeles offensivt utover nasjonale landegrenser, i den hensikt å ivareta nasjonal sikkerhet og utøve innflytelse (Ibid, s. 36-37; Bergman, 2019). Med bakgrunn i dette kan det synes som den vestlige utviklingen er positiv med tanke på å øke nasjonens evne til å konkurrere.

Bidrag til situasjonsforståelse og informasjonsmakt gjennom samvirke og tilrettelegging for etterretningstjenestene øker nasjonalt beslutningsrom. I tillegg påpekes viktigheten av påvirkning, innflytelse og kapasitetsbygging ovenfor befolkningsgrupper og stater. Dette for å ivareta nasjonale egeninteresser, samt å redusere sårbarheten for påvirkning fra motstanderen (Jones, 2021). En rekke aktører og maktmidler nyttes for å oppnå dette. Teorigrunnlaget viser imidlertid nettopp hvordan spesialstyrker med bakgrunn i uortodokse metoder og opptreden er spesielt rustet for å gjennomføre eller tilrettelegge for denne typen aktivitet. I tillegg peker utviklingen av operasjonskonsept i en retning hvor slike kapabiliteter vektlegges.

Med bakgrunn i dette kan det synes som spesialstyrker og spesialoperasjoner er relevant, i samvirke eller som tilretteleggere, for andre maktmidler og aktører i dagens stormaktsrivalisering. En effektiv

utnyttelse av kapabiliteten kan forsterke nasjonens evne til å konkurrere under terskelen for krig. Den strategiske nytten avhenger imidlertid, også her, i helhetlig orkestrering av virkemidlene. Dette krever igjen spesiell kompetanse for spesialoperasjoner, samt utvikling av gjensidig tillitt både mellom spesialstyrkene, beslutningsnivået og andre relevante nasjonale aktører.

8 Oppsummering og konklusjon

Studien innledes av et sitat fra Collin S. Gray hvor han predikerer en fremtredende og relevant rolle for spesialstyrker og spesialoperasjoner. Samtidig løfter han også bekymring vedrørende manglende debatt rundt den strategiske nytten og verdien som kapabiliteten representerer. Grays argument, kombinert med siste års økende oppmerksomhet rundt endring i internasjonal sikkerhetspolitikk, skapte motivasjon for dybdeforståelse og videre analyse av temaet. Forståelsen synes relevant i utviklingen og adaptasjonen som spesialstyrkene bør gjennomføre i møtet med endrede strategiske omgivelser.

Gjennom innramming av et bredt teorigrunnlag viser studien at spesialoperasjoner representerer noe *annet* enn konvensjonelle operasjoner, gitt sin tidsperiode (Arquilla, 1984, s. xvi; Searle, 2017). I det å være annerledes, viser denne studien til en unik egenart og funksjon som ligger latent i spesialstyrker og spesialoperasjoner.

Egenarten i spesialoperasjoner, implisitt i spesialstyrker, er et resultat av styrkenes funksjon. Spesialoperasjoner øker militær effektivitet gjennom en serie av operasjoner i rammen av en militær kampanje (Kiras, 2006). Videre gir de prinsipielle oppgavene en forståelse for de tradisjonelle taktiske «aktiviteter» som spesialoperasjoner består av. Det indikeres at disse oppgavene er utviklet i takt med de til enhver tids gjeldende politiske og militærstrategiske behov. -For å oppnå noe som konvensjonelle styrker ikke har mulighet eller forutsetninger for, sett i lys av akseptabel risiko og muligheten for suksess. Hvis nytten av spesialoperasjoner skal være noe mer enn det konvensjonelle styrker ikke kan eller bør gjennomføre, bør spesialoperasjoner forstås og brukes i en større strategisk kontekst. Ikke

for å oppnå avgjørende effekt, men for å utnytte det fulle potensialet som befinner seg i uortodokse operasjoner og styrker.

Nytten av spesialoperasjoner blir dermed å løse oppgaver som ikke er hensiktsmessig å tildele regulære styrker (Ibid; Gray, 1996, s. 190). Dette innebærer at det ukonvensjonelle og uortodokse er en nødvendighet. Spesialstyrker er først og fremst styrker dedikert for spesialoperasjoner, med bakgrunn i dette kreves det særskilt seleksjon, utdanning, utrustning og organisering. Så lenge spesialstyrkene er en del av de militære styrkene, der seleksjon og utdanning på grunnleggende militære attributter vektlegges, er det heller ikke unaturlig at det er et elitepreg over styrkene. I kombinasjon med det irregulære og uortodokse, skaper dette tilsynelatende en eksklusivitet som kan utfordre den allmenne forståelsen av spesialstyrkenes natur og funksjon.

Studiens analyse av de empiriske eksemplene synliggjør hvordan spesialoperasjoner, i kraft av deres særegenheter, gir økt handlingsrom for militær og politisk ledelse. Det indikeres at spesialoperasjoners strategiske nytte og verdi beror på to faktorer. For det første må de strategiske og organisatoriske rammebetingelsene være på plass, det er her det faktiske handlingsrommet for spesialoperasjoner settes. Deretter, dersom operasjonene skal bidra til økt oppnåelse av operasjonelle og strategiske målsettinger, beror nytte og verdi på beslutningstakernes risikovilje og kompetanse til å anvende spesialstyrkene. Spesialoperasjoner bør derfor være integrert i en helhetlig strategisk orkestrering av maktanvendelsen.

Studien viser videre at endrede strategiske omgivelser og nye sikkerhetspolitiske utfordringene påkaller behov for adaptasjon i og av spesialstyrkene slik at relevans og nytte av spesialoperasjoner både opprettholdes og videreføres. Det hevdes at spesialstyrkene gjennom endring og innovasjon har vedlikeholdt denne relevansen helt tilbake til andre verdenskrig. Det synes likevel utfordrende å få grep på hva dette nøyaktig er. Med utgangspunkt i å søke å identifisere dette gjennom spesialstyrkenes og spesialoperasjonenes natur og funksjon, viser litteraturen grad av dissens på flere punkter.

Dagens stormaktsrivalisering medfører økt sikkerhetspolitisk kompleksitet. Den viser konkurransedrevet dynamikk mellom USA, Russland og Kina, der utviklingen av *Influence*, *Advantage* og *Leverage* er grunnleggende for å oppnå, ivareta og beskytte nasjonenes interesser. Teknologisk utvikling, i kombinasjon med sosiale og kulturelle trender, tilrettelegger for bred virkemiddelbruk og kompleksitet som utfordrer politisk handlefrihet, strategiutvikling, maktprojeksjon og ivaretagelse av egne sårbarheter. En sømløs integrasjon av statens maktinstrumenter vil være en viktig forutsetning i konkurransen mellom stormaktene. Militærmakten må her fylle to roller. Den ene rollen vil være avskrekking med hensikt å beskytte statens interesser. Den andre rollen vil være å tilrettelegge for bedre utnyttelse av statens maktinstrument i gapet som har oppstått i avskrekkingstrategien (Miller et al, 2021 s. 13; Matlary og Johnson, 2021, s. 3; Montgomery og Barrick, 2021, s 188).

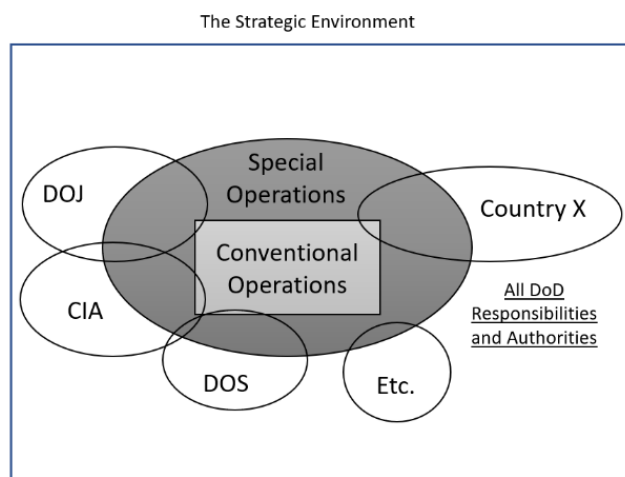
Med bakgrunn i forståelsen av de strategiske omgivelsene, samt spesialstyrkers og -operasjoners egenart og funksjon, søker studien å frembringe kunnskap og kompetanse om spesialoperasjonenes nytte i dagens internasjonale system. Her argumenteres det for at spesialstyrker og spesialoperasjoner vil ha stor relevans og strategisk nytte i dagens stormaktsrivalisering. Oppgavens problemstilling er: *Hvilken strategisk nytte kan spesialoperasjoner oppnå i rammen av dagens stormaktsrivalisering?*

Gjennom teorigrunnlaget og de empiriske eksemplene synliggjøres spesialstyrkenes anvendelighet og fleksibilitet ovenfor sikkerhetspolitiske utfordringer. I den kontekstuelle rammen som dagens stormaktsrivalisering representerer, kan det argumenteres for at spesialstyrker og spesialoperasjoner står i en unik posisjon for å skape handlingsalternativer for militær og politisk ledelse. Studien viser at spesialoperasjoners rolle og funksjon i rammen av militær maktanvendelse har relevans, både som en del av tradisjonell avskrekking og som tilrettelegger for økt konvensjonell effekt dersom terskelen for væpnet konflikt brytes. Dette samsvarer tilsynelatende godt med tradisjonell bruk og nytte av spesialoperasjoner. Studien indikerer imidlertid at det største potensialet for strategisk nytte

med spesialstyrker og -operasjoner, kan ligge i å skape handlingsrom og å tilrettelegge for andre maktinstrument i en konkurranse rundt og under terskelen for krig.

Studien indikerer videre at spesialstyrkenes tradisjonelle oppgaver har relevans i denne konteksten. Historisk utvikling og bruk av spesialstyrkene har skapt forutsetninger for å nytte dem i hele konfliktspekteret, under særskilt myndighet. I en konkurranse der skjulte, diskret og åpne virkemidler nyttes parallelt, vil egenart og funksjon til spesialstyrker og -operasjoner tilsynelatende gi fortrinn ved å tilrettelegge for politisk beslutnings- og handlingsrom. Det indikeres at dette vil være presserende for nasjonenes evne til å konkurrere for å oppnå fortrinn og ivareta egeninteresser, fremfor å eskalere.

Gjennom empirien og Searles modell (2017, s. 23) synliggjøres spesialoperasjonenes posisjon

og anvendelighet for tilrettelegging og samvirke for mer sømløs integrasjon mellom aktører og maktmidler.

Utfordringen er imidlertid at strategisk nytte først oppnås ved en helhetlig orkestrering av virkemiddelet, hvor spesialoperasjoner nyttes i kombinasjon med maktinstrumentene for å oppnå strategiske målsetninger.

Her viser studien at tilfredsstillende kompetanse på alle nivå, både politisk og internt i spesialstyrkemiljøet, samt inkluderende debatt rundt spesialstyrkenes funksjon og utvikling, er viktig for å imøtekomme utfordringen med suboptimal bruk. Dette synes å underbygge Grays (2006, s. 252) argument, der en fremtredende og relevant rolle i fremtidens strategiske utfordringer skaper behov for diskusjon og konkretisering av spesialstyrkenes strategiske nytte og verdi.

Denne studien belyser handlingsrom og relevans for spesialoperasjoner i rammen av dagens stormaktsrivalisering. Både som en del av militærmakten i styrking av tradisjonell

avskrekking, og spesielt som en tilrettelegger for mer sømløs integrasjon og effekt av resterende maktinstrument i konkurransen mellom stormaktene. Dette vil tilsynelatende kunne medføre en redefinering av spesialstyrkenes tiltenkte effekt. Den strategiske nytten bør ikke bare være en forsterkning av konvensjonell evne, men også en forsterkning av evnene til øvrige maktinstrument. Funnet samsvaret tilsynelatende godt med utviklingen som skisseres i veikart og målbilder for flere vestlige spesialstyrker de kommende 10-15 årene.

Studien ble påbegynt i en tid da stormaktsrivaliseringen fortsatt syntes å være noe diffus og omdiskutert. Russisk invasjon av Ukraina den 24. februar 2022 fjernet imidlertid all tvil om at stormaktsrivaliseringen er høyst reell og eksisterende. Det er begrenset med informasjon i åpne medier om bruk av spesialstyrker og -operasjoner i rammen av krigen. Men, åpne kilder fremhever utstrakt deling av etterretninger og våpenleveranser til Ukraina fra vestlig hold, samt støtte og forsterkning av nasjoner i konfliktens randsone. Studien peker på hvordan spesialstyrker kan nyttes for å tilrettelegge og skape handlingsalternativer i politisk sensitive omgivelser. Dette gjennom å tilrettelegge for økt effekt gjennom samvirke, eller opptre på vegne av andre sektorer og aktører. På denne måten kan spesialstyrkene bidra til beslutningsrom og nasjonal evne til konkurranse. Med krigen i Ukraina som bakteppe kan det unders om adaptasjonen av spesialstyrker og -operasjoner i rammen av dagens stormaktsrivalisering i stor grad allerede er pågående, og muligens med spesialstyrker i en sentral og relevant rolle?

Svaret på dette vil tiden vise....

Litteraturliste

AJP-3.5 (1). (2019b). Allied Joint Doctrine For Special Operations. NATO Standardization Agency. Hentet fra [AJP-3.5 AJD for Special Operations Ed A V 1 Dec13.pdf](#)

Atherton, (2022). What to know about the Russian device reportedly captured in Ukraine. The Center for Public Integrity. Hentet 11. april 2022 fra [What to know about the Russian device reportedly captured in Ukraine – Center for Public Integrity](#)

Atkinson, R. Flint, J. (2004) Snowball sampling. In: Lewis-Beck, M.S., Bryman, A. and Liao, T.F. (eds.) *The Encyclopaedia of Social Science Research Methods*. Sage. ISBN 9780761923633

Arquilla, J. (1984). From Troy to Entebbe: Special Operations in Ancient and Modern Times. Lanham, MD: University Press of America.

Beckley, M. (2018). The Power of Nations: Measuring What Matters. *International Security*, 43(2). Hentet fra https://www.mitpressjournals.org/doi/pdfplus/10.1162/isec_a_00328

Bergman, R. (2018). Rise and Kill First. John Murray (Publishers) Carmelite House 50 Victoria Embankment London EC4Y 0DZ. ISBN 978-1-473-69472-9.

Bowden, M. (2012). The Finish: The Killing of Osama Bin Laden. Atlantic Monthly Press. [ISBN 978-0-8021-2034-2](#)

Burden, R. A. Draper, M. I. Rough, D. A. Smith, C. R. Wilton, D. L. (1986). Falklands: The Air War. British Aviation Research Group. [ISBN 0-906339-05-7](#).

Carson, A. og Yarhi-Milo, K. (2017) 'Covert Communication: The Intelligibility and Credibility of Signalling in Secret', *Security Studies* (Vol. 26, No. 1, 2017).

Celeski, J. D., Davis, S., Jogerst, J., Lewis, M., Osborne, J., Pihana, P., . . . Yarger, H. (2011). A Way Forward for Special Operations Theory and Strategic Art. Paper presentert på SOF-Power Workshop, MacDill AFB, Florida. Hentet fra [*Celeski \(2011\) SOF-Power Workshop.pdf](#)

Clark, B. Patt, D. Walton, T. A. (2021). *Implementing Decision-Centric Warfare: Elevating Command and Control to Gain an Optionality Advantage*. Hentet fra: [Implementing Decision-Centric Warfare: Elevating Command and Control to Gain an Optionality Advantage - by Bryan Clark Dan Patt Timothy A. Walton \(hudson.org\)](#)

Coates, John (2006). An Atlas of Australia's Wars (Second ed.). Melbourne: Oxford University Press. [ISBN 978-0-19-555914-9](#).

Conboy, Ken (2003). Kompassus – Inside Indonesia's Special Forces. Jakarta: Equinox Publishing. [ISBN 9789799589880](#).

Danielsen, T (2012). "Hos oss sitter kulturen i hjertet" – en antropologisk studie av kultur i Marinejegerkommandoene. FFI-rapport 2012/00516

-
- Delves, C (2018) *Across an Angry Sea: The SAS in the Falklands War*. London: C Hurst & Co.
- Dickens, Peter (1983). *SAS The Jungle Frontier. 22 Special Air Service Regiment in the Borneo Campaign, 1963-1966*. Arms and Armour Press, Lionel Leventhal Ltd, 2-6 Hampstead High Street, London NW3 1QQ.
- Edwards, Peter (1992). *Crises and Commitments: The Politics and Diplomacy of Australia's Involvement in Southeast Asian Conflicts 1948–1965*. The Official History of Australia's Involvement in Southeast Asian Conflicts 1948–1975.
- Finn, S. Schurig, I. Bazin, A. (2021). *Transforming SOF for Competition: An Organizational and Institutional Roadmap for Change*. On Competition: Adapting to the Contemporary Strategic Environment (Red.) JSOU Report 21-6.
- FFOD. (2019). *Forsvarets fellesoperative doktrine (FFOD)*. Oslo: Forsvarets høyskole.
- Folk og Forsvar. (u.å). *Stromaktsrivalisering*. Hentet 6. oktober 2021 fra [Stormaktsrivalisering - Folk og Forsvar](#)
- Freedberg, S. J (2021). *A 20th Century Commander Will Not Survive': Why The Military Needs AI*. Hentet fra: <https://breakingdefense.com/2021/01/a-20th-century-commander-will-not-survive-why-the-military-needs-ai/>
- Gilje, N., & Grimen, H. (1995). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi* (2. utg. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gray, C. S. (1996). *Explorations in Strategy*. Westport, CT: Greenwood Publishing Group.
- Gray, C. S. (2006). *Another Bloody Century: Future Warfare*, London: Phoenix, 2006
- Grey, Jeffrey (1998). *Up Top. the Royal Australian Navy and Southeast Asian Conflicts 1955–1972*. The Official History of Australia's Involvement in Southeast Asian Conflicts 1948–1975. St Leonards, New South Wales: Allen & Unwin. [ISBN 978-1-86448-290-4](#).
- Grimeland, T. Veen, O. (2016). *Maritime SOF in the Littorals: Theoretical Principles for Successful Littoral Special Operations*. NAVAL POSTGRADUATE SCHOOL MONTEREY CA MONTEREY United States. Hentet fra [Maritime SOF in the littorals: theoretical principles for successful littoral special operations \(dtic.mil\)](#)
- Hodgin, S. L. (2014). *Killing Osama bin Laden: Legal and Necessary*. Widener Law Review. Volume 20. Hentet den 18. april 2022 fra [Law Journal Library - HeinOnline.org](#)
- Hughes, G (2009) *A 'Model Campaign' Reappraised: The Counter-Insurgency War in Dhofar, Oman, 1965–1975*, *Journal of Strategic Studies*, 32:2, 271-305, DOI: 10.1080/01402390902743357
- Hæren (2021), *Konsept for utvikling av Hæren*. Morgendagens Hær. Elverum: Hærens Våpenskole. Hentet fra [fileresult \(forsvaret.no\)](#)

Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Johansen I. og Gråtrud H. (2018). *Fra taktisk elite til strategisk tilrettelegger- hvordan Forsvarets spesialstyrker kan møte fremtidens utfordringer*. FFI-rapport 18/01435.

Jones, B. (2021). *Deterring “Competition Short of War:” Are Gray Zones the Ardennes of Our Modern Maginot Line of Traditional Deterrence? On Competition: Adapting to the Contemporary Strategic Environment* (Red.) JSOU Report 21-6.

JP 3-05. (2014). *Joint Publication 3-05 Special Operations*. Washington, DC.: U.S. Joint Chiefs of Staff
Hentet fra [JP 3-05, Special Operations \(nps.edu\)](https://www.nps.edu/jp3-05)

Kiras, J. D. (2006). *Special operations and strategy from World War II to the War on terrorism*. London, New York: Routledge.

Kiras, J. D. (2014) *A Theory of Special Operations: “These Ideas Are Dangerous”*, *Special Operations Journal*, 1:2, 75-88, DOI: 10.1080/23296151.2015.1062677. Hentet 18. August 2021 fra: <http://dx.doi.org/10.1080/23296151.2015.1062677>

Macintyre, B. (2016). *Rogue Heroes: The History of the SAS, Britain’s Secret Special Forces Unit That Sabotaged the Nazis and Changed the Nature of War*. Crown. ISBN 9781101904176.

Mackay, F. Cooksey, J. (2007). *Pebble Island—Operation Prelim*. South Yorkshire: Pen and Sword Military, 2007.

MacKenzie, A. (2011). *Special Force: The Untold Story of the 22nd Special Air Service Regiment (SAS)*. London: I. B. Tauris.

Mackie, J.A.C. (1974). *Konfrontasi: The Indonesia-Malaysia Dispute 1963–1966*. Kuala Lumpur: Oxford University Press. [ISBN 978-0-19-638247-0](https://www.oxfordup.com/9780196382470).

Malerud, S. Hennem, A. C. Toverød, N. (2021) *Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler*. FFI-rapport 21/00246

Marouf Hasian Jr (2012) *American Exceptionalism and the bin Laden Raid*, *Third World Quarterly*, 33:10, 1803-1820, DOI: [10.1080/01436597.2012.728317](https://doi.org/10.1080/01436597.2012.728317)

Matlary, J. H. Johnson, R. (2021), *Military Strategy in the 21st Century – The Challenge for NATO* (Red.). London: C. Hurst & Co.

McRaven, W. H. (1997). *SPEC OPS : Case Studies in Special Operations Warfare : Theory and Practice*. Novato, CA: Presidio.

Miller, W. Erfourth, M. Monk, J. Oliver, R. Bazin, A. (2021). *Understanding the Challenge. On Competition: Adapting to the Contemporary Strategic Environment* (Red.) JSOU Report 21-6.

Montgomery, E. Barrick, N. (2021) *Conclusion. A More Perfect Union. On Competition: Adapting to the Contemporary Strategic Environment* (Red.) JSOU Report 21-6.

Montgomery, E. Miller, W. Monk, J. Kotkin, J. Oliver, R. (2021) On Competition: Adapting to the Contemporary Strategic Environment (Red.) JSOU Report 21-6.

Owen, M. (2012). No Easy Day. The Firsthand Account of The Mission That Killed Osama bin Laden. Published by Penguin Group. 80 Strand, London WC2R OLR, England. ISBN 978-0-718-17751-5

Palazzo, Albert (2017). "Multi-Domain Battle: The Echo of the Past" in The Strategy Bridge. <https://thestrategybridge.org/the-bridge/2017/10/11/multi-domain-battle-the-echoof-the-past?rq=multi%20domain%20battle>

Panzeri jr (2014). Killing Bin Laden. Operation Neptun Spear 2011. Osprey Publishing, Oxford, OX1 9PL, UK. ISBN 978 1 4728 0408 2

Pugsley, Christopher (2003). From Emergency to Confrontation: The New Zealand Armed Forces in Malaya and Borneo 1949–66. South Melbourne, Victoria: Oxford University Press. [ISBN 9780195584530](https://www.oxfordup.com/9780195584530).

Pocock, Tom (1973). *Fighting General – The Public & Private Campaigns of General Sir Walter Walker* (First ed.). London: Collins. [ISBN 978-0-00-211295-6](https://www.collins.co.uk/9780002112956).

Posen, R. B. (2015). Emerging multipolarity: Why should we care? I R. J. Art & R. Jervis (Red.), *International politics: Enduring concepts and contemporary issues* (12. utg.). Boston: Pearson. Hentet <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1419343&site=ehost-live>

Robinson, Linda. (2013) "The Future of U.S. Special Operations Forces." Council Special Report. New York, NY: Council on Foreign Relations, April. Hentet fra: https://cdn.cfr.org/sites/default/files/pdf/2013/03/Special_Operations_CSR66.pdf.

Romarheim, A, G. (2015) War at Home: Strategic Narratives of the War on Terrorism. King's College London School of Social Science & Public Policy Department of War Studies.

Rubright, R. W. (2017) A Unified Theory for Special Operations (Red.), JSOU Report 17-1. Hentet fra [*ld.php \(libguides.com\)](http://libguides.com)

Searle T. (2017) Outside the Box: A New General Theory of Special Operations (Red.), JSOU Report 17-4. Hentet fra [ld.php \(libguides.com\)](http://libguides.com)

Simmons, A. (2004). The evolution of the SOF soldier an anthropological perspective. I: D. M. Last, B. Horn & J. P. de B. Taillon (Red.), *Force of choice: perspectives on special operations*. Montreal: Published for the School of Policy Studies, Queen's University by McGill-Queen's University Press.

Smith, N. (1999). Nothing Short of War: With the Australian Army in Borneo 1962–66. Brighton: Mostly Unsung Military History. [ISBN 978-1-876179-07-6](https://www.aschehoug.com/9781876179076).

Smith, R. (2005). The Utility of Force. The art of war in the modern world. Penguin Group Books Ltd, 80 Strand, London WC2R ORL, England.

Stensønes, M. (2012). På våre vegne. Soldatberetninger fra Afghanistan. Aschehoug forlag. ISBN 9788203293696

Stortingsproposisjon 14 S (2020). Evne til forsvar-vilje til beredskap Langtidsplan for forsvarssektoren. Hentet fra: [Prop. 14 S \(2020–2021\) - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

Spulak Jr, R. G. (2007). A theory of special operations. The origin, qualities, and use of SOF. JSOU Report 07-7. Hentet fra [Spulak.pdf](#)

Thomas, J. og Dougherty, C. (2013). Beyond the Ramparts. The future of US Special Operations Forces. CSBA report. Hentet fra: [untitled \(specialoperations.org\)](#)

TRADOC (2018) "The U.S. Army in Multi-Domain Operations 2028". Hentet fra: [Commentary on "The US Army in Multi-Domain Operations 2028" \(dtic.mil\)](#)

Tuck, C. (2016) The limits of covert action: SAS operations during 'Confrontation', 1964–66, Small Wars & Insurgencies, 27:6, 996-1018, DOI: 10.1080/09592318.2016.1233644

Tugwell, M. & Charters, D. (1984). Special operations and the threats to United States interests in the 1980s. I: F. R. Barnett, B. H. Tovar & R. H. Schultz (Red.), Special Operations in US Strategy. Washington: National Defence University Press.

Tunnsjø, Ø. (2018a). *The Return of Bipolarity in World Politics: United States, China and Geostructural Realism*. Columbia University Press. Hentet fra <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1708604&site=ehost-live>.

USASOC (2020). USASOC 2035. Communicating the ARSOF narrative and setting the course to 2035. Hentet 20. feb fra [Search Results: USASOC 2035 | Military.com](#)

USSOCOM (2020). The Operating Concept 2030. United States Special Operations Command. Hentet 8. jan fra [Search Results: USSOCOM the operating concept 2030 | Military.com](#)

USMC (2020). Force Design 2030. Department of the Navy. Hentet fra [CMC38 Force Design 2030 Report Phase I and II.pdf \(marines.mil\)](#)

US National Security Strategy (2017) National Security Strategy of the United States of America. Hentet 8.mai fra [NSS BookLayout FIN 121917.indd \(archives.gov\)](#)

Walt, S. M. (2015). Alliances: Balancing and Bandwagoning. I R. J. Art & R. Jervis (Red.), *International politics: Enduring concepts and contemporary issues* (12. utg.). Boston: Pearson. Hentet fra <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1419343&site=ehost-live>

Waltz. Kenneth N. (1959) *Man, the State, and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.

Waltz. Kenneth N. (1979). *Theory of International Politics* Reissued by Waveland Press Inc, Long Grove: Illinois, 2010.

Watling, J. (2021). Sharpening the Dagger. Optimising Special Forces for Future Conflict. Whitehall Report 1-21. Hentet fra [whr_special_forces.pdf \(rusi.org\)](#)

Wijk, R. Bekkers, F. Sweijs, T. Spiegeleire, S. Kool, D. (2021) The Future of NLD SOF: Towards an All-Domain Force. The Hague Centre for Strategic Studies info@hcss.nl hcss.nl Lange Voorhout 1 2514 EA The Hague The Netherlands
